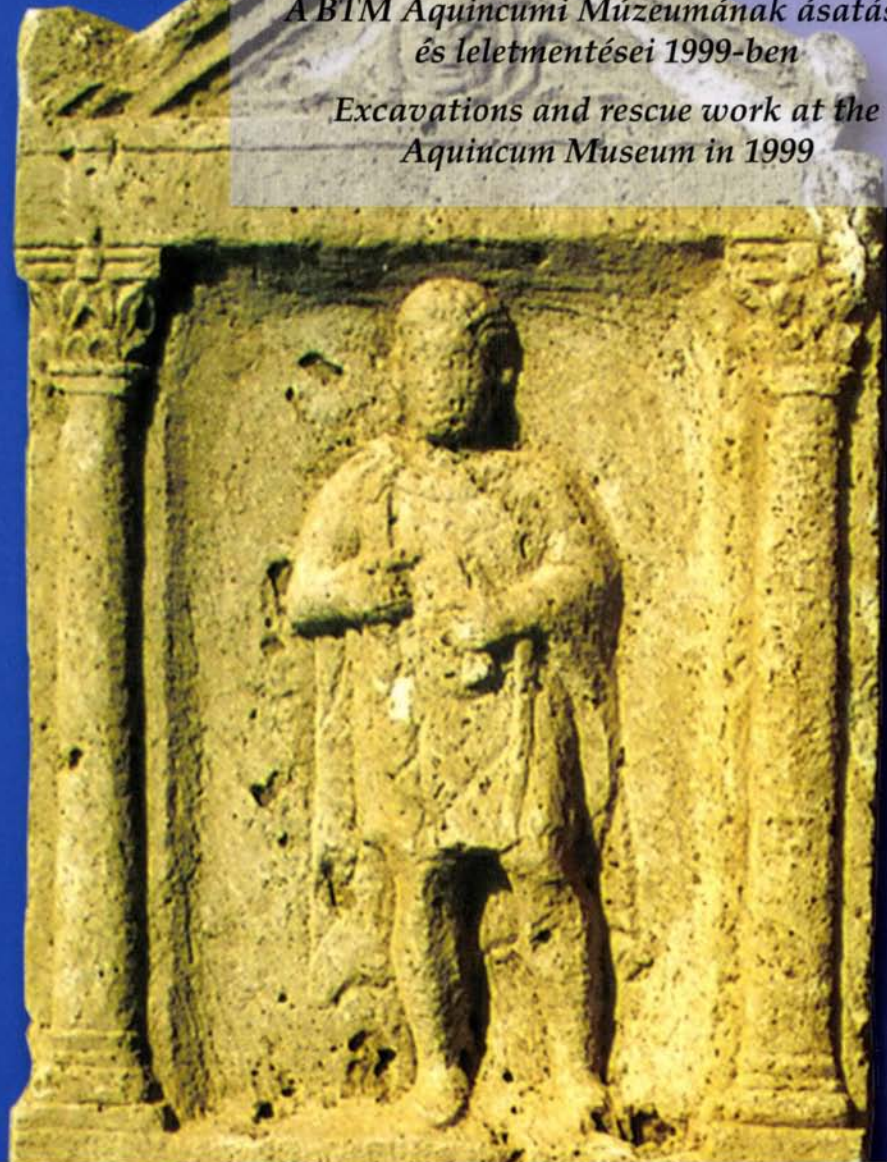
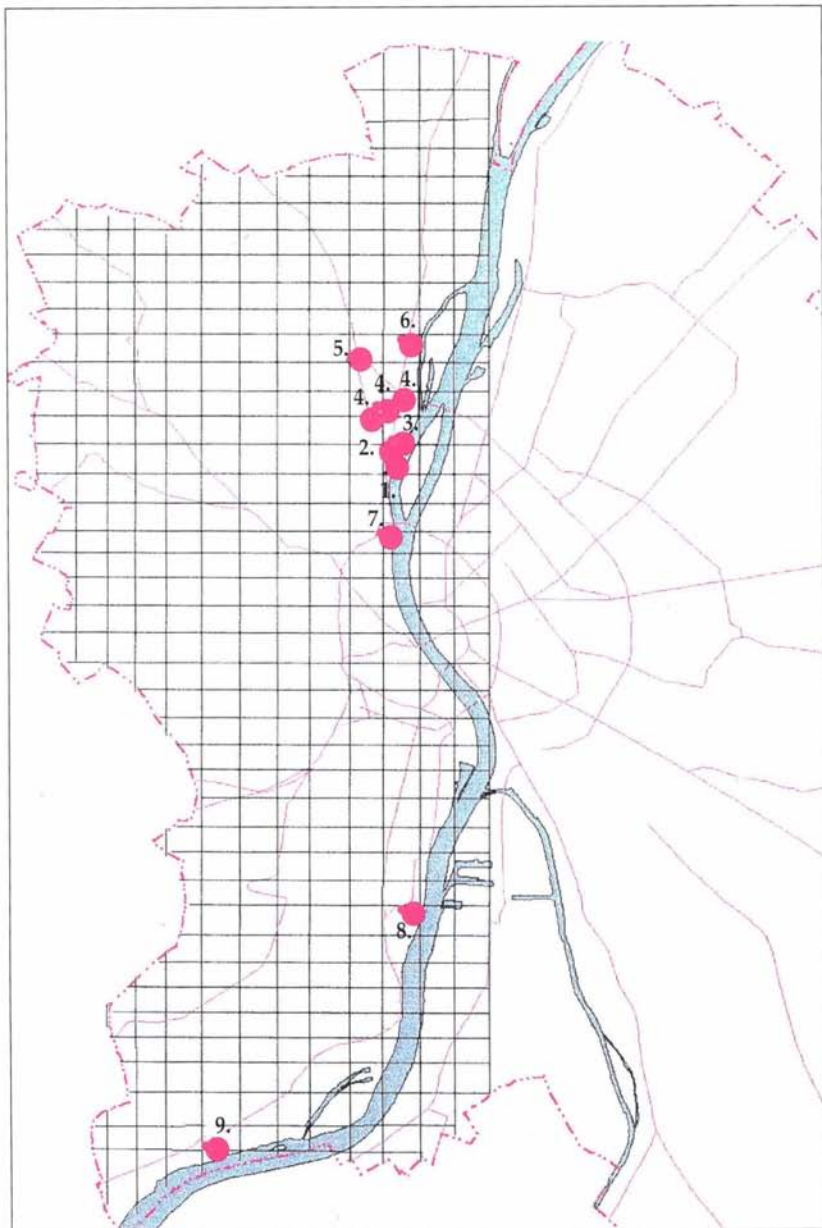

AQUINCUM

*A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1999-ben*

*Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1999*

AQUINCUM

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1999-ben

Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1999

Budapest, 2000

Szerkesztő:

Zsidi Paula

Fordítás:

Simán Katalin,
Alice M. Choyke

Rajz:

Málik Éva, Toma Istvánné, Patrice
Bertin, Hable Tibor

Számitógépes grafika:

Kővágóné Szentirmai Katalin

Fotó:

Komjáthy Péter, Hegyi Ferenc,

Geodézia:

Vándor Andrásné, Kovács Tibor,
Viemann Zsolt

Technikai szerkesztő:

Kolozsvári Krisztián

A külső borítón:

Katona sírköve a Bécsi úti temető
északi részéről

A külső borítón hátul:

Pompeia Quartina sírköve a
Bécsi úti temető déli részéről

Edited by:

Paula Zsidi

Translation by:

Katalin Simán,
Alice M. Choyke

Drawings by:

Éva Málik, Mrs. István Toma,
Patrice Bertin, Tibor Hable

Computer graphics by:

Mrs. Kővágó/Katalin Szentirmai

Photographs by:

Péter Komjáthy, Ferenc Hegyi

Geodesy by:

Mrs. András Vándor,
Tibor Kovács, Zsolt Viemann

Technical assistance by:

Krisztián Kolozsvári

Outer front cover:

Gravestone of a soldier from the
Northern area of the Bécsi Street
Cemetery

Outer back cover:

Gravestone of Pompeia Quartina
from the Southern area of the Bécsi
Street Cemetery

Budapesti Történeti Múzeum, 2000.
Felelős kiadó: Dr. Bodó Sándor főigazgató

♦♦♦

Budapest Historical Museum, 2000.
Editor-in-chief: Dr. Sándor Bodó, Director

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1999-ben

Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1999

Budapesti Történeti Múzeum
Aquincumi Múzeum
Budapest

Aquincumi füzetek
6. szám

ISSN 4 1219 9419
ISSN 4 1219 9427

TARTALOM

Bevezető az 1999. évi régészeti feltárásokhoz8
(*Zsidi Paula*)

1. Temetőrészlet a Bécsi út keleti oldalán14
(*Hable Tibor*)
2. Sírok és sírkövek a Bécsi úti temetőből20
(*Hable Tibor–Márton András*)
3. Újabb leletmentés a Nagyszombat utcai amfiteátrumtól délre37
(*Hable Tibor*)
4. Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros területén, 199946
(*Madarassy Orsolya*)
5. Leletmentések az ún. Bécsi úti temető északi részén56
(*R. Facsády Annamária*)
6. Korarómai kori védmű részlete és 2-3. századi kőépület az aquincumi katonavárostól északra62
(*Zsidi Paula*)
7. Kutatások a vízivárosi tábor és vicusának körzetében.....76
(*H. Kérdő Katalin–Kovács Eszter*)
8. Új katonai tábor nyomai Albertfalván83
(*Szirmai Krisztina*)
9. Nagytétény-CAMPONA91
(*Kocsis László*)

CONTENTS

Introduction to the 1999 Excavation Reports8
(*Paula Zsidi*)

1. Cemetery Segment on the Eastern Side of Bécsi Street14
(*Tibor Hable*)
2. Graves and Gravestones from the Bécsi Street Cemetery20
(*Tibor Hable – András Márton*)
3. Recent Rescue Excavations South of the Nagyszombat Street Amphitheater37
(*Tibor Hable*)
4. Archaeological Investigations in the Military Town of Aquincum, 199946
(*Orsolya Madarassy*)
5. Rescue Excavations in the Northern Part of the so-called Bécsi Street Cemetery56
(*Annamária R. Facsády*)
6. Part of a Late Roman Defence System and a Stone Building from the 2nd-3rd Centuries North of the Aquincum Military Town62
(*Paula Zsidi*)
7. Research in the Environs of the Víziváros Fort76
(*Katalin H. Kérdő–Eszter Kovács*)
8. Traces of a New Military Fort at Albertfalva83
(*Krisztina Szirmai*)
9. Nagytétény-CAMPONA91
(*László Kocsis*)

Az Aquincumi Múzeum kisebb leletmentései és szondázó jellegű feltárásai az 1999. évben

Test Excavations and Small-scale Rescue Operations of the Aquincum Museum in 1999

10. Budapest, I. ker., Corvin tér 1-3.102
(*Hable Tibor*)
11. Budapest, I. ker., Gyorskocsi utca 6.103
(*H. Kérdő Katalin*)
12. Budapest, II. ker., Tölgyfa utca 3. – Henger utca 2.104
(*H. Kérdő Katalin–Kovács Eszter*)
13. Budapest, III. ker., Fő tér 1. (Zichy kastély)104
(*Németh Margit*)
14. Budapest, III. ker., Kórház utca 6-12.106
(*Szirmai Krisztina*)
15. Budapest, III. ker., Szentendrei út 101-115. (volt Házgyár)....107
(*Zsidi Paula*)
16. Budapest, III. ker., Záhony utca108
(*Zsidi Paula*)
17. Budapest, III. ker., Szentendrei út 133-135. előtt.....110
(*Bugán Adél*)
18. Budapest, III. ker., Graphisoft Park (volt Gázgyár)111
(*Bugán Adél*)
10. Budapest, District I, 1-3 Corvin Square102
(*Tibor Hable*)
11. Budapest, District I, 6 Gyorskocsi Street.....103
(*Katalin H. Kérdő*)
12. Budapest, District II, 3 Tölgyfa Street – 2 Henger Street104
(*Katalin H. Kérdő–Eszter Kovács*)
13. Budapest, District III, 1 Fő Square (Zichy palace)105
(*Margit Németh*)
14. Budapest, District III, 6-12 Kórház Street.....106
(*Krisztina Szirmai*)
15. Budapest, District III, 101-115 Szentendrei Road (the territory of the former Házgyár)107
(*Paula Zsidi*)
16. Budapest, District III, Záhony Street.....109
(*Paula Zsidi*)
17. Budapest, District III, in front of 133-135 Szentendrei Road110
(*Adél Bugán*)
18. Budapest, District III, Graphisoft Park (the territory of the former Gázgyár)111
(*Adél Bugán*)

Az 1999. évi feltárások közreműködői	112	Participants in the Excavations in 1999	112
Az 1999. évi feltárások megbízói és támogatói	114	Employers and Patrons of the Excavations in 1999	114
Az Aquincumi Múzeum munkatársainak 1999-ben megjelent publikációi	115	Publications by the Staff of the Aquincum Museum in 1999.....	115

Bevezető az 1999. évi régészeti feltárásokhoz

Az előző évben ugrásszerűen megnövekedett terepfeladataink 1999-ben sem csökkentek, s úgy tűnik, hogy a régészeti beavatkozásoknak ez a magas száma az elkövetkezendő időszakban sem fog változni. Ennek egyik oka az, hogy a *városi régészet* – a szakma más jellegű területeihez képest – sokkal érzékenyebben reagál a gazdasági változásokra. Miután a régészeti feltárások a városi régészetben a beruházás területelőkészítési fázisának fontos részét képezik, ezáltal mindinkább gazdasági tényezővé is válnak. A fővárosban és környékén a beruházások száma egyre nő. Ezzel a folyamattal egyre inkább együtt kell élnünk, a régészeti örökség védelmét szem előtt tartva, de anélkül, hogy a város fejlődésének gátat vetnénk. A feladat nem egyszerű. A régészeti kutatás pénzügyi és időbeli vonzata sok esetben az egész beruházás megvalósulására is kihat. A beruházók többsége már nem a feltárások *elkerülésére* törekszik, mint az korábban, a CXL./1997. évi törvény megjelenéséig megfigyelhető volt, hanem időben igyekszik korlátozni azt, illetve olyan időszakra helyezni a kutatási fázist, ami az építkezés szempontjából értéktelen idő-

Introduction to the 1999 Excavation Reports

The pace of field work, which grew so suddenly in the last year, showed no signs of slowing in 1999 either. The great number of archaeological interventions seems to be what we will experience in the coming the subsequent season as well. One reason is that *urban archaeology*, as compared to other aspects of the field, reacts more sensitively to economic changes. Since archaeological excavations play an important role in the preparation of the landscape for investment, they are increasingly regarded as an economic factor. There is a tendency for the number of investments in the capital and in its surroundings to grow. We must live with this process, while maintaining a concern for the protection of the archaeological heritage but without hampering the development of the city. The task is not an easy one. The financial and time demands of archaeological research often influence the realisation of the whole investment. Most of the investors no longer try to *evade* archaeological excavations, as was common enough until act CXL/1997 was enacted, but try to limit their duration or to time the research phase to a period that has no value from the point of view

szaknak számít. Ennek következtében ebben az 1999. évben is több ízben kényszerültünk a „szezonon kívüli” munkára, amelyhez azonban – az esetek többségében – nem rendelkezünk kellő felszereltséggel.

A feltárások számának emelkedését eredményezte továbbá az is, hogy a CXL./1997. évi tv. alapján valamennyi régészeti érdekeltsgű telken történő építkezés esetén, illetve egy korábbi építési törvény alapján, valamennyi keretszabályozási tervben meghatározott régészeti előírás alapján kötelező a régészeti hozzájárulás, szakvélemény. A feltárások emelkedő száma azonban egyúttal azt is jelenti, hogy vélhetően egyre kevesebb emlék pusztul el dokumentálatlanul.

Az év júliusától működő, némileg új ásatási engedélyezési eljárás, valamint a központi adatbázis létrehozásának megindulása bizonyos, – remélhetőleg kezdeti – ügyintézési problémákkal járt. Ennek jellemzője a gyakran párhuzamos ügyintézés, valamint a megnövekedett adminisztráció volt.

A terepi és az adminisztrációs feladatok megnövekedése következtében egyre jobban érezni, hogy kevés a feltárások szakembergárdája. Kevés a régész, az ásatási technikus, s a geodéták, a rajzoló és a fotósok is oly mértékben túlterheltek, hogy sokszor a dokumen-

of construction. In consequence, we had to conduct several excavations out of season in 1999 as well, although in most cases, we did not have the necessary equipment.

Another factor that has increased the number of excavations was generated by act CXL./1997. It decrees that archaeological sanction and appraisal must be obtained in the case of a construction on any lot of archaeological importance, and, according to a former building law, by reason of the archaeological specification defined in each contractual plan. The growing number of excavations means, at the same time, that presumably fewer and fewer remains perish without being documented.

The somewhat reformed excavation licensing, valid since July of this year, and the start of the establishment of a central data base involved a few, hopefully only initial administrative problems. The most typical characteristics were the parallel administration and the accumulation of administrative tasks.

In consequence of the accumulation of administrative and field tasks, it is more and more evident that the number of the excavation specialists is deficient. There are too few archaeologists, excavation

tálás színvonala is veszélyben forog. Éppen ezért tartósan külső munkaerők alkalmazására szorulunk, akik finanszírozása a feltárás költségeiből, s sokszor a piacgazdaság diktálta feltételek mellett történik. A római kori feltáráson változóan 15 és 120-130 fő közötti fizikai munkaerő dolgozott különböző helyszíneken. Az alvállalkozói munkabérek pedig egyértelműen a piaci árakhoz és nem a közalkalmazotti munkabérekhez igazodnak.

Az 1999. évben végzett régészeti kutatások (megfigyelés, szondázó jellegű kutatás, megelőző feltárás) az aquincumi topográfia alábbi pontjain folytak:

– **Aquincumi territórium** (*Hable Tibor*)

III. ker. Lajos utca 74.

III. ker. Bécsi út 48-50. – parkoló

III. ker. Bécsi út 52.

III. ker. Kolosy tér 4.

– **Az aquincumi legiotábor területe**
III. ker. Kórház utca 6-12. (*Szirmai Krisztina*)

III. ker. Fő tér 1. (Zichy kastély)
(*Németh Margit*)

– **Aquincumi katonaváros**
III. ker. Pacsirtamező utca 19.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Fényes Adolf utca 6-8.
(*Madarassy Orsolya*)

assistants, surveyors and drawers, and even the photographers are so overburdened that it sometimes endangers the standard of documentation as well. Accordingly we are forced to employ temporary help, which is financed from the budget of the excavations and often at market conditions. The number of manual workers varied between 15 people and 120-130 people at the various Roman period excavations. The wages of the subcontractors, at the same time, are always adjusted to the market prices and not to the salaries of the public employees.

Archaeological research (surveys, test excavations, preliminary excavations) were conducted at the following topographic points of Aquincum in 1999:

– **Aquincum territory** (*Tibor Hable*)
III., 74 Lajos Street

III., 48-50 Bécsi Street – parking place

III., 52 Bécsi Street

III., 4 Kolosy Square

– **The territory of the Aquincum legionary fortress**

III., 6-12 Kórház Street (*Krisztina Szirmai*)

III., Fő Square – Zichy palace
(*Margit Németh*)

III. ker. Lajos utca 118-120.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. San Marco utca 17.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. San Marco utca 32.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Dévai Bíró Mátyás tér 25-26.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Föld utca 54. (*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Dugovics Titusz tér 13-17.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Bécsi út 127. (*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Bécsi út 189. (*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Bécsi út – Váradi utca
(*Facsády Annamária*)

III. ker. Bécsi út – Perényi utca
(*Facsády Annamária*)

III. ker. Bécsi út – Farkastorki út
(*Facsády Annamária–Kafka Károly*)

III. ker. Hévízi út 3/b-e.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Szőlő utca 10. (*Madarassy Orsolya*)

– Az aquincumi polgárváros és katonaváros közötti terület

III. ker. Filatorigát – volt HÉV terület
(*Zsidi Paula – Bugán Adél*)

– Az aquincumi polgárváros területe

III. ker. Szentendrei út 101-115.
(*Zsidi Paula – Bugán Adél*)

– Aquincum Military Town

III., 19 Pacsirtamező Street
(*Orsolya Madarassy*)

III., 6-8 Fényes Adolf Street
(*Orsolya Madarassy*)

III., 118-120 Lajos Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 17 San Marco Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 32 San Marco Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 25-26 Dévai Bíró Mátyás Square
(*Orsolya Madarassy*)

III., 54 Föld Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 13-17 Dugovics Titusz Square
(*Orsolya Madarassy*)

III., 127 Bécsi Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 189 Bécsi Street (*Orsolya Madarassy*)

III., Bécsi street- Váradi Street
(*Annamária Facsády*)

III., Bécsi Street–Perényi Street
(*Annamária Facsády*)

III., Bécsi Street–Farkastorki Street
(*Annamária Facsády–Károly Kafka*)

III., 3/b-e Hévízi Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 10 Szőlő Street (*Orsolya Madarassy*)

– The territory between the Aquincum Civil Town and Military Town

III., Filatorigát – former HÉV territory
(*Paula Zsidi – Adél Bugán*)

III. ker. Szentendrei út – Záhony utca sarok (*Zsidi Paula*)

III. ker. Keled utca – Sújtás utca sarok (*Zsidi Paula*)

III. ker. Graphisoft Park (*Zsidi Paula–Bugán Adél*)

III. ker. Szentendrei út 133-135. előtt (*Bugán Adél*)

– **Aquincumon kívüli, limes menti beépítettség**

XI. ker. Albertfalva, Hunyadi János út (*Szirmai Krisztina*)

I. ker. Gyorskocsi utca 1. (*H. Kérdő Katalin*)

I. ker. Corvin tér 1-3. (*Hable Tibor*)

II. ker. Tölgyfa utca, Margithíd irodaház (*H. Kérdő Katalin*)

II. ker. Tölgyfa utca 3.–Henger utca 2. (*H. Kérdő Katalin*)

Az aquincumi topográfia és történet szempontjából számos új információval gazdagodtunk. A korai foglalás, az aquincumi limes kiépítésének korai korszakát képviselik a Filatorigátnál és az albertfalvi tábor közelében előkerült védmű maradványok. A temetők feltárása során elsősorban az ún. Bécsi úti temető érdemel említést, déli és északi szakaszáról a római kor négy évszázadából származó több tucatnyi sírral. A temetőkből igen gazdag epigráfiai anyag származik. További fontos, új adatok kerültek elő a katonaváros

– **The territory of the Aquincum Civil Town**

III., 101-115 Szentendrei Street (*Paula Zsidi–Adél Bugán*)

III., Szentendrei Street–Záhony Street corner (*Paula Zsidi*)

III., Keled Street–Sújtás Street corner (*Paula Zsidi*)

III., Graphisoft Park (*Paula Zsidi–Adél Bugán*)

III., 133 Szentendrei Street, in front of the real estate (*Adél Bugán*)

– **Inhabited areas along the limes outside Aquincum**

XI., Albertfalva, Hunyadi János Street (*Krisztina Szirmai*)

I., 1 Gyorskocsi Street (*Katalin H. Kérdő*)

I., 1-3 Corvin Square (*T. Hable*)

II., Tölgyfa Street – Margithíd office building (*Katalin H. Kérdő*)

II., 3 Tölgyfa Street – 2 Henger Street (*Katalin H. Kérdő*)

We have obtained a great deal of new information concerning the topography and the history of Aquincum. The remains of a defence system at the Filatorigát and the Albertfalva fort represent the period of the early occupation and the establishment of the Aquincum limes. From the cemetery excavations, the so-called Bécsi Street cemetery deserves mention

szerkezetére és építéstörténetére vonatkozólag. Végül értékes, bár szórványos információkat szerezhettünk a vizivárosi tábor tágabb, északi illetve déli körzetének római kori beépítettségéről.

Zsidi Paula

with several dozens of graves from the four centuries of the Roman period in the southern and the northern stretches. The cemeteries yielded a very rich epigraphic material. Further important data were collected concerning the structure and the construction history of the Military Town. Finally, we have obtained interesting, although scattered data concerning the Roman habitation in the wider – northern and southern – vicinity of the Viziváros fort.

Paula Zsidi

Temetőrészlet a Bécsi út keleti oldalán

(Budapest, III. ker., Kolosy tér 4., Hrsz.: 14781)

1999 decemberében a tulajdonos (Tolnai Kft.) külön kérésére végeztünk rövid húsznapos leletmentést a 312 négyzetméteres telken, melynek északi és déli környezetében már volt leletmentés (Csemete utca 1-3., Kolosy tér 6-7.), illetve szondázó jellegű ásatás (Kolosy tér 5.). Akkor középkori, (római ?) utat, telepjelenségeket, valamint őskori településnyomokat figyeltek meg az ásatásvezetők (Gádor Judit, Máriy Erzsébet és Pető Mária).

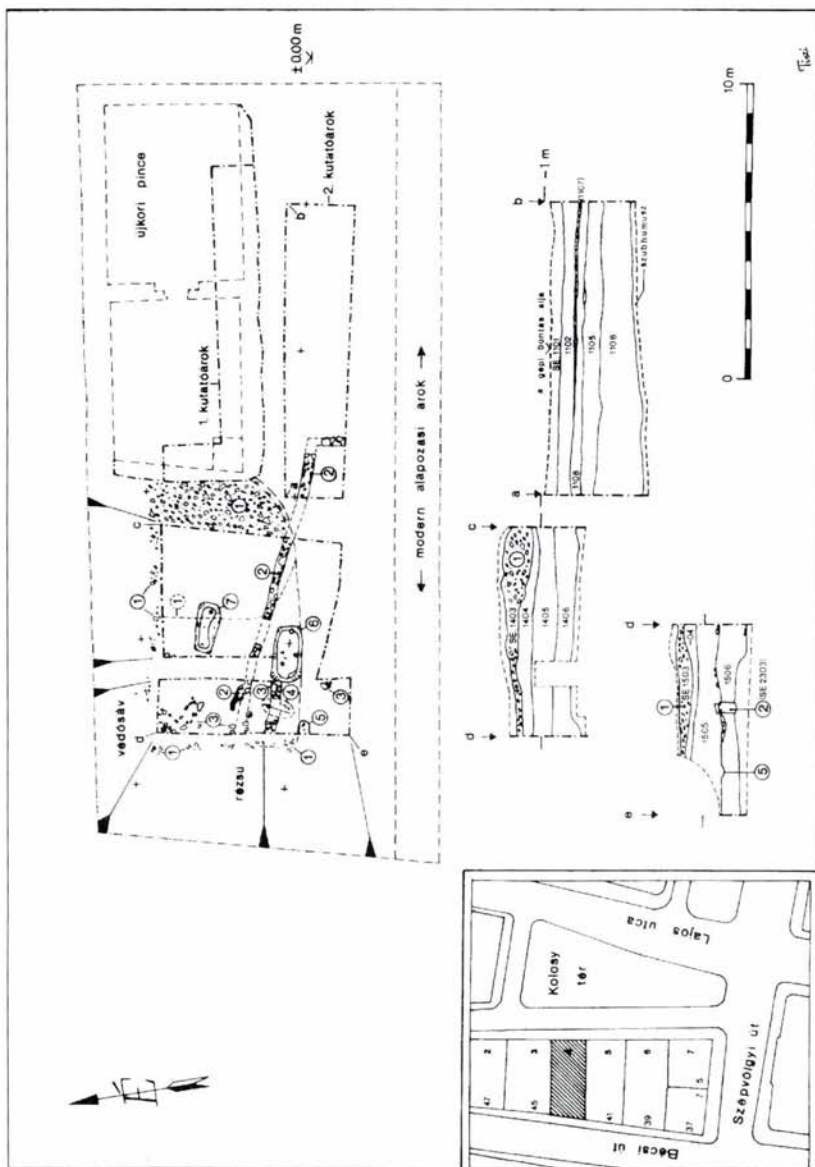
Az időjárási viszonyok mellett elsősorban a foghíjtelek műszaki adottságai okoztak komolyabb nehézségeket. (1. kép) Sem a Bécsi út forgalma miatt intenzíven terhelt nyugati rézsűt, sem az északi védősávot nem tekinthettük felesleges területvesztésnek, mivel itt a modern felszín 3 méter magasan tornyosult fölénk az ásatás kezdetén. A Kolosy tér felőli oldalon már 1 méter mélységben középkori és római cserepeket találtunk a gépi munka során, az északkeleti telekhatárt az egykor téglaboltozatos

Cemetery Segment on the Eastern Side of Bécsi Street

(Budapest, District III, 4 Kolosy Square, Tln.: 14781)

We carried out a short rescue excavations over 20 days in December (!) 1999 at the special request of the owner (Tolnai Kft.) on a lot of 312 square meters. There had already been rescue (1-3 Csemete Street and 6-7 Kolosy Square) and test excavations (5 Kolosy Square) in the northern and the southern zones, at which time the archaeologists involved (Judit Gádor, Erzsébet Máriy and Mária Pető) observed medieval and Roman (?) road and settlement features and some traces of a Prehistoric settlement.

It was especially the technical conditions on the empty lot that caused serious difficulties in addition to the weather. (Figure 1) Neither the western ramp, heavily impacted by the traffic on Bécsi Street, nor the northern safety band could be regarded as unnecessary losses of territory since the modern surface was 3 m above us at the beginning of the excavations. During the mechanical work, we already found medieval and Roman sherds at a depth of 1 m on one side

1. kép: A Kolosy tér 4. számú telek ásatási helyszínrajza
 Figure 1: Excavation plan of 4 Kolosy Square

újkori pince biztosította. Ennek szemetes modern betöltését, déli és nyugati falait eltávolítottuk, déli peremét kutatóárokka (1.) szondáztuk, majd belterét ásatási meddő deponálására használtuk. A felület délkeleti negyedében is csak kutatóárokra volt hely, s a nyugati szektort sem bővíthettük ennek vonalánál délebbre, a Kolosy tér 5. számú modern épület alapozásakor okozott bolygatás miatt. Így a megkutatott terület körülbelül 100 négyzetméterre rúgott.

Első dokumentálásra érdemes jelenségünk egy középkori (?), kora újkori út volt (1. kép: 1.), melynek 50-100 centiméter vastag, törtköves burkolatát jól lehetett látni a nyugati és északi metszetsfalban (e és c pontok között), markológép elől megmentett keleti részét a telek közepén. Az útszövetből (1403. réteg) és alapozásából (1404.) újkori és néhány középkori, illetve római cseréptöredék került elő.

A 14-, 1505., és ezekkel azonos 1101., szürkésbarna, agyagos stratigrafiai egységekben (rétegekben) már nagy mennyiségben találtunk 3-4. századi római leletanyagot, néhány újkori és középkori cseréptöredékek keverve. E réteg alján, a 2. kutatóárok délnyugati sarkában jelent meg először az a körülbelül 40 centiméter széles fal (*opus incertum*),

of Kolosy square. The north-eastern border of the lot was secured by a brick-vaulted modern cellar. We removed its modern filling of rubbish and took out the southern and western walls, then tested the southern edge with a trench (1.), and finally used the inner space of the cellar for the depositing the debris from the excavation. The space was enough only for a test trench in the south-eastern quarter of the area and we could not widen the western sector beyond this line because of the disturbance caused by the foundation of the modern building at 5 Kolosy square. In the end we were finally able to unearth a surface of about 100 square meters.

The first feature worth recording was a medieval (?), early modern period road (Figure 1:1). The 50-100 cm thick gravel cover was clearly visible in the western and northern section walls (between points e and c) and in the center of the lot rescued by the excavator. Modern and some Roman sherds were found in the fabric of the road (layer 1403) and in the foundation (1404).

We found large numbers of Roman finds from the 3rd-4th centuries, mixed with a few modern and medieval sherds, in the stratigraphic units (layers) 14-. 1505 and

mely a nyugati szelvényben enyhe északnyugati kitéréssel folytatódott (1. kép: 2.). Keleti szakasza egyre rosszabb állapotban, inkább csak omladék formájában maradt meg (3.). A falhoz tartozó járósíntet sehol sem találtunk, míg alapárkával helyenként 50-70 centiméter mélyen átvágták a következő, zárt római réteget (15-, 1406). Annak ellenére, hogy az alaprétegbe sok római kerámia, üveg, bronz- és vastárgy töredéke (tipikus „telepanyag”) keveredett a fal mindkét oldalán, néhány centiméternyi mélyítés után négy római sírt találtunk.

Az 5. számú sírnak csak a keleti végét sikerül feltárni, betöltésében 3. századra keltezhető szürkére égetett, horpasztott falú edény (*Faltenbecher*) töredékei heverték. (TOPÁL 1993, 59., Gr.149/1.) Ettől északkeletre 5-7 éves gyermek csontvázára bukkantunk (4.) a falomladék alatt. A sír szélét csak a koporsószőgek elhelyezkedése jelezte, a bal medencecsont mellett hagymafejes *fibula* feküdt. Ettől keletre jelent meg az első hamvasztásos sír (6.), melyből egy narancsvörös bevonatú edényt (*olla*), pontosabb meghatározásig a 3. században, egy másik sötétszürke korsót (TOPÁL 1993, 41., Gr.86/1.) még a 4. század első felében is használtak. (2. kép) A má-

also in the grayish brown, clayey layer no. 1101 identical with the former. The approximately 40 cm broad wall (*opus incertum*), which ran in the western section with a slight deviation towards the north-west, first appeared on the bottom of this layer in the south-western corner of trench 2 (Figure 1: 2). The eastern stretch survived in a poor condition, actually mostly in a ruinous condition (3). We could not find the floor level connected to the wall. The foundation trench sometimes cut the next closed Roman layer (15-, 1506) down to a depth of 50-70 cm. Although many Roman sherds, fragments of glass, bronze and iron objects (typical “settlement material”) were found mixed in the ground level on both sides of the wall, we found 4 Roman graves a few centimeters deeper.

We could unearth only the eastern end of grave no. 5. The fragments of a vessel with impressed walls and burnt to a grey color (*Faltenbecher*) dated from the 3rd century lay in the filling. (TOPÁL 1993, 59., Gr.149/1.) Northeast from it, we found the skeleton of a 5-7 years old child (4) under the remains of the wall. The edge of the grave was revealed only by the position of the coffin nails. A military fibula lay beside the left thigh. The first cremation burial

sodik hamvasztásos sírből (7.) ugyanerre az időszakra keltezhető korszó és 2 darab érem került elő.

A sírok alatti rétegekből (2. kutatóárok: 1108. és 1105.) még folyamatosan gyűjthettük a római kor leletanyagát. Körülbelül 1-2 méter mélységben kavicsos járórszint jelent meg két sötétebb humuszos réteg (1102 és 1108.) között. 1105-ben még találtunk helyi gyártású, római kori kerámiatöredékeket, ám a réteg alján egyre szaporodott az őskori cserepek száma. Az utolsó, fekete, iszapos üledékréteg (1106.) szinte kizárólag bronzkori

és rézkori cserepeket tartalmazott, lefelé haladva egyre szegényesebben. Ez alatt, a szürkéssárga szubhumusz felszíne körülbelül 4-5 fokot lejtett nyugat felé. A jelenség értékelése már a geológia tárgykörébe tartozik (FÜLEKY-MÁRITY 1998), de feltételezzük, hogy összefügg a Budaújlakot észak-déli irányban átszelő széles csatorna problémakörével. (HABLE 1995, 30.)

2. kép: Római hamvasztásos rítusú sír
Figure 2: Roman grave with cremation rites

appeared to its east (6). It contained a vessel with orange-red glaze (olla) used, until a more precise definition can be given, in the 3rd century, and a dark grey jug (TOPÁL 1993, 41., Gr.86/1.), which was used even in the first half of the 4th century. The other cremation burial (7) contained a jug and 2 coins from the same period.

We could collect further Roman period find material from the layers under the graves (trench 2: 1108 and

Hable Tibor

Irodalom/References:

FÜLEKY-MÁRITY 1998 – FÜLEKY GY.-MÁRITY E., Environmental Changes in Budaújlak in the Roman Period, in Roman Town in a Modern City, International Colloquium (előadás, kézirat) (1998)

HABLE 1995 – HABLE T., Kutatások Budaújlakon, az aquincumi katonaváros déli peremén. Aquincumi füzetek 1 (1995), 23-31.

TOPÁL 1993 – TOPÁL J., Roman cemeteries of Aquincum, Bécsi Road I. (1993)

1105). A pebbly floor level appeared at a depth of about 1-2 m between two darker humus layers (1102 and 1108). We still found locally produced Roman period sherds in layer 1105, although the proportion of prehistoric sherds increased at the bottom of the layer. The lowermost black (!), loamy deposit (1106) contained exclusively Bronze and Copper Age sherds in downwardly decreasing numbers. The surface of the underlying grayish yellow subhumus sloped 4-5 degrees towards the west (!). The evaluation of this phenomenon is a subject for geological research. (FÜLEKY-MÁRITY 1998) We assume that it must be connected to the problem of the wide canal crossing Budaújlak in a north-south direction. (HABLE 1995, 30.)

Tibor Hable

Sírok és sírkövek a Bécsi úti temetőből

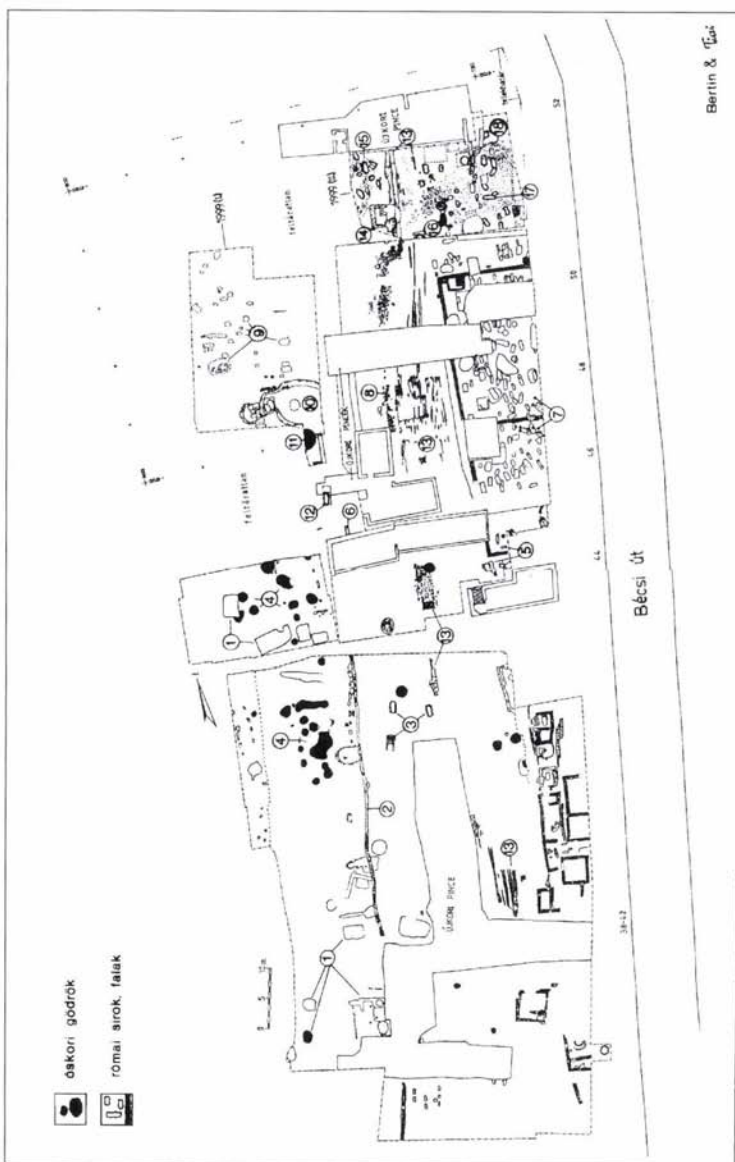
(Budapest, III. ker., Bécsi út 48-50. nyugati oldal és a Bécsi út 52. számú telek keleti fele, Hrsz.: 14763, 14764)

A Bécsi út 46-50. számú teleksor keleti felét Patrice Bertin tárta fel 1998-ban (BERTIN 1999, 26-36.), majd a tulajdonos (SBI Hungary Kft.) múlt év végére felépítette az Új Udvar bevásárlóközpont épületömbjét, a 46. számú telek déli széléig. A 48-50. szám további zárt beépítése mellett, a Budaújlakot általánosan jellemző rossz parkolási feltételek javítása érdekében, felszíni parkolót létesítenek a telkek – önkormányzati tulajdonban lévő – nyugati felén. Ezt megelőzően, 1999. július 7 és augusztus 3 között, leletmentést végeztünk a mintegy 800 négyzetméteres területen (1. kép: 1999/I.), ismét az SBI Hungary anyagi fedezetéből. A telektömb délnyugati negyedében – a beruházó kérésére – nem nyitottuk meg az utolsó három kelet-nyugati szelvényoszt, itt ugyanis az ásatás idejére le kellett volna zárni az Új Udvar gazdasági főbejáratát, az északkeleti sarokban pedig két szektort fel kellett adnunk az intenzív erózió, újkori bolygatások és beépítettség miatt.

Graves and Gravestones from the Bécsi Street Cemetery

(Budapest, District III, Western side of 48-50 Bécsi Street and eastern side of 52 Bécsi Street, Tln.:14763, 14764)

The eastern side of the lot series 46-50 Bécsi Street was unearthed by Patrice Bertin, a French archaeologist, in 1998. (BERTIN 1999, 26-36.) The owner (SBI Hungary Kft.) then finished construction on the block of the Új Udvar trade center up until the southern edge of lot 46 by the end of the last year. In order to develop the poor parking facilities generally characteristic of Budaújlak, an above ground parking area will be established in the western half of the lots owned by the local district government, beside the projected closed building over lot 48-50. Prior to this construction work, we carried out rescue excavations on an area of approximately 800 square meters from July 7, 1999 to August 3 (Fig. 1: 1999/I), once more with the financial support of SBI Hungary. We did not open the last three east-west oriented section series in the south-western quarter of the block of lots at the request of the developers since the main business entrance of the Új Udvar

1. kép: A Bécsi út 38-52. számú telkek összesítő helyszínrajza
 Figure 1: Complex plan of lots 38-52, Bécsi Street

A Kis-Kecske hegy keleti lejtője évek óta kutatási terület. Máriy Erzsébet 1993-ban gyér őskori és római telepnyomokat figyelt meg a Bécsi út 38-40. számú telkek nyugati felében (MÁRITY 1993), egy természetes teraszon (1. kép: 1.). E terasz szélén a rómaiak vízvezetékét építettek a 2. század elején (2.), melynek néhány agyagcsöve és vízelosztó aknája az 50. számú telken is felbukkant. (NÉMETH 1969) Közvetlenül a terasz alá csak a késő-római korban temetkeztek, amikor a sírok kőládait már gyakran korábbi sírsztélékből állították össze (3.). 1996 és 1998 között Patrice Bertin tisztázta, hogy bizonyos rézkori telepjelenségek a 42. számú telek északnyugati negyedében és a 44. számú telek nyugati felén koncentráálódtak (4.), ugyanitt ismét talált 1-2. századi bennszülött telepnyomokat (1.), s miközben egyre gyarapodtak az ún. „Bécsi úti római temető” feltárt sírjai a telkek keleti felében (5.), a teraszon is felbukkant egy újabb 4. századi szarkofág. (1. kép: 6.). (BERTIN 1997, 18.; BERTIN 1998, 40.)

Hogy a Bécsi úttól 50 méterre nem sok keresni valónk lesz a római kort illetően, azt a 64. számú telek (HABLE 1999, 134.) és a 46-50. számú, 1998 évi nagy leletmentéséből sejthettük. (BERTIN 1999, 26.) Itt, a

would have needed to have been closed for the duration of the excavations. Two more sectors had to be abandoned in the north-eastern corner because of the intensive erosion, the modern disturbances and standing constructions.

The eastern slope of the Kis Kecske hill has been surveyed for several years. Dr. Erzsébet Máriy observed scattered Prehistoric and Roman period settlement traces on a natural plateau in the western side of lot 38-40, Bécsi Street (Figure 1: 1). (MÁRITY 1993) The Romans built a water conduit on the edge of the plateau at the beginning of the 2nd century (2.) and some clay pipes and a water distributing shaft also appeared on lot 50. (NÉMETH 1969) The dead were buried right under the plateau only in the late Roman period when the stone caskets of the graves were often made out of earlier grave steles (3.). Patrice Bertin showed, between 1996 and 1998, that some Copper Age settlement features aggregated in the north-western quarter of lot 42 and in the western part of lot 44 (4.). In the same place, he found settlement traces of the local inhabitants from the 1st and 2nd centuries (1). While more and more graves were unearthed in the “Bécsi Street Roman cemetery” in the eastern

római sírkertektől (7.) és az azokat nyugatról határoló úttól (13.), de még az azt övező védőfaltól (8.) is távol, a „hegyoldal” átlag 8-10 fokot lejt keletnek. Az erősen erodált, vékony humuszréteget, többnyire a sziklás, köves altalajig, kisebb-nagyobb újkori gödrökkel, árkokkal bolygatták, a 18. századtól folyamatosan (9.). Régészeti szempontból érdekes talajrétegződést csak a délkeleti, lejtősebb szektorokban figyeltünk meg. Középkori megtelepedésre utaló leletet nem találtunk, még szórványosan sem. Viszont mindenütt gyűjthettünk római szórványleleteket, például egy 204-208 körülire keltezhető Caracalladenárt, *suberatus*-t, (MATTINGLY-SYDENHAM 1936), rheinzaberni *terra sigillata* töredéket (Drag. 33; OSWALD-PRICE 1920), 2-3. századra keltezhető üveg fültöredékét (BARKÓCZI 1988, 179.) stb. A délkeleti sarokban, egy nagyobb természetes mélyedésben (10.), egyre több, erózió által összehordott, 1-2. századi, helyi gyártású cserép (például: *tripes*) hevert. (BÓNIS 1942, 51., Taf. XXIV.) A teknő déli oldalán, rézkori gödörben, bal oldalára fektetett, zsugorított helyzetben eltemetett gyermek maradványait találtuk. (11.) A gödör betöltésében Badeni kultúrára jellemző cserepek voltak.

Az ásatás legjelentősebb leletének

halves of the lots, another sarcophagus from the 4th century was also discovered on the plateau (Figure 1: 6). (BERTIN 1997, 18.; BERTIN 1998, 40.)

We could presume from the rescue excavations on lot 64 (HABLE 1999, 134.) and the large excavations on lots 46-50 in 1998 (BERTIN 1999, 26.) that we would not come across Roman period finds more than 50 m from Bécsi Street. Here, far from the Roman graveyards (7.) and the late road bordering them on the west (13.) and even from the wall fencing them (8), the “hillside” slopes towards the east in 8-10 degrees on average. The heavily eroded, thin humus layer had been continuously disturbed by modern pits and ditches of various sizes usually down to the rocky, stony ground since the 18th century (9.). Archaeologically interesting soil stratification could be observed only in the south-eastern, more sloping sectors. We could not find anything implying the presence of medieval settlement, not even scattered finds. We could, however, collect Roman stray finds all over the territory as, for example, a Caracalla denar dated from about AD 204-208, a *suberatus* (MATTINGLY-SYDENHAM 1936), a fragment of Rheinzabern Samian ware (Drag. 33; OSWALD-PRICE

felfedezése Kreisz István brigádvezető úrnak köszönhető, aki az ásási területtől délkeletre, korábban már felmért újkori pince kítakarítása közben, a téglalobozatból kiálló furcsa faragott kövekre lett figyelmes. (2. kép) A felső finoman megmunkált kő szélén fordítva is jól látszott a D és M betű és egy kecses levélke (*hedera*). Mivel a követ csak kívülről bonthattuk ki a falból, az északnyugati sarok felett kutatóárkot nyitottunk. A végső eredmény egy újabb, korábbi sírsztélékből összeállított kóláda volt (1. kép: 12.), melynek feltárását és kiemelését

2. kép: Római sírkövek (12. obj) az újkori pince boltozatában

Figure 2: Roman gravestones (feature 12) in the vault of the modern cellar

1920), a handle fragment from a glass vessel dated from the 2nd and 3rd centuries (BARKÓCZI 1988, 179.) etc. Many locally produced pottery sherds (e.g. *tripes*) from the 1st and 2nd centuries (BÓNIS 1942, 51., Taf. XXIV.) were accumulated by erosion in a larger natural depression (10.) in its south-eastern corner. We found the remains of a child buried in a crouched position on the left side in a Copper Age pit (11.) in the southern side of the trough. The fill of the pit contained sherds characteristic of the Baden culture.

The discovery of the most significant find of the excavation is credited to István Károly, foreman, whose eyes were caught by strange carved stones standing out of the brick vault when he was cleaning a formerly surveyed modern cellar south-east of the excavation area (Figure 2). The letters D and M and a slender leaflet (*hedera*) were clearly visible even in an inverse position on the edge of the upper, finely carved stone. As the stone could have been removed from the wall only from the outside, we opened a test trench over the north-western corner. The final result was another grave casket constructed of earlier grave steles (Figure 1: 12). Its excavation and lifting, was conducted by András Márton, archaeology stu-

Márton András régészhallgató vezette. A terepi munka során szerzett tapasztalatok értékelése és a felírt emlékek ismertetése következik itt az ő megfogalmazásában. (H. T.)

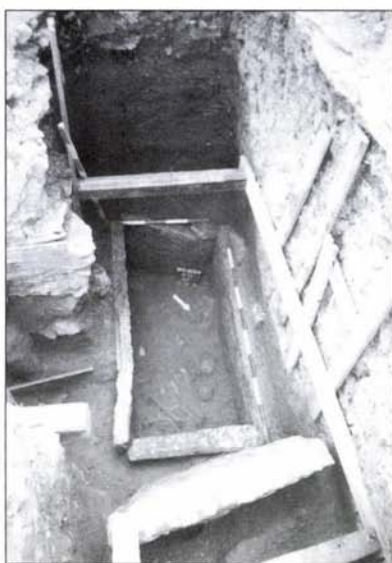
A lépcsőzetes mélyülő gödörben elhelyezett sírt az újkori pince alapjainak ásásakor találták meg és fosztották ki, egy osztrák krajcár tanúsága szerint, valamikor 1750 után. A sír fedlapjának északkeleti sarkát törték fel (3. kép), a csontokat a bolygatás során az északi részbe húzták össze (4. kép), majd a nyílást kőpa-

dent. The following evaluation of the excavation experiences and the description of the inscribed remains were compiled by him. (T. H.)

The grave, placed in a stepwise deepening pit was found and robbed during the digging of the foundation of the modern cellar sometime after 1750 as suggested by an Austrian *Kreutzer*. The north-eastern corner of the lid was broken open. (Figure 3) The bones were pushed onto the northern side (Figure 4), then the opening was covered by stone packing. The latter

3. kép: 4. századi kőlapos sír (12. obj.), a sérült fedlap letisztítása után
Figure 3: A grave made of stone slabs from the 4th century (feature 12) after the cleaning of the damaged lid.

4. kép: Bolygatott csontvázak a 12. számú sírban, bontás közben
Figure 4: Disturbed skeletons in grave no. 12. during its opening

5. kép: A 12. számú sír kibontva
Figure 5: The open grave no. 12.

kolással fedték le. Utóbbiban olyan oromdíszes (*tympanon*) töredék is volt, ami nem az itt talált sírkövekből származott, ami arra utal, hogy az újkori munkálatok alkalmával másik kőlapos sírt (sírokat) is elpusztíthattak. A konstrukció alját két durván lenagyolt kőlap alkotta (5. kép), északi és keleti oldalát egy-egy sírkő (7. és 8. kép), déli és nyugati oldalait szépen lefaragott kőlapok, teteje pedig szintén egy nagy kőlap volt. (3. kép) A lapokat habarccsal kötötték össze, ez több helyen megmaradt. Az alján teguladarabokkal töltötték ki a hézagoikat, a déli oldallapot a föld súlya

contained a fragment of a finial (with a *tympanum*) that did not belong to any of the tombstones found here, which suggests that another grave (or graves) made of stone slabs might have been destroyed during the modern works. The bottom of the construction was composed of two roughly carved stone slabs. (Figure 5) Both the northern and the eastern sides were made from a gravestone (Figures 7 and 8), the western and the southern sides were composed of finely carved stone slabs, while the lid was made from another large stone slab. (Figure 3) The slabs were joined by mortar, which survived in several places. The holes in the bottom were filled in with *tegula* fragments. The southern wall was pushed in a few centimeters by the weight of the soil. Two persons were buried in the grave (Figure 4) but the original orientation and the order of the deposition of the bodies could not be determined because of the disturbance. It was only the estimated larger distance from the original surface that suggested that the bodies had been buried at the same time. The neck fragment from a glass flask, dated from the 4th century (BARKÓCZI 1988, 231., No. 95.), was found in the robbers' pit. It probably came from the grave.

néhány centiméterre benyomta. A sírban két személyt temettek el (4. kép), de a testek fektetésének eredeti iránya és az elhelyezés sorrendje a bolygatás miatt nem volt megállapítható. Csak az eredeti felszíntől becsült nagyobb mélység alapján lehet arra következtetni, hogy a testek sírba helyezése egyszerre történt. A rablógödörből, egy feltételezhetően a temetkezési mellékletekhez tartozó, 4. századra datálható üvegpalack nyaktörredéke került elő. (BARKÓCZI 1988, 231., No.95.)

A keleti oldalt alkotó sírkő a pince kialakítása során megsérült (6. és 7. kép), a *tympanon* jobb oldala, valamint az alatta lévő oszlopfő elveszett. A sztélé szépen faragott, felső sarkában félpalmettás sarokdíz mellett borostyánlevél látható, a *tympanon*-ban eredetileg négyszeres léckeretbe foglalt rozetta helyezkedett el két tölgylevél között. (6. kép) A képmező, melyben babérkoszorúval övezett három szőlőlevél és két szőlőfürt van, két oszlop kereteli. A sarkokban ismét egy-egy tölgylevél jelenik meg. Borostyán-levelekből és indákból álló dísz szegélyezi a háromszorosan profilált léckerettel körülvett feliratot, amely szépen faragott egyenletes magasságú betűkből áll. (7. kép) Olvasata: C(aio) Marcio Col / lina (tribu) Pollioni / (domo) Amastris / vet(erano) leg(ionis) II Ad(iutricis) /

The tombstone on the eastern side of the grave was damaged during the construction of the cellar. (Figure 6) The right side of the tympanum and the capital under it were lost. An ivy leaf can be seen beside a semi-palmate corner ornament in the finely carved upper corner of the stele. Originally, a rosette between two oak leaves was enclosed by a quadruple rib frame within the tympanum. (Figure 6) The picture field was bordered by two pillars bearing three

6. kép: A 12. számú sír északkeleti sarka; – sérült 2. századi sztélé az újkori pince boltzata felett (részlet)

Figure 6: The north-eastern corner of grave no. 12; – damaged stele from the 2nd century above the vault of the modern cellar (detail)

7. kép: Caius Marcus Pollio veteranus sírköve (2. század 2. fele)

Figure 7: Caius Marcus Pollio veteranus's gravestone (2ⁿ half of the 2nd century)

an̄n(orum) LX / 5 colleg(ium) vet(eranorum) pos(uit) –, azaz: „Caius Martius Pollionak, a Collina tribusból, Amastriából, a legio II. Adiutrix veteránjának, aki 60 évet élt, a veteránok collegiuma állította”. A szövegben az elválasztó pontokat következetesen kirakták, az „ann” és „LX” távolságából arra következtethetünk, hogy az egyébként arányosan szerkesztett írásképből az életkort utólag faragták ki. A keretmotívum alját, a földbeállításhoz szükséges résszel együtt még a másodlagos felhasználás alkalmával levésték. A *collegium*

grave leaves and two bunches of grapes encircled by a laurel garland. An oak leaf appears in each of the corners. The inscription of finely engraved letters of even height was enclosed by a frame of triple profiled ribs bordered by an ornament composed of ivy leaves and tendrils. (Figure 7) The inscription reads as follows: *C(aid) Marco Col / lina (tribu) Pollioni / (domo) Amastris / vet(erano) leg(ionis) II Ad(iutricis) / an̄n(orum) LX / 5 colleg(ium) vet(eranorum) pos(uit)* – that is: “Raised to Caius Martius Pollio from Collina tribus, Amastria, the veteran of legio II Adiutrix who lived 60 years, by the collegium of the veterans”. The separating dots were consequently marked in the text, and the distance between the “ann” and the “LX” suggests that the age was engraved later into the otherwise proportionally constructed inscription. The bottom of the framing motive was carved off, together with the part necessary for setting the stone into the ground, before the secondary utilization. The reference to the *collegium veteranorum* proves the existence and functioning of the organization and adds to our knowledge of the life in the town (MÓCSY 1990, 61-44.). The stone must have been carved, judg-

8. kép: Pompeia Quartina sírköve (2. század)
 Figure 8: Pompeia Quartina's gravestone (2nd century)

veteranorum említése bizonyítja az egylet aquincumi létét és működését és bővíti a város életéről rendelkezésre álló ismereteinket. (MÓCSY 1990, 61-44.) A kő, ikonográfiai párhuzamait figyelembe véve, a 2. század második harmadában készülhetett. (NAGY 1971, 112.)

A pince építésekor, az északi oldalt alkotó követ befalazták a boltozatba (2. és 8. kép), – ez eredetileg egy sírkert táblája lehetett. Egyenletesen szerkesztett feliratát kettős léckeretbe foglalták, amely felett a *D M* rövidítés és a már említett levélke látható. A központozást itt is következetesen

ing from iconographic analogues, in the second third of the 2nd century (NAGY 1971, 112.).

The stone slab on the northern side was walled into the vault of the cellar (Figures 2 and 8). It could originally have been a tablet from a cemetery. The evenly constructed inscription was composed within a double rib frame. The abbreviation *D M* and the earlier mentioned leaflet can be seen above it. The interpunctuation is precisely marked here, too. The size of the letters regularly decreases downwards but only the last row was

kirakták, a betűméret fentről lefelé haladva csökken, de csak az utolsó sornál csúszott el egy kicsit jobbra. Olvasata: *D(is) M(anibus) // Pompeiae S(ext)(i) f(iliae) Quar/ tinae matr(i) p(ati)s(simae)/ P(ublius) Nonius Firmus f(ecit) 5*, - azaz: „A halotti árnyaknak. Pompeia Quartinanak, Sextius lányának, az igen jószágos anyjának készítette Publius Nonius Firmus.” Ezt a sírkövet a *dis manibus* formula, a *filiatio* megléte és a faragástechnika alapján a 2. századra datálhatjuk.

Márton András

shifted somewhat to the right. It read as follows: *D(is) M(anibus) // Pompeiae S(ext)(i) f(iliae) Quar/ tinae matr(i) p(ati)s(simae)/ P(ublius) Nonius Firmus f(ecit) 5*, - that is: “Prepared for the shadows of the dead. To Pompeia Quartina, Sextius’s daughter, the very benign mother, made by Publius Nonius Firmus”. This tombstone can be dated from the 2nd century by the phrase *dis manibus* and the *filiatio* in the same way as the carving technique.

András Márton

Nem sokáig kellett várnunk ahhoz, hogy folytathassuk a sírkertes temetőrész (7.) északi előterének kutatását. Szeptember 9 és december 23 között, a PROFORM Kft. telkén (Bécsi út 52.) újabb 800 négyzetméternyi terület került ásó alá a tulajdonos költségén, a várható beépítési igényeknek megfelelően (1999/II). Az északi telekhatáron lévő újkori pincét kitakarítottuk, felmértük, majd az ásatási meddő tárolására használtuk, külső metszetalainak dokumentálása biztonsági okokból nem volt lehetséges. Egyébként néhány újkori közműtől eltekintve (vermek, csatornák, gödrök, kutak; - 1. kép: 14.) nem bolygatták a római jelen-

We did not have to wait long to continue the excavation of the northern foreground of the cemetery section with a graveyard (7.). Another surface of 800 square metres could be excavated with the financial support of the owner on the lot of the PROFORM Kft. (52 Bécsi Street) between September 9 and December 23, according to the projected demands of construction (1999/II). We had the modern cellar on the northern border of the lot cleaned, and after having surveyed it, we used it for holding debris from the excavation. The documentation of the outer section walls was impossible for security reasons. Otherwise, disregarding some mod-

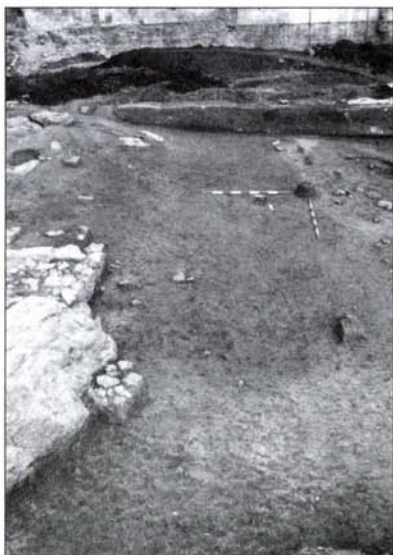
ségeket. Középkori és őskori leletanyag csak szórványosan került elő, nem találtuk nyomát a korábban leírt 1-2. századi római telepnyomoknak sem (1. kép: 1.). (BERTIN 1999, 27.)

Legkorábbi római objektumunk (II. periódus) a 46-50. számú telkekről már jól ismert kátyús út volt (13.), melynek keréknyomai folyamatosan vezettek észak felé. (9. kép) Enyhe lejtésű terasz-szegély keleti oldalán, a barna eróziós réteggel fedett út alig különbözött környezetétől (10. kép), szegélyén nagyobb édesvízi mészkőtömbök heverték. Csak a körülbelül 5 méter széles nyomvonal mellett találtunk sírokat. Az útba ásva, illetve közvetlen alatta nem került elő sír, tehát a temető megközelítésének kezdettől fogva ez volt az egyik iránya.

Az út két oldalán szabálytalanabb összkép tárult elénk a déli zónához képest, ami nem biztos, hogy csak és kizárólag a temető folyamatos használatának eredménye, ahogy a sírkertek III. periódusában. (BERTIN 1999, 30.) Jóllehet itt is sokszor bolygatták a korábbi temetkezések helyét (11. és 12. kép), rendszertelenebb a sírgödörök tájolása, változatosabbak a méretek és a formák (12. és 13. kép). Viszonylag sűrű sírcsoport jelent meg a korai

ern public facilities (storage pits, canals, pits, wells; – Figure 1:14), the Roman features were not damaged. There were only scattered medieval and prehistoric finds, and we could not find any sign of the earlier described Roman settlement traces from the 1st-2nd centuries either (Figure 1: 1). (BERTIN 1999, 27.)

The earliest Roman feature (period II) was a road full of pot-holes known already from lot 40-46. (13). Wheel tracks in it led in a continuous line towards the north. (Figure 9) The road, covered with a brown

9. kép: 1-3. századi földút (13. objektum: Budapest, III. ker., Bécsi út 52.)

Figure 9: Dirt road from the 1st - 3rd centuries (feature 13: 52. III. Bécsi street)

Figure 10: Wheel-tracks along the dirt road (feature 13).

10. kép: Keréknyomok a földút nyomvonalán (13. objektum)

út szegélyétől nyugatra is (1. kép: 15.). A 31 szórthamvas sír mellett csak egy csontvázasat találtunk (16.), ennek megásásakor tükörmelékkel ellátott szórthamvas sírt bolygattak meg. (11. kép) A gyermek bal karja alatt 3. századra datálható mécses (IVÁNYI 1935, 14.; 99., Taf.XXXVI: 1., XI.), bokájánál vaskés, 2 apró csont dobókocka és egy ritka, *sestertius* méretű, koloniális veret feküdt. Az érem előlapján a sugárkoronás császár (Severus Alexander, 222-235) mellképe körül, görög betűkkel a AVK M AVP

erosional soil, could hardly be discerned from the environment on the slightly sloping edge of the terrace. (Figure 10) Its borders were marked by scattered, larger freshwater limestone blocks. We found graves only by the approximately 5 m broad track but not dug into the road or beneath it, which means that this could have been one of the approaches to the cemetery from the start.

The general picture on the two sides of the road was more irregular than in the southern zones, which was not certainly caused by continuous use of the cemetery and only by that, as in period III. of the graveyards. (BERTIN 1999, 30.) True, the places of the earlier burials were frequently disturbed here as well (Figures 11 and 12), the orientation of the graves is less methodical and their shapes and measurements are more variable (Figures 12 and 13), and a relatively dense group of graves appeared west of the edge of the early road as well (Figure 1:15). Beside the 31 cremation burials with scattered ashes, we found only a single inhumation grave (16). Digging the latter, a grave with scattered ashes furnished with a mirror as a grave-offering was disturbed. (Figure 11) A lamp dating from the 3rd century

CEV/AAEΞANΔPOC AV körirat olvasható, míg a hátlapon három, hájon álló alak (Isis Pharia, a császár és Sarapis istenség) körül: ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ ΔΙΟ, illetve alatta: ΝΕΩΚΟΡΩΝ. (SCHÖNERT 1965, 230., Taf.45., 739.; 240, Taf.48, 782.)

A hamvasztásos sírok többségének lelete csak érme és/vagy *firma*-mécses, korsó; néhány esetben 2-3 cserépkorsót mellékeltek. (17. és 12. kép) Kimondottan gazdagon mellékelte sírt nem volt, a már említett „tükrös síron” kívül egyetlen halottal temettek el bronzveretes ládikát, egy másik hamvasztásos sírban állatküzdelti jelenettel díszített tékaveret-szerű és ezüstgyűrűt találtunk. Mivel a tárgyak restaurálása épp hogy elkezdődött a temetőrészlet abszolút kronológiájáról alig tudunk biztosat mondani, korábbi Bécsi úti párhuzamok alapján egy-két temetkezést a 2. század második fele (17; 12. kép) (TOPÁL 1993, 35., Gr.72.; 37., Gr.79.) és 3. század eleje közti időszakra lehet datálni. (13. kép) Ezt a területet utolsó (IV.) periódusában nem használják temetkezésre. A Bécsi úthoz közelebb eső sírokat 10-15 centiméter vastag humuszlerakódás fedte. Miután a sírok többsége már nem látszódtott a felszínen apró, törtköves réteget terítettek le, kelet felé terel-

11. kép: Csontvázas gyermek sír (16. obj.); – a háttérben (mészköltőmb előtt) a 16. sírral bolygatott szórthamvas temetkezés kibontott gödře

Figure 11: Inhumation grave of a child (feature 16); – in the background the opened pit of a grave with scattered ashes cut by grave no. 16 (in front of the limestone block)

(IVÁNYI 1935, 14.; 99., Taf.XXXVI: 1., XI.) lay under the left arm of the child. There was an iron knife, 2 tiny dice and a rare colonial coin the size of a *sestertius* by the ankles. On the front of the coin, around the bust of the rayed crowned emperor (Severus Alexander, 222-235) there is a Greek text AVK M AVP CEV/AAEΞANΔPOC AV, while there is a text on the reverse around three figures standing on a boat (Isis

12. kép: Római szórthamvas sír (17. obj.)
Figure 12: Roman grave with scattered ashes (feature 17)

13. kép: Szórthamvas sír üveg-és kerámiamelléklettel
Figure 13: Grave with scattered ashes furnished with glass and pottery grave-goods

ve az egykor földes utat. Ezt a kőzúzalékot, főleg a középső szektorok erodáltabb felszínén, a sírok tetejébe taposva találtuk meg. Az útpadkát (14. kép) tömörebb kőkupacok jelezték az észak/északnyugati oldalon (1. kép: 18.), mely összefüggő ívet alkot az 1998-ban előkerült „kis fallal” (8.). A makadám felületén 4. századi érmek szóródtak szét jelezve a nyugati, késői sírok megközelítésének új irányát.

Hable Tibor

Pharia, the emperor and god Sarapis): ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ ΔΙΟ, and beneath it: ΝΕΩΚΟΡΩΝ. (SCHÖNERT 1965, 230., Taf.45., 739.; 240, Taf.48, 782.)

The finds from the majority of the cremation burials were coins and/or *firma* lamps and a jug; in some cases 2-3 clay jugs were placed in the graves (Figures 17 and 12). None of the graves had notably rich grave goods. Beside the earlier mentioned burial with a mirror, one of the dead was given a bronze-mounted box. Another grave con-

Irodalom/References:

BARKÓCZI 1988 – BARKÓCZI L., Pannonische Glasfunde in Ungarn (1988)

BERTIN 1997 – BERTIN P., Előzetes jelentés a budaújlaki temető leletmentő ásatásáról. Aquincumi füzetek 3 (1997) 18-26.

BERTIN 1998 – BERTIN P., Előzetes jelentés a Bécsi út 44. szám alatti leletmentésről. Aquincumi füzetek 4 (1998) 40-47.

BERTIN 1999 – BERTIN P., Előzetes jelentés a Bécsi úti temető déli részletének feltárásáról III. Aquincumi füzetek 5 (1999) 26-36.

BÓNIS 1942- BÓNIS É., A császárkori edényművesség termékei Pannoniában I. DissPann. II. 20. (1942)

IVÁNYI 1935 – IVÁNYI D., Die pannonischen Lampen. DissPann. II.2. (1935)

HABLE 1999 – HABLE T., Budapest, III. ker., Kecské utca 7. Aquincumi füzetek 5 (1999) 132-134.

MÁRITY 1993 – MÁRITY E., BTM Adattár: 1820-97. 1. kép: 1.

MATTINGLY – SYDENHAM 1936 – MATTINGLY, H.-SYDENHAM, E. A., The Roman Imperial Coinage IV/1. (1936)

MÓCSY 1990 – MÓCSY András, Municipiumok és coloniák, MÓCSY A. – FITZ J., szerk., Pannonia Régé-

14. kép: 4. századi köves út széle (18. obj.)
Figure 14: The edge of the gravel road from the 4th century (feature 18)

tained something like a box fitting ornamented with an animal fight scene and a silver finger-ring. Since the restoration of the objects has just begun, we cannot say anything certainly concerning the chronology of this part of the cemetery. Based on the earlier analogues from Bécsi Street, some of the burials can be dated to the period between the second half of the 2nd century (17; Fig 12, TOPÁL 1993, 35., Gr.72.; 37., Gr.79.) and the beginning of the 3rd century. (Figure 13) This area was not used for burials in the last (IV) period. The graves closer to Bécsi

szeti Kézikönyve (1990), IV.5., 61-64.

NAGY 1971–NAGY T., Kőfaragás és szobrászat Aquincumban. Budapest Régiségei 22 (1971) 103-160.

NÉMETH 1969 – NÉMETH M., BTM Adattár, 432-77.

OSWALD-PRICE 1920 – OSWALD, F.–PRICE, T. D., An Introduction to the Study of Terra Sigillata (1920)

SCHÖNERT 1965 – E. SCHÖNERT, Die Münzpägung von Perinthos 1-2., Berlin (1965)

TOPÁL 1993 – TOPÁL J., Roman cemeteries of Aquincum, Bécsi Road I. (1993)

Street were covered with a 10-15 cm thick humus deposit. Since most of the graves could not be seen on the surface, a layer of small broken stones was spread over the territory pushing the former dirt road more to the east. We found this gravel trodden into the top of the graves especially on the more eroded surface of the central sectors. The berm (Figure 14) of the road was marked by more solid heaps of stone on the north/north-western side (Figure 1:18), composing a contiguous arc with the "small wall" found in 1998 (8.). Coins from the 4th century were scattered on the surface of the macadam road indicating the new approach to the western late graves.

Tibor Hable

Újabb leletmentés a Nagyszombat utcai amfiteátrumtól délre

(Budapest, III. ker., Lajos utca 74., Hrsz.: 14665)

Budaújlakon, 1999 májusában kezdtünk először ásást, ismét a PROFORM Rt. anyagi hozzájárulásával a cég tulajdonában lévő, mintegy 900 négyzetméteres telken. (1. kép)

Az elmúlt évtized alatt a Nagyszombat utcától délre lévő városrész képe szinte teljesen átalakult, s az építkezéseket megelőzően, feltárások tucataival, több hektár vált kutathatóvá a római katonaváros (*canabae*) lakott területei és a Bécsi út nyugati oldalát szegélyező temető között, a Kolosy téri piacig és azon túl. Ez a terület a római korban gyéren beépített, inkább ipari létesítmények, raktárak és (talán) konyhakerti művelés számára fenntartott zóna volt, utakkal, csatornákkal és árkokkal szabdaltsággal külvárosi rész, a Lajos utca keleti oldalán, dél felé, egyre keskenyedő lakott területek mellett.

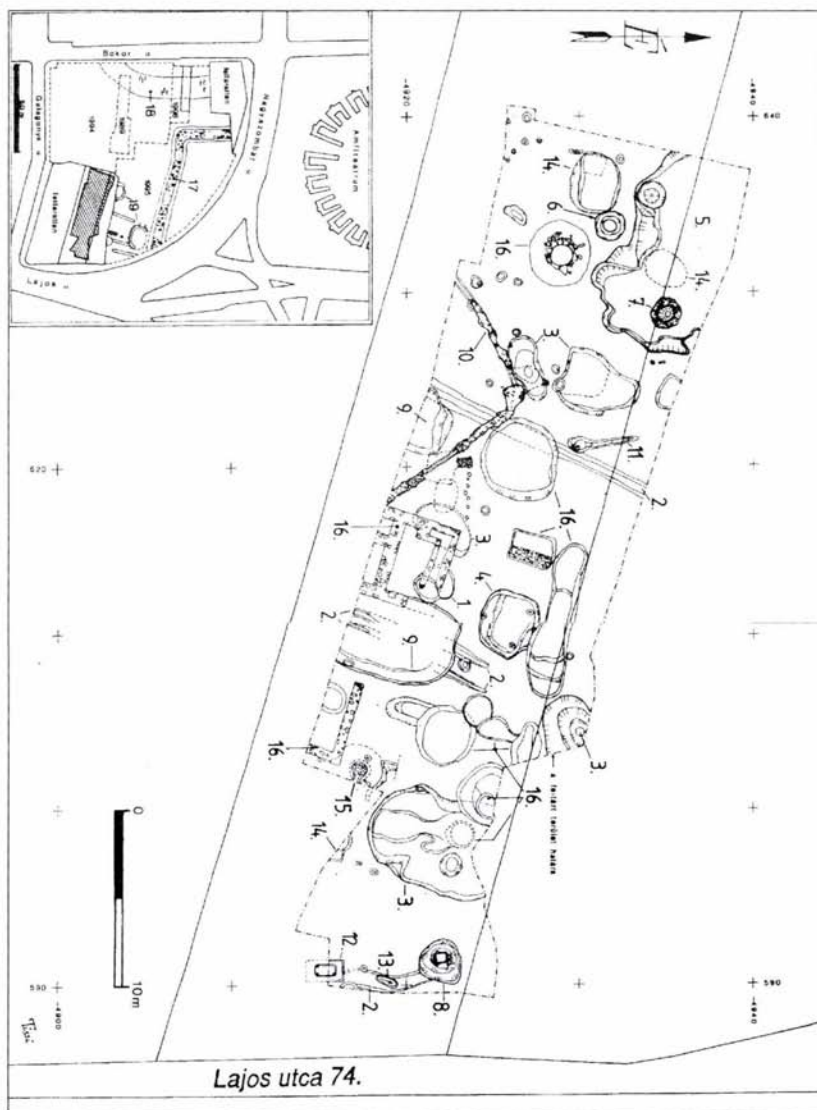
Kéthónapos feltárásunk alatt sem topográfiai, sem időrendi kérdésekben nem vártunk új eredményt. A telepnyomok most is arra utaltak, hogy az 1995-ben feltárt fazekasműhely (1. kép: 19.), egy későbbi út (17.) és na-

Recent Rescue Excavations South of the Nagyszombat Street Amphitheater

(Budapest, District III, 74 Lajos Street, Tln.: 14665)

We started excavation once again with the financial support of the PROFORM Rt. in May 1999 on the approximately 900 m² land plot, a property of the firm in Budaújlak. (Figure 1)

The district south of Nagyszombat Street has nearly totally changed during the last decade and many hectares have been researched by dozens of excavations preceding the constructions in the area between the inhabited regions of the Roman Military Town (*canabae*) and the cemetery bordering the western side of the Bécsi Street up to the market on Kolosy square and even beyond it. This territory was barely inhabited during the Roman period being a "security zone" ("*mezogeia*") set aside for industrial establishments, storehouses and (perhaps) for kitchen gardens, an outskirts of the town segmented by roads, canals and trenches on the eastern side of Lajos Street, southwards along the gradually narrowing inhabited territories.

1. kép: A Lajos utca 74. számú telek ásátási helyszínrajza: – a budaijlaki amfiteátrum déli előtere, az ásátási terület elhelyezkedése és korábbi ásátások (évszámmal jelölve)
 Figure 1: Excavation plan of 74 Lajos Street: the southern foreground of the Budaijlak amphitheater, the location of the excavation territory and former excavations (with the date)

gyobb csatorna vagy természetes árok (18.) délkeleti oldalán, e „külváros” fontos része volt a 2. század második harmadában, de elhelyezkedése inkább a városi élet teréhez kötődött, mint a délebbi, vagy nyugati zónákhoz. (HABLE 1996, 29-30.)

Minden városi ásátás környezetében komoly gond a meglévő modern épületek védelme, illetve az újabb építkezések során okozott pusztítás. 1995 nyarán körülbelül 5 méter széles rézsűvel kellett óvni az akkor még lakott Lajos utca 74. számú épület északi tűzfalát, idén újabb 2,5-3 méter széles sáv maradt feltáratlan a telek déli szélén (1. kép és 2. kép). Ilymódon – míg a kutatás csupán a modern városfejlődés eseményei közé szorított lehetőség – az ásátási alaprajzok csak hézagosan illeszthetőek, sok tárgyi emlék és információ pedig végleg elvész.

Az ásátási terület északi határát az 1995. évi biztonsági sáv széléig tűztük ki, de sajnos, az északkeleti szektorokat érintő földmunkák miatt, az egykori fazekas kemencék déli előterét már így sem értük el. Legkorábbi jelenségeink – leszámítva egy bronzkori gödör maradványait (1. kép: 1.) – azok az árkok (falak alapozási árkai?), melyek nyomai a fazekasműhely központi épületéig követhetőek voltak. (1. kép: 2.) (HABLE 1996, 30., 15. kép: 13.) Kisebb gödrök (3., 4.), ahogy a

We did not expect new results concerning either topography or chronology from the two months of excavations. The settlement traces implied again that the potters' workshop (Figure 1: 19) on the south-eastern side of a later road (17) and a larger canal or natural ditch (18) was an important element of the town "outskirts" in the 2nd third of the 2nd century but its position associates it more with the municipal living sphere than the more southern or western zones (HABLE 1996, 29-39.).

Protection of the standing modern buildings creates a serious problem at each excavation within a town, just as the destruction caused by new constructions. The northern partition wall of the still inhabited house at 74 Lajos Street had to be protected by a 5 m broad scarp in the summer of 1995, and another 2.5 – 3 m broad band had to be left unexcavated on the southern edge of the same lot (Figures 1 and 2). So as long as research is only a possibility constricted by the events of modern city development, the excavation ground plans will have empty spots and many objects and pieces of information will ultimately be lost.

The edge of the security band of 1995 was marked as the northern

2. kép: Az ásatási terület a gépi lehumusolás után

Figure 2: 74 Lajos Street: – the excavation surface after mechanized soil removal

három kút is (6-8.), jól megférnének egyidőben az árkokkal, ha csak rétegtani helyzetüket vizsgálnánk. (3. kép) Pontos datálásukhoz a leletanyag feldolgozása szükséges. A 4. gödör déli oldalán padkás, három cölöppel megtámasztott, könnyűtetős, sátor-szerű építmény (ól, vagy fészter) kimélyített alapja lehetett, északi oldalán keskeny bejárat. (4. kép)

Az 5. objektum nagyobb, mesterséges mélyítés volt az altalajban, északi felét még 1995-ben megtaláltuk. (HABLE 1996, 34., 17. kép) Keleti sarkában és déli szélén egy-egy kutat ás-

border of the excavation area. Never-the-less, regrettably, we were not able to reach the southern foreground of the potters' kilns because of the earth work on-going in the north-eastern sectors. The earliest features were, disregarding the remains of a Bronze Age pit (Figure 1: 1), trenches (foundation trenches of walls?), traces of which could be followed until the central building of the potters' workshop (Figure 1: 2). (HABLE 1996, 30., Figure 15:13) The smaller pits (3, 4) and also the three wells (6-8) may be contemporary with the trench if one considers their relative stratigraphic positions alone. (Figure 3) Analysis of the find material will be necessary for a precise dating. Pit 4 may be the sunken foundation of a tent-shaped, light-roofed building supported by three posts (a shed or a barn). It had a bench on the southern side and a narrow entrance on the northern side. (Figure 4)

Feature 5 appeared as a larger artificial depression in the subsoil, its northern part already having been found in 1995. (HABLE 1996, 34., Figure 17) A well each was dug in the eastern corner and the southern edge of this depression using a construction and structure known from Aquincum since 1911. Similarly to the famous discovery at

tak, melyek kialakítása és szerkezete 1911 óta Aquincumból is jól ismert. Ahogy a híres gázgyári felfedezésnél, „a legtöbb kút kerék volt”, hasonlóképpen itt is. (KUZSINSZKY 1932, 75.) 1994-ben három, majd 1995-ben még egy, ugyanilyen fahordókkal bélelt, rövidéletű kútra bukkantunk (HABLE 1995, 30.), utóbbira épp a közelben (HABLE 1996, 34., 18. kép), a nagy mélyítés északkeleti oldalán (1. kép: 19). A régióban minden kutat 4-4,5 méter mélyre ástak ahhoz, hogy elérjék az Adriai-tenger felett körülbelül 99-100 méter magasságban lévő kavicsos víztartó réteget. Az 6. számú kút szűk aknájába rézsűs, körülbelül 1,5 méter mély, padkáról tuskolták le a hordókat, a 7. esetben a hordók és a szélesen ásott akna közötti teret visszatöltötték. (5. kép) A megerecskedett dongák miatt idővel újabb, kisebb átmérőjű hordóval és

3. kép: 2. századi római árok és gödrök (2. és 3. obj.), illetve 3. századi fal-alapárok (10. obj.) bontás előtt, nyesett felületen
 Figure 3: Roman trench and pits (features 2 and 3) from the 2nd century AD and the foundation trench of a wall from the 3rd century (feature 10) on the scraped surface prior to opening.

4. kép: 2. századi sátor tetős építmény kibontott gödre (4. obj.)
 Figure 4: The open pit of a tent-roofed construction from the 2nd century AD (feature 4)

the Gas Works, “most of the wells were circular” here too. (KUZSINSZKY 1932, 75.) Three temporary wells lined with wooden barrels were found in 1994 and another

kövekkel kellett megerősíteni a kút alját. (6. kép) Ez utóbbi, 2. század második felében használt objektum alján, nyers, sárgás-rózsaszínre égetett cserépkanna feküdt (OELMAN 1914, 75.), mely méretre és formára is azonos a gázgyári A/5. kút egyik leletével: 7. kép. (KUZSINSZKY 1932, 88., 76. kép: 8.)

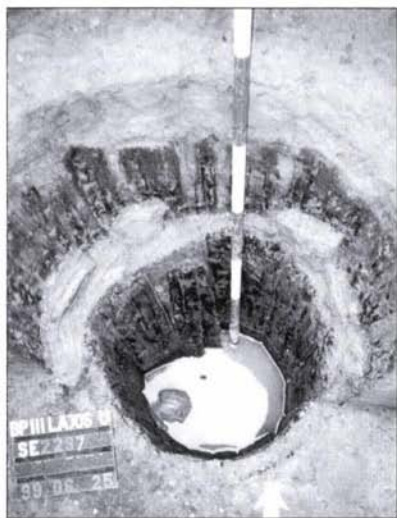
A 8. számmal jelölt kút stratigráfiai helyzete azonos a 9. jelzetű gödrökével, azaz a már betöltődött, keskeny árkok után ásták. A négyszögletes alaprajzú falazatot (8. kép) sötét-szürke agyagba rakott kövekből, szintén szögletes, fa keretre alapozták, ahogy a gázgyári B/II. kútnál. (KUZSINSZKY 1932, 75-76.) Bár igényes munkáról van szó, a kút betöl-

5. kép: Hordókkal bélelt 2. századi római kút bontás közben (7. obj.)
Figure 5. Roman well lined with barrels from the 2nd century during opening (feature 7).

similar one was discovered in 1995 (HABLE 1995, 30.), the latter in the vicinity (HABLE 1996, 34., Figure 18), on the north-eastern side of the great depression (Figure 1:19). All the wells were dug to depths of 4-4.5 m in the region in order to reach the water holding gravel layer lying about 99-100 m above the Adriatic Sea. The barrels were pushed down into the narrow shaft of well no. 6 from an approximately 1.5 m deep, slanting bench, while in well no. 7 the space between the barrels and the too widely dug shaft was filled back. (Figure 5) The bottom of the well had to be reinforced after some time with more barrels of smaller diameters because of the loosened staves, which gives an impression as if two barrels had been slid into each other. (Figure 6) A pottery vessel, burnt to a yellowish rosy color, lay on the bottom of the latter feature used in the second half of the AD 2nd century (OELMAN 1914, 75.). It is identical to one of the finds from well A/5 in the Gas-Works both regarding its measurements and its shape: Figure 7 (KUZSINSZKY 1932, 88., Figure 76: 8.).

The stratigraphic position of well no. 8 is identical to that of pit marked as no. 9, which means that it was dug after the filling-in of the narrow trenches. The rectangular wall struc-

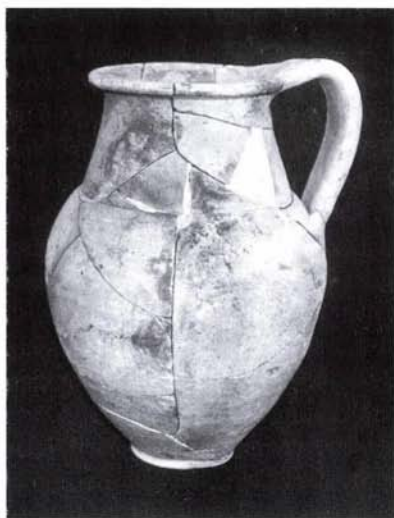

6. kép: Fa hordódongák a kút (7. obj.) aljában
Fig. 6: Wooden barrel staves on the bottom of the well (feature 7)

tésének kevés és rossz minőségű leletanyaga rövid használatra utal, környezetében pedig már a 3. század elején sírokat ástak (1. kép: 12., 13.).

Jól látható, hogy a 10. jelzetű fal szintén a hosszanti árkok után épült, omladéka északnyugaton fedte a 3-as jelzetű gödröket, de hogy a gyengén megmaradt néhány kősor milyen rendeltetésű építmény része volt, vagy hogy mely gödrökkel, kutakkal (sírokkal?) állt korrelációban azt egyelőre nem tudjuk megmondani. (3. kép)

Már 1995-ben is találtunk néhány sírt, területünk keleti szélétől északra. (HABLE 1996, 37-38., 21-23. képek)

7. kép: Cserépkanna a (7.) kút aljából
Figure 7: Pottery vessel from the bottom of the well (feature 7)

ture (Figure 8) of stones put into dark grey clay also had a rectangular foundation on a wooden frame similarly to well B/II in the Gas Works (KUZSINSZKY 1932, 75-76.). Although the well was made with great expertise, the scarce and low quality find material in the filling suggests a short use-life. Graves were already being dug near it at the beginning of the 3rd century (Figure 1: 12, 13.).

It is clearly visible that wall no. 10 was also built after the longitudinal trench. Debris from it covered the pit no. 3 on the northwest. We cannot, however tell how the building had to which the few rows of loos-

A 2. század 80-as éveire romokban heverő fazekasműhely környezetében két újabb temetkezést tártunk fel (13.), egy padkás, hamvasztásos rítusút (1. kép: 12. és 9. kép), valamint egy csontvázast. Az 5-6 éves gyermek csontváza mellett csak egy fekete üvegyöngy volt, a padkásan kialakított bustum három korszója (*lagoena*) közeli

párhuzamok alapján legkésőbb a 3. század közepéig keltezhető. (TOPÁL

8. kép: Szögletes, kőfalas kút (8. obj.)
Figure 8: Rectangular well with stone walls (feature 8)

9. kép: 3. századi római hamvasztásos sír metszete
Figure 9: Roman cremation burial from the 3rd century AD

ened stones belonged or with which pits and wells (graves?) it may be associated. (Figure 3)

We already found a few graves north of the eastern side of our territory in 1995. (HABLE 1996, 37-38, Figs 21-23) Two more graves were unearthed near the potters' workshop, which lay in ruins by the 80s of the 2nd century (13). One had a bench and contained a cremation burial (Figure 1:12 and Figure 9) while the other was inhumation burial. There was only a single black glass bead beside the skeleton of a 5-6 years old child. The 3 jugs (*lagoena*) of the benched bustum can be dated from close analogues to the middle of the 3rd century at latest. (TOPÁL 1993, 23., Gr.34/1., Pl.30.; 27., Gr.46/1., Pl.37.)

1993, 23., Gr.34/1., Pl.30.; 27., Gr.46/1., Pl.37.)

Kronológiai rendben néhány Árpád-kori gödör (14.) és egy szép kemence (15.) zárta az említésre méltó jelenségek sorát (10. kép), – ezeket Kárpáti Zoltán dokumentálta; – természetesen minden eddig leírt jelenséget az újkori átalakítások (kutak, pincealapozások, gödörásások) tették még nehezebben felismerhetővé (1. kép: 16.).

Hable Tibor

Irodalom/References:

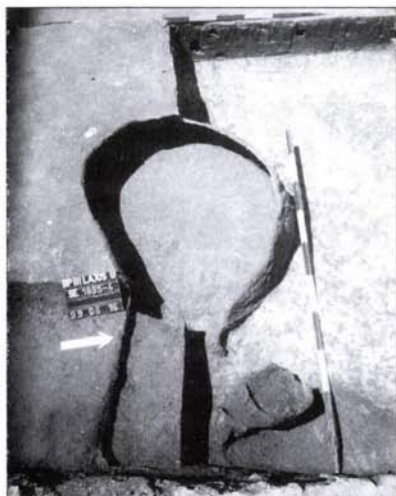
HABLE 1995 – HABLE T., Kutatások Budaújlakon, az aquincumi katonaváros déli peremén Óbuda-Újlak. Aquincumi füzetek 1 (1995) 23-31.

HABLE 1996 – HABLE T., Újabb ásatások a katonavárosi amfiteátrum közelében. Aquincumi füzetek 2 (1996) 29-39.

KUZSINSZKY 1932 – KUZSINSZKY B., A gázgyári római fazekastelep Aquincumban. Budapest Régiségei 11 (1932)

OELMANN 1914 – OELMANN, F., Die Keramik des Kastells Niederbieber. MrgK I. (1914)

TOPÁL 1993 – TOPÁL J., Roman cemeteries of Aquincum, Bécsi Road I. (1993)

10. kép: Árpád-kori kemence és környezete bontás közben

Figure 10: Oven from the Árpád period and its vicinity during cleaning

Chronologically, the last in the list of more remarkable features were a few pits (14) and a fine oven (15) from the Árpád period (Figure 10), which were recorded by our colleague Zoltán Kárpáti. Naturally, all the above described features were disturbed by modern features (wells, cellar foundations, pits) (Figure 1:16). Péter Vámos, university student, collaboration was a great help in the direction and recording work during the excavations which finished on schedule.

Tibor Hable

Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros területén, 1999

(Budapest, III. ker., a Bogdáni út, Hévízi út, Bécsi út, Viador utca és Nagyszombat utca által határolt terület)

A múlt évben Óbudán felgyorsult a foghíjtelkek beépítése, s így az új régészeti információk is megsokszorozódtak. (MADARASSY 1999, 50-64.) Kilenc telken végeztünk az építkezést megelőző feltárást, további négy helyen az alapozási munkákhoz kapcsolódó régészeti megfigyelést. (1. kép) Az új eredmények alapján pedig az eddigieknél jóval pontosabban tekinthetjük át az aquincumi katonaváros közel négyszáz éves történetét.

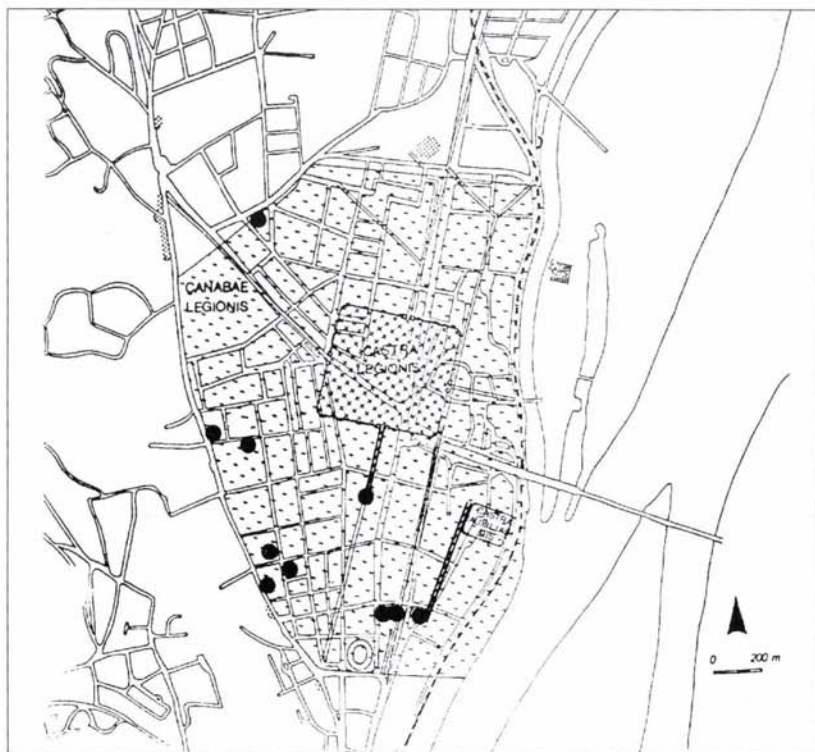
A *Fényes Adolf utca* 6-8. telken épülő irodaház előzetes régészeti feltárástán Aquincum katonavárosának észak-déli főútja, a *limes*út, és az azt kétoldalt kísérő 1-3. századi épületsor homlokzati frontjának részletei kerültek napvilágra. Az 1. század nyolcvanas éveiben épült meg az út legkorábbi fázisa, mintegy 25 római láb (7,5 méter) szélességben, kétoldalt kis csatornával. Az utat keletről egy árok kísérte. Talán az 1./2. század fordulójára keltezhető egy rövidéletű épületrészlet, megújított agyagfallal, az úttól keletre.

Archaeological Investigations in the Military Town of Aquincum, 1999

(Budapest, District III, territory surrounded by Bogdáni, Hévízi, Bécsi, Viador and Nagyszombat Streets)

Construction in empty lots in Óbuda has accelerated in the last year and, consequently, the quantity of new archaeological information multiplied. (MADARASSY 1999, 50-64.) We carried out rescue excavations prior to constructions in nine lots and made archaeological surveys in four further lots during foundation digging. (Figure 1) Based on the new data, we can build a more exact picture of the circa four hundred year history of the military fortress in Aquincum.

The *limes* road, the north-south running main road of the military fortress of Aquincum and fragments of the fronts of the buildings from the 1st-3rd centuries along the two sides of the road, were unearthed during rescue excavations preceding the construction of an office building at 6-8 *Fényes Adolf Street*. The earliest phase of the road was constructed in the 80s of the 1st century in a width of about 25 Roman feet (7.5 m) bordered by small channels on the two sides. A

1. kép: Kutatások a katonavárosban 1999-ben
 Figure 1: Research in the Military Town in 1999

A 2. század elején az út szintjét megemelték, és kiszélesítették 45 láb (13,5 méter) szélesre, mindkét felén kőből falazott csatornával. Az út keleti szélén álló lakóház homlokzati részén a legkorábbi periódus kőalapozású, faszervezetű, agyagtéglából épült. Az út felé faoszlopos *porticus* húzódott. A 2. század folyamán a házat többször átépítik, a század második felében – korábbi

ditch runs along the road on the east. The remains of a short-lived building with renewed clay walls can perhaps be dated from the turn of the 1st and 2nd centuries.

The level of the road was raised at the beginning of the 2nd century when it was widened to 45 feet (13.5 m) and channels with stone walls were built on both its sides. In the earliest period, the front part of the

viisszabontott falakat is felhasználva – padlófűtéssel látták el.

Az út nyugati felén álló épületsorból két ház homlokzatának csatlakozását sikerült feltárnunk. A délebbi épület kőfalait a középkor folyamán kiszedték, így csak az alapozási árok mélységéből és a hozzá csatlakozó kövezett verandák szintkülönbségéből következtethetünk az építés történetére. A 2. század elején a ház már kőfalas, pilléres homlokzatú volt. A század második felében ugyanezt az alapozást újjították meg, de a házra valószínűleg emeletet építettek.

A 2./3. század fordulóján az út szintjét ismét megemelték, a gyalogjáró szélesebb lett, az úttest 40 láb (12 méter) széles, lapkövekkel burkolt. Ekkor létesült az északi épület ránk maradt pillérsora, melyet a hozzátartozó csatornaszakasszal egyszerre építettek át.

A *Pacsirtamező utca* 19. telken ennek a római háztömbnek a belső udvarát tártuk fel. A legkorábbi lakóházat a *limes*sútra tájolták, s az 1. század második felében épült, a megkutatott területtől keletre. Az ehhez a házhoz tartozó gazdasági udvar létesítményei kerültek elő a feltárás során: egy kút, egy tárolóverem és egy cölöpkonstrukciós agyagfalú gazdasági épület. A 2. század elején mindezt elplanírozták, a területen a

dwelling house on the eastern side of the road had a stone foundation and walls below a wooden construction. A *portico* with wooden columns faced the road. The house was reconstructed several times during the 2nd century and, making use of the pulled down walls, a floor heating system was added in the second half of the century.

We could recover the point where the fronts of two houses adjoined each other in the row of houses on the western side of the road. The stone walls of the southern building were removed in medieval times, so the building history could be reconstructed only from the depth of the foundation ditches and the level differences of the adjoining paved verandas. At the beginning of the 2nd century, the house already had a stone walled, pillared facade. The same foundation system was renewed in the second half of the century but it seems that a second floor was added to the house.

The level of the road was raised again at the turn of the 2nd and 3rd centuries. The footpath was made wider while the road itself was 40 feet (12 m) wide and paved with stone slabs. The pillar series of the northern house was built at the same time as the reconstruction of the relevant stretch of the channel.

fentemlített Fényes Adolf utcai nagy lakóház nyugati zárófala húzódtott. Ettől nyugatra a háztömb belső udvara is előkerült. A 2./3. század fordulójára keltezhető átépítés visszabontott sarokpillérét és a zárófal rövid szakaszát sikerült megfigyelni. A 3. század tízes és hatvanas éve között az eredeti épület zárófalát is legalább kétszer megújították. Az eddig díszkertként használt belső udvart is ekkor építették be. Az új ház nem csatlakozott az előző 2-3. századi épülethez, a falalapozások kőanyaga más technikával készült. Az épület legalább kétperiódusú, a falakat falfestményekkel díszítették. (2. kép) A feltárás több helyén figyelhettünk meg még álló vakolatot. Az épületet hosszú ideig használták, a falfestményeket egyszer még felújították. A helyszínen talált üreges téglák padló- illetve falfűtésre utalnak. Ez a ház legalább két nemzedéken keresztül lakott volt, és a római kor folyamán nem is bontották el. A falak kőanyagát csak a 17. században szedték ki.

A Dévai Bíró Mátyás tér 25-26. telken a katonaváros következő észak-déli főútja, és az ettől keletre lévő 2-3. századi lakóház került elő. Az út első fázisa az 1. század végén épült meg, szélén kis köves csatornával, mellette egy helyen figyelhettük

The inner yard of the same Roman block of flats was unearthed at 19 *Pacsirtamező Street*. The earliest dwelling house was built in the second half of the 1st century east of the excavated area. It's orientation was adjusted to the direction of the *limes* road. We found the accoutrements of the farm yard of the building: a well, a storage pit and an economic building with a post construction and clay walls. All these were levelled at the beginning of the 2nd century. The area was occupied by western end wall of the large dwelling house on Fényes Adolf Street and the inner yard of the block of flats west of it. We could observe the remains of the removed corner pillar and a short detail from the end wall from the reconstruction dated to the turn of the 2nd and 3rd centuries. Finally, the end wall of the original dwelling house was renewed at least twice between the 10s and 60s of the 3rd century. The inner yard, used until then as an ornamental garden, was also built in at that time. The new house was not apparently connected to the former building from the 2nd and 3rd centuries since the stone material in the foundation walls was made using a different technology. The building had at least two periods, the walls were decorated by wall paintings (*Figure 2*). We could observe still

2. kép: Leomlott 3. századi falfestmény (Budapest, III. ker., Pacsirtamező utca 19.)

Figure 2: Fallen wall painting from the 3rd century (Budapest III, 19 Pacsirtamező Street)

meg egy párhuzamos árok nyomát. Az út melletti épületeket a 2. század eleji tereprendezéskor bontották el. Az egész területen egy köves – vályogtéglás planírozási réteg húzódik – tehát valószínűleg itt korai, kőalapozásos, vályogfalú házak állhattak. A 2. század első évtizedeiben ezen a telken az út – mely a 2-3. századi legiótábor észak-déli főútjának *via principalis*ának meghosszabbítása – nyomvonalára nyugatabbra került, s az út mellett nagy lakóház épült. A ház csatornázott, alapterülete nagyobb, mint a megkutató terület. A 2. század második felében ezt a házat átépítették, korszerűsítették, több szobát *terrazzopadlóval* láttak el, a falakat falfestményekkel díszítették. A 2./3. század forduló-

standing plaster at several parts of the unearthed area. The building was used for a long time, the wall paintings were renewed once. The hollow bricks found there imply floor or wall heating. This house was used for at least two generations and was not pulled down during the Roman Period. The stones were removed

from the walls only in the 17th century.

The next north-south running main road of the Military Town and a dwelling house from the 2nd-3rd centuries east of it were found at 25-26 *Dévai Bíró Mátyás Square*. The first phase of the road was constructed at the end of the 1st century. The road was bordered by a small stone-lined channel, and the traces of a ditch parallel to it could be observed in one place. The buildings along the road were pulled down during landscaping at the beginning of the 2nd century. A levelling layer of stones and adobe covered the whole area, which means that the early buildings must here have had stone foundations and adobe walls. The road, which

ján a padlószinteket megemelték, a szobák egy részét padlófűtéssel lát-ták el. A ház északi részén több tűz-hellyel felszerelt konyhát alakítottak ki. (3. kép) A 3. század folyamán még három építési periódust sikerült elkülöníteni, melyek során fokozatosan építették ki az egész ház padló- és falfűtését. A 4. században a falakat visszabontották, elplaní-rozták, az épület helyére késő római út került.

A *Lajos utca 118-120.* telken, a limesűttől keletre, a legkorábbi tele-pülésnyomok szintén az 1. század végére keltezhetők. Néhány földbe mélyített, karó-sövényszerkezetű vertfalú épületnyom, egy kút és egy kelet-nyugati árok tartoznak ide. A 2-3. században ezen a területen le-

represented the prolongation of the *via principalis*, the north-south run-ning main road of the legionary fortress from the 2nd and 3rd cen-turies, was shifted more to the west in the first decades of the 2nd centu-ry. A large dwelling house was built next to the road. The house had a sewer system and its ground surface was larger than the excavat-ed area. This house was reconstruct-ed and modernised in the second half of the 2nd century with several rooms being paved with *terrazzo* pavements and painted walls. The floor levels were raised at the turn of the 2nd and 3rd centuries and some of the rooms were furnished with floor heating. A kitchen with sever-al ovens was built in the northern part of the house.

(Figure 3) Three more building periods could be differentiat-ed in the 3rd century, as the floor and wall heating was gradual-ly installed throughout the whole house. The walls were pulled down and levelled in the 4th cen-tury and the building was replaced by a late Roman road.

The earliest settle-

3. kép: 3. századi konyha. Agyagtéglából épített sütőkemence (Budapest, III. ker., Dévai Bíró Mátyás tér 25-26.)

Figure 3: Kitchen from the 3rd century. A baking oven made of clay bricks (Budapest III, 25-26 Dévai Bíró Mátyás Street)

hetett a limesutat keletről kísérő épületsor vége és a lakótömb központi udvara. A nagy lakóházak keleti zárófalát egyelőre nem sikerült lokalizálnunk, előkerült viszont egy 3. századi ház konyhájának részlete, több típusú kemencével, agyagpultokkal és egy agyagfallal kerített amforatárolóval. A 3. század első évtizedeiben a terület keleti szélén nagyobb tereprendezés után új észak-déli utat alakítottak ki.

A telek északi szélén lévő beépítés a területünktől északra lévő épületegységhez tartozik. 1993-ban a Lajos utca 122. előzetes feltárásán egy hosszú lakóház *porticusa* és északi zárófala került elő. Az eredeti 2. századi ház déli lezárása a mai Tímár utcai úttest alatt húzódhat. A 3. század tízes és hatvanas évei között ezt a bérházat fokozatosan bővítették, korszerűsítették. Új helyiségsort alakítottak ki, az egyik *terrazzopadlós* helyiséget a padló elbontásával két szobára osztották. Három helyen apszisos kiképzéssel fürdőhelyiséget vagy dísztermet építettek. (4. kép)

A katonaváros délnyugati negyedében kisebb, szondázó jellegű feltárásokat végeztünk. A *San Marco utca* 17. telken egy korai, földbe mélyített, karó-sövényszerkezetű, agyagfalú épület került elő. Felette planírozás nyomait találtuk, majd felte-

ment traces at 118-120 Lajos Street, east of the limes road, can also be dated from the end of the 1st century. The traces of some sunken houses with wattle-and-daub walls, a well and an east-west running ditch belong here. The end of the row of buildings along the eastern side of the limes road and the central yard of the block of flats could have been here in the 2nd and 3rd centuries. The eastern end wall of the large dwelling houses has not yet been located. We found, however, a fragment of the kitchen from the house from the end of the 3rd century with several types of ovens, clay counters and a storage place for amphoras enclosed by clay walls. A new north-south running road was constructed in the eastern part of the area following large-scale landscaping in the first decades of the 3rd century.

The construction in the northern part of the lot belonged to the building unit north of this area. The *portico* and the closing wall of a long block of flats was unearthed during the preliminary excavations at 122 Lajos Street in 1993. The original end wall of the house from the 2nd century must lie under the driveway of Tímár Street. This block of flats was gradually enlarged and modernised between the 10s and the 60s of the 3rd century. A new series of rooms

4. kép: A területtől északra lévő bérház egyik apszisos bővítése (Budapest, III. ker., Lajos utca 118-120.)

Figure 4: An apsidal enlargement of a tenement house in the north of the territory (Budapest III, 118-120 Lajos Street)

hetőleg egy 2-3. századi belső udvar szintjeit.

A *San Marco utca* 32. telken egy 2-3. századi ház néhány helyiségét tártuk fel. A katonaváros kiürítése után ez a terület már külterületnek számít, egy-egy késő római segédcsoport temetkezett az elplanírozott épületek mentén, a felhagyott házak alapfalait sírkertnek használva fel. Az itt előkerült 4. századi feldúlt téglasír a területünkön nyugatra lévő temető egyik parcellájához tartozhatott.

A nyugati városszélen a *Bécsi út* 189. telek feltárásán egy visszabontott 2-3. századi épületfalat, fölötte pedig két késő római planírozási réteget figyeltünk meg.

A *Föld utca* 54. telek kutatása során a Kiscelli utcai fazekas telep ke-

were added, and one of the rooms with terrazzo pavements was divided into two parts by removing the pavement. Baths or a ceremonial hall were built with an apsidal construction. (Figure 4)

Smaller test excavations were conducted in the southwestern quarter of the Military Town. An early, sunken

house with wattle-and-daub walls was unearthed at 17 *San Marco Street*, which was overlain by the remains of levelling and then by the levels of, probably, an inner yard from the 2nd and 3rd centuries.

Some rooms from a house used in the 2nd-3rd centuries were unearthed at 32 *San Marco Street*. After the Military Town had been evacuated, this area became the outskirts of the center, some late Roman auxiliary troops buried their dead among the levelled buildings, using the foundation walls of the abandoned houses as a graveyard. The disturbed brick grave from the 4th century found here must have belonged to a sector of the cemetery to the west of our area.

mencéinek elplanírozása felett a 2. század eleji tereprendezés döngölt agyagos szintjét találtuk. (5. kép) Az ipartelep vízvezetéke és csatornahálózata valószínűleg a későbbi katonavárost is kiszolgálta. Egy 268-270 közé keltezhető, Claudius Gothicus érmeivel datált jellegzetes tereprendezés szeméttöredre egy korábbi csatorna elbontott köves-habarcsos tégláit tartalmazta. A tereprendezés után steril eróziós feltöltés, majd egy újabb 4. századi Constantinus dinasztia és Valentinianus érmeivel datálható járószint következett.

A Bécsi út 127. telek szondázó jellegű feltárásán az újkori rétegek alatt egy 264-266 közé keltezhető cölöpkonstrukciós védműrendszer

We observed a pulled down wall of a building from the 2nd-3rd centuries and a late Roman levelling layer above it at the western edge of the town during the excavations at 189 Bécsi Road.

We found the pounded clay level from the landscaping at the beginning of the 2nd century over the levelling of the ovens of the potters' settlement in Kiscelli Street during the excavations at 54 Föld Street. (Figure 5) The water conduit and channelling system of the industrial settlement was probably also used by the later Military Town. The garbage pit from intensive landscaping, dated by Claudius Gothicus's coins, contained the bricks coated with plaster and gravel from an earlier, demolished channel. A sterile erosional fill followed the landscaping then another floor level dated by coins from the Constantine dynasty and Valentinian from the 4th century.

The traces of a defence system with a post structure dated from between AD 264 and 266 could be localised

5. kép: 2. századi tereprendezés – döngölt agyag planírozás. Előtérben a 268/70-re datálható törmelékes gödör (Budapest, III. ker., Föld utca 54.)

Figure 5: Landscaping from the 2nd century – pounded clay levelling. Building debris pit from between AD 268/70 in the foreground (Budapest III, 54 Föld Street)

nyomait lokalizáltuk. Ez alatt egy visszabontott, mintegy 1,2 méter széles észak-déli fal alapozásának utolsó kőszora jelentkezett.

A *Hévízi út déli felén 3/b-c, 3/d, 3e* telkek beépítésekor végzett régészeti megfigyelés nyomán kiderült, hogy a katonaváros északi határa a kérdéses telkeknél délebbre húzódhatott. Valószínűleg a városhatár a teherbíró altalaj természetes geológiai határvonalait követi. A Hévízi úti telkek vonalaiban megfigyelt tözeges, könnyen elmocsarasodó feketé agyag beépítésre alkalmatlan.

Madarassy Orsolya

Irodalom/References:

MADARASSY 1999 – MADARASSY O., A településszerkezet kutatása az aquincumi katonaváros déli részén. *Aquincumi füzetek* 5 (1999) 50-56.; MADARASSY O., Újabb eredmények a katonaváros nyugati szélének kutatásában. *Aquincumi füzetek* 5 (1999) 57-64.

under the modern layers during test excavations at *127 Bécsi Road*. Under this appeared the last stone row from an approximately 1.2 m broad north-south running, pulled down wall.

The archaeological survey carried out during the building-in of lots *3/b-c, 3/d and 3/e on the southern side of Hévízi Road* revealed that the northern wall of the Military Town must have been south of these lots. The border of the town probably followed the natural geological boundaries of the load-bearing subsoil. The peaty, occasionally boggy, black clay observed along the lots in the Hévízi street, is not suitable for building on.

Orsolya Madarassy

Leletmentések az ún. Bécsi úti temető északi részén

*(Budapest, III. Farkastorki út, Bécsi út,
Váradi utca, Perényi utca)*

A Bécsi út mentén végighúzódó, több parcellás temető léte már régóta ismert a kutatás számára, az évek folyamán azonban minden esetben különböző beruházások földmunkáival párhuzamosan végzett leletmentések során váltak ismertté a temető északi szakaszának egyes sírjai. (TOPÁL 1993) Nem voltunk jobb helyzetben az idei évben sem, bár 1999 folyamán a III. Bécsi út nyugati oldalán, a Váradi utcától a Farkastorki útig terjedő szakaszon több alkalommal végeztünk építési munkához, illetve közműárok készítéséhez kapcsolódóan leletmentést. (1. kép)

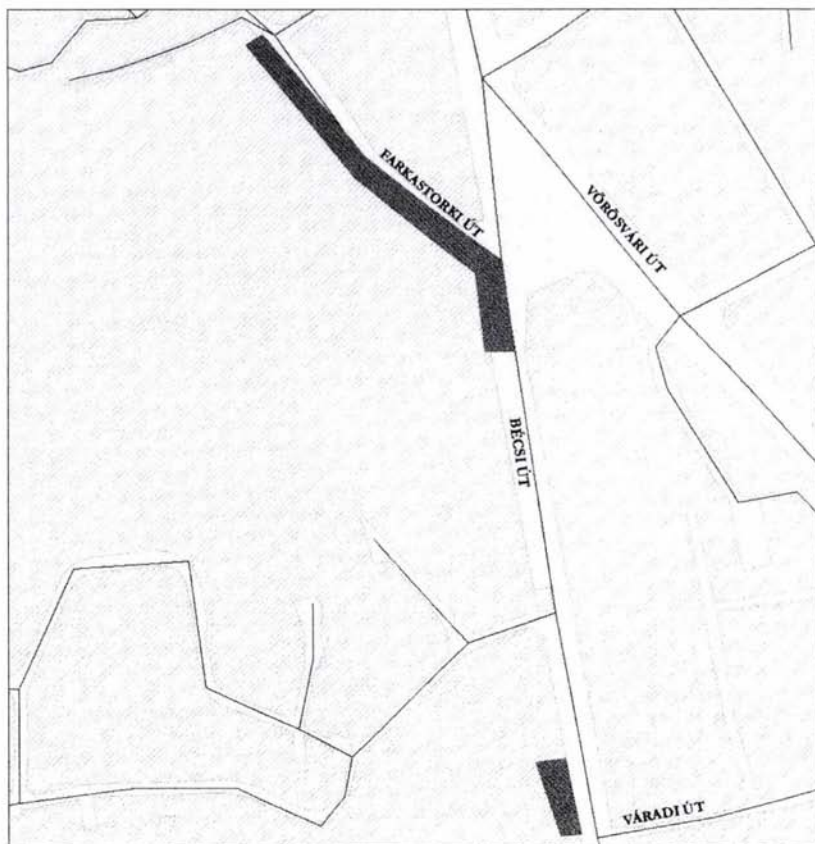
A Bécsi út – Farkastorki út – Perényi utca – Nagybátonyi út által határolt területen 1998-ban megkezdett építkezés és közművesítés folyamán előkerült leletek egy részéről már beszámoltunk. (FACSÁDY 1998) A munka az idei évben tovább folytatódott, s részben a Bécsi út mentén készített közműárkokban, részben az épület alapozási

Rescue Excavations in the Northern Part of the so-called Bécsi Street Cemetery

*(Budapest, District III, Farkastorki
Street, Bécsi Street, Váradi Street,
Perényi Street)*

The existence of a cemetery with several sectors along the Bécsi Street has long been recognized by research. The individual graves of the northern part of the cemetery were unearthed during rescue excavations conducted parallel to the earthmoving work of various developers. (TOPÁL 1993) The situation was no better this year either, although we able to carry out rescue excavations several times in 1999 on the western side of the Bécsi Street along the stretch between the Váradi and the Farkastorki Streets in connection to construction works and the digging of trenches for public utilities. (Figure 1)

Some of the finds uncovered during the construction work and the laying down of public utilities started in 1998 in the area bordered by the Bécsi, the Farkastorki, the Perényi and the Nagybátonyi Streets have already been published. (FACSÁDY 1998) The exca-

1. kép: Helyszínrajz a leletmentésekről

Figure 1: Ground plan of the rescue excavations

munkája közben kerültek elő római kori leletek. Sajnos, módszeres feltárássra most sem kerülhetett sor, így a temető későbbi elemzésekor megfigyeléseinkből csak óvatos következtetéseket vonhatunk le. Szarkofágot, kőlapokból összeállított sírt, különböző téglasírt, földsírt és hamvasz-

varions continued this year. Finds from the Roman period were found partly in the trench dug for public utilities along Bécsi Street and partly during the digging of the foundations of the building. Regrettably, no methodical excavations could be carried out and consequently only

tásos sír nyomát egyaránt megfigyelhettünk. A sírok többsége feldőlt, bolygatott volt, néhány azonban már a jelenlegi építési munka során sérült. A kibontott sírok megmaradt mellékletei között agyagkorsó, üvegpohár, mécses, bronzfibula mellett egy arany függőt (2. kép) is feltártunk, illetve az egyik észak-déli csontvázas, frissen bolygatott sírban egyéb mellékletek mellett fa írotábla nyomát dokumentáltuk.

Az előbbi területtől kissé délebbre ugyancsak közműárok adott lehetőséget novemberben a római kori te-

2. kép: Arany függő az egyik sírból
Figure 2: Gold pendant from one of the graves

very careful conclusions can be drawn from the observations made during the analysis of the cemetery. We could observe sarcophagi, graves made of stone slabs, various brick graves and shaft graves as well as cremation burials. The majority of the graves had been robbed and some others were destroyed by the modern construction work. Among the surviving finds from the uncovered graves, we unearthed clay jugs, glass vessels, lamps, bronze fibulae and a gold pendant (Figure 2). The remains of a writing tablet could also be documented in addition to other finds, in one of the north-south oriented, recently robbed inhumation graves.

Somewhat to the south of the previous area, a smaller part of the Roman cemetery could be observed in a trench excavated for public utilities in November. Sixteen graves from a section of the cemetery were unearthed in the trench opened for remote heating pipes. One of the graves was cremation, one was a shaft grave, four were brick graves, one was an inscribed sarcophagus and the rest were made of stone slabs. (Figure 3) The fragments of earlier inscribed stones and of *loricae* were used for the construction of the stone graves. All the graves

mető egy kisebb kiterjedésű részének megismerésére: egy készülő távhővezeték nyomvonalában tárhattuk fel a temetőrészlet 16 sírját. Ezek között egy hamvasztásos, egy földsír, négy téglasír volt, a többi kőlapokból összeállított sír, valamint egy feliratos szarkofág volt. (3. kép) A kősírok készítéséhez korábbi feliratos kövek töredékeit, illetve loricæ töredékeket használtak fel. A sírok mindegyike feldúlt, kirabolt, már melléklet nélküli volt, közöttük kis utcák nyomait figyeltük meg.

A temetőrészekben egymásra temetkezést nem tapasztaltunk. A különböző rítusú temetkezések viszonylag szabályos rendben és távolságban kerültek elő, ami a sírok helyének megjelölésére utal. A sírok túlnyomó többsége nagyjából észak-déli tájolású volt. A kevés melléklet alapján is a temetőrész hosszú használati idejét kell feltételeznünk, a 3–4. század folyamán.

A megfigyelt terület több pontján tárhattunk fel egy észak-déli irányú vízvezeték, melynek körülbelül 25 méteres szakaszát követhettük folyamatosan a Várad utcai leletmen-

3. kép: Temetőrészlet a távhővezeték árkának területéről
 Figure 3: Detail of the cemetery from the area of the trench of the remote heating pipe

had been violated and robbed, none of them contained finds. We could observe traces of narrow paths between them.

We could not observe that burials overlapped each other. Burials employing different rites were found at a relatively regular order and distance, which implies that the graves had been marked. The overwhelming majority of the graves had a north-south orientation. Even

4. kép: Sírkő
Figure 4: Gravestone

téskor. A 80-100 centiméter széles építmény belső mérete 25 centiméter volt, a víz vezetésére vastag, téglaszínű terrazzoval bélelt. Tetejét sima kőlapokkal fedték, melyeknek maradványait néhány helyen még feltárhattuk. A sírok többsége követi a vízvezeték irányát, sőt, néhány sír nyugati oldalát magának a vízvezetéknek oldalfala alkotta. Egy kelet-nyugati kutatóárok alapján

the few remaining finds suggests that this part of the cemetery was in use for a long period in the 3rd and 4th centuries.

A north-south oriented water conduit was unearthed in several parts of the surveyed area and we could follow an approximately 25 m long contiguous stretch during the rescue excavations on the Váradi Street. The inner width of the 80-100 cm broad construction measured 25 cm, the water ran within a thick, brick-coloured terrazzo lining. The top was covered by smooth stone slabs, some fragments of which could

be unearthed in some places. The majority of the graves followed the direction of the water conduit, and in some cases, the side wall of the conduit was used as the western wall of the graves. Based on a trench opened in an east-west direction, it seems that the water conduit was also the western border of the burials although it functioned in an earlier period.

úgy tűnik, hogy a vízvezeték egyben a temetkezések nyugati határa is volt, bár használata annál korábbi időpontra tehető.

A temető mindkét területéről kerültek elő sírhoz nem köthető domborműves és feliratos, mészkőből faragott nagyméretű sírkövek. (4. kép)

Facsády Annamária

Irodalom/References:

FACSÁDY 1998 – FACSÁDY A., Leletmentés az ún. Bécsi úti temető északi részén. Aquincumi füzetek 5 (1998) 95-98.

TOPÁL 1993 – TOPÁL J., Roman cemetery of Aquincum, Pannonia – The western cemetery Bécsi road I., Budapest (1993)

Large tombstones carved from limestone with reliefs and inscriptions were found in both sections of the cemetery without any relation to the graves. (Figure 4)

Annamária R. Facsády

Korarámai kori védmű részlete és 2-3. századi kőépület az aquincumi katonavárostól északra

(Budapest, III. ker., Filatorigát, Hrsz.: 19237, 19238, 19239, 19241, 19242)

Az aquincumi polgárváros és katonaváros között fekvő, ma régészeti védetség alatt álló terület kutatására a BAUMAX által tervezett építkezés adott lehetőséget. Szakmailag a feltárást a korábbi szondázó jellegű kutatás eredménye (ZSIDI 1998, 65-71.) indokolta. A régészeti feltárás mértékét azonban – mind horizontálisan, mind pedig vertikálisan – elsősorban a területen létesítendő épület kiterjedése határozta meg. A régészeti eredmények is csak ennek függvényében értékelhetők.

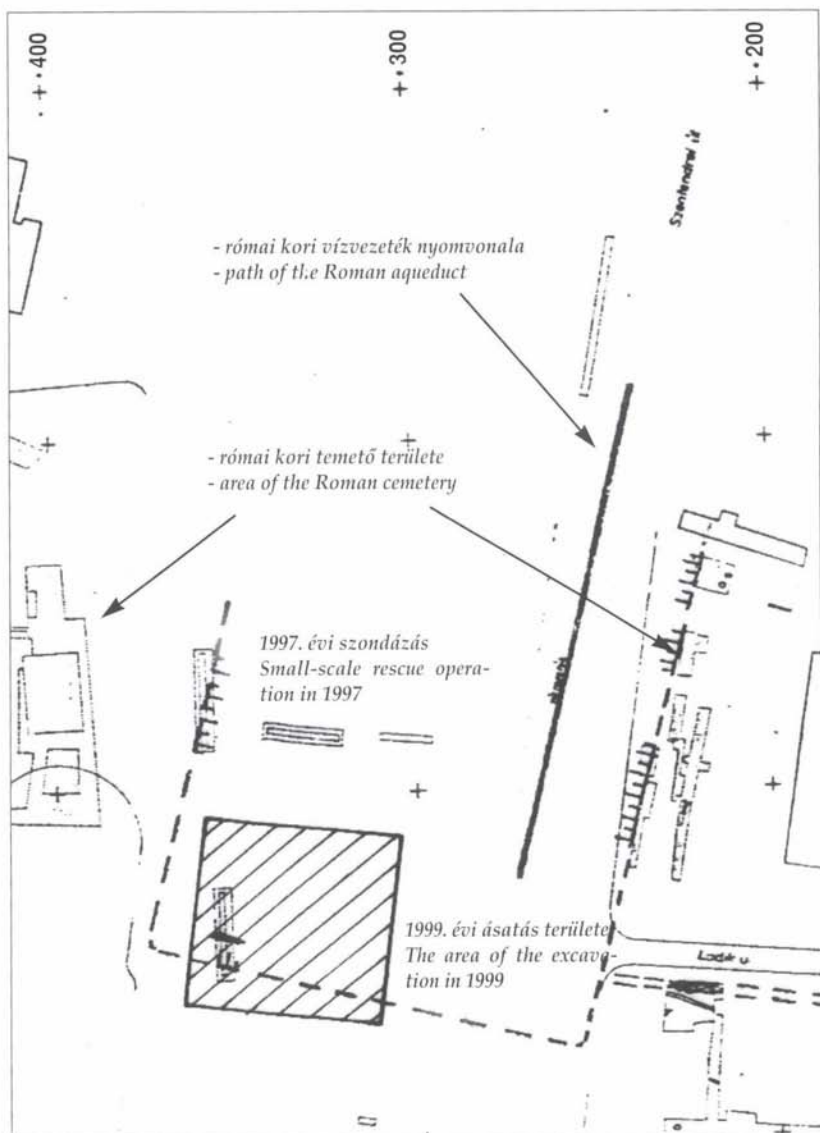
A kutatás közvetlen előzményének tekinthető, 1997-ben végzett szondázó jellegű feltárás egy római kori védműrendszer részleteként értékelt objektum csoportot, valamint egy – az archaeometriai vizsgálatok eredményeképpen – a 13. századra datálható objektum nyomát hozta felszínre. A mostani felületi feltárás (1., 2. kép) azonban a szondázó jellegű kutatás során észlelt viszonylag elszórt jelenségcsoportok helyett, meglepően gazdag eredményt ho-

Part of a Early Roman Defence System and a Stone Building from the 2nd-3rd Centuries North of the Aquincum Military Town

(Budapest, District III, Filatorigát, Tln.: 19237, 19238, 19239, 19241, 19242)

The research in the territory between the Aquincum Civil and Military Towns, areas under archaeological protection, was necessitated by a construction projected by BAUMAX. From an archaeological point of view, the results of previous test excavations (ZSIDI 1998, 65-71.) justified these more extensive excavations. The extent of the excavations, however, both horizontally and vertically, was defined first and foremost by the dimensions of the building planned to be established in the territory. The archaeological results can be evaluated only in regard to this given situation.

The test excavation carried out in 1997, which can be considered the direct antecedents of the present excavations, brought to light a group of features interpreted as a fragment of a Roman period defence system and the traces of a feature, which was dated by archaeometric analyses to the 13th century. The present excavations (Figures 1 and 2), nevertheless, yielded

1. kép: A feltárás helyszínrajza
 Figure 1: Plan of the excavations

2. kép: Összkép a feltárási területről a munka megkezdésekor
 Figure 2: Plan of the excavations at the start of the work

zott. A feltárt mintegy 60 x 60 méteres összefüggő felületen – a bronzkortól a 19. századig terjedően – nyolc (!) korszak emlékei kerültek felszínre. Az összefüggő felületet északi és keleti irányban kutatóárok-kokkal egészíthették ki. A feltárt területen a 2-3. századi és a 18. századi kőépületek mellett közel 100 földbemélyített objektum került elő. A leletanyag az előzetes, leltározás előtti nyilvántartás alapján, mintegy 5000, többnyire kerámia, csont és fémtárgyat foglal magában.

Az eredmények régészeti szempontból nemcsak gyarapították az egyes régészeti korokra vonatkozó

an unexpectedly rich result instead of the scattered groups of features observed during the test excavations. The remains of eight (!) periods were uncovered, ranging from the Bronze Age to the 19th century over a surface of about 60 m x 60 m. The contiguous surface was finished with a trench on the north and the east. Nearly 100 sunken features were found beside the stone buildings from the 2nd and 3rd and the 18th centuries in the unearthen area. The find material comprises about 5000 items, mostly pottery, and also bone and metal objects according to the register taken prior to inventory.

ismereteinket, hanem több tudományos újdonsággal is szolgáltak. Közülük kiemelendő a korarómai kori, védművekkel ellátott objektum két periódusának előkerülése. Ez az aquincumi limesrendszer kialakulása és az aquincumi településtörténet szempontjából is új adat. A másik újdonságot a 7-8. századi avar telep objektumai szolgáltatták. Budapest területén mindeddig csak igen kevés, szórványos nyomait ismertük az avar telepeknek. (NAGY 1993, 358-359.) Míg azonban az avar telepnek az építkezés területére eső részét teljes mértékben sikerült feltárni, a korarómai, védművekkel körülvett objektum nagyobb része – a vártnál jelentősebb mélység és a szűkreszabott határidő miatt – csak kisebb részletekben került feltárra. Ez azt eredményezte, hogy bár a konstrukció egyes elemeinek szerkezete egyértelműen rögzíthető volt, a szerkezet elemeinek összefüggése azonban csak rekonstruálható. (Az épület pinceszintjének kiemelésénél még lehetőségünk van a megfigyelésre, melynek során talán az összefüggésekre is fény derül.)

Az egyes régészeti korokból előkerült emlékek rövid értékelését az alábbiakban adjuk meg. (3. kép)

A terület bronzkori lakottságáról egy tapasztott járó felület, valamint egy lakó objektum és néhány gödör

The results not only enriched our knowledge of the various archaeological periods but provided several scientific novelties as well. The most eminent of these was the discovery of the two periods of an early Roman feature furnished with a defence system. This is a new datum also with respect to the formation of the Aquincum limes system and the settlement history of Aquincum. The other novelty was represented by features from an Avar settlement from the 7th-8th centuries. Until then, very few and only scattered traces of Avar settlements had been known from the territory of Budapest. (NAGY 1993, 358-359.) The whole of the Avar settlement was unearthed within the construction area, while the larger part of the early Roman feature encircled by a defence system could be unearthed to a lesser degree because of the greater than expected depth and the tight deadline. The result of this was that although the structure of some elements of the construction could unmistakably be recorded, the connection between the structural elements could only be partially reconstructed. (We shall have another possibility for observation when the cellar level of the building is dug. Hopefully, the connections may then be revealed as well.)

The short evaluation of the

3. kép: A feltárás alaprajza a különböző korú emlékek feltüntetésével (munkaközi állapot)
 Figure 3: Plan of the excavations with remains from various periods

tanúskodik. Ezek a jelenségek a kutatási terület északkeleti részén, viszonylag kis kiterjedésben jelentkeztek. A most elkerült leletek feltehetőleg összefüggésben állnak a Szentendrei út túloldalán, az ARAL töltőállomás építésekor, 1994-ben Vadász Éva által feltárt őskori emlékekkel. A római kor korai fázisát jelzi az a kétperiódusú, védművekkel ellátott, feltehetőleg palánszerkezetű objektum, melynek pontos kiterjedését és szerkezetét – a feltárás térbeli korlátai következtében – csak feltételezhetjük. Az objektumot egy kiemelkedő homokos padon emelték, melyet a későbbi Rádl árok vize határolt északon és feltehetőleg nyugaton is. Valószínűleg ez táplálta a védműrendszerhez tartozó vizesárkot délen és keleten is. Talán ennek nyomai látszanak még a 19. század elején készült térképen (Buda és Pest Alap és Vízhelyzeti Térképe), ahol éppen a lelőhely területénél az árok mellékági egy szabályos négyszög alakot fognak közre. A jelenleg rendelkezésre álló ismeretek alapján a védműrendszer mintegy 30 méter széles, kelet-nyugati irányú sávot foglalt magában. (Déli irányban egyelőre nem értük el a szélét.) A korábban ítélt védműrendszer északabbra volt, s ehhez tartozhattak az A6, B6. szelvényekben feltárt kelet-

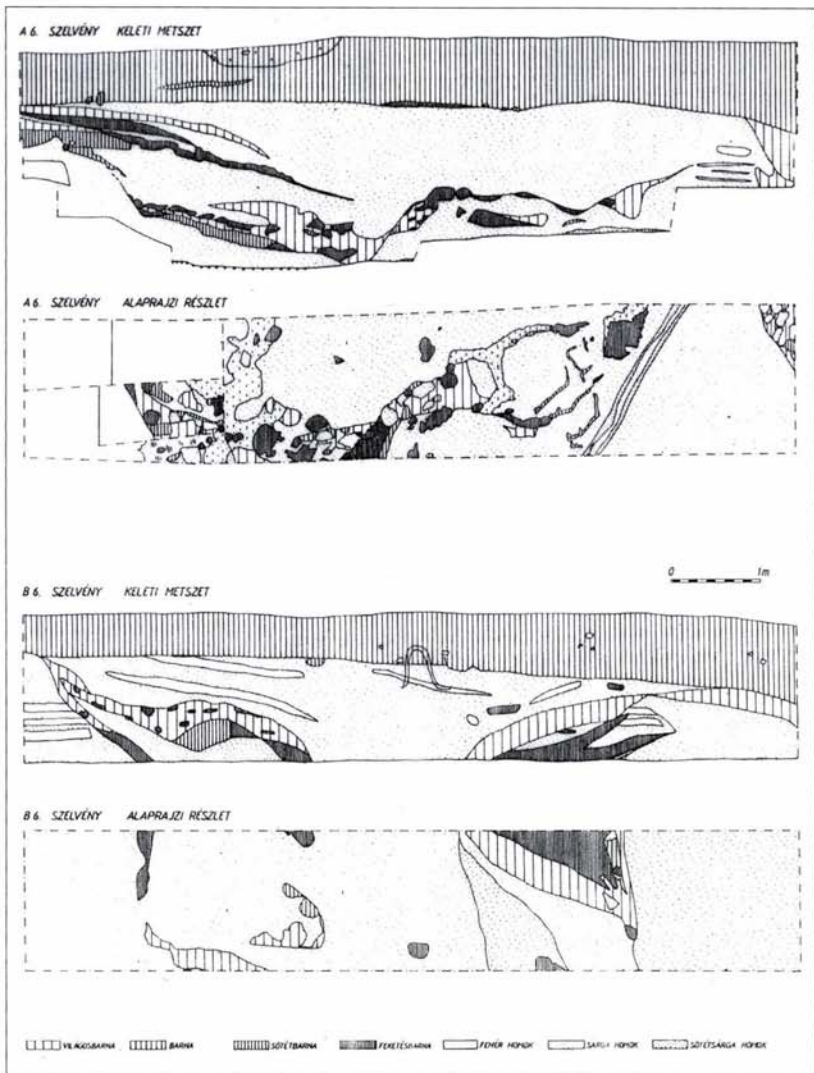
unearthed remains from the various archaeological periods is as follows. (Figure 3)

The habitation of the area in the Bronze Age is shown by a plastered floor level, a dwelling feature and some pits. These features appeared on a relatively small surface in the northeastern part of the excavation area. These finds can probably be linked with the prehistoric remains unearthed by Éva Vadász on the other side of Szentendrei Road during the construction of the ARAL pump station in 1994.

The two periods from the probably timber structure, complete with a defence system, marked an early phase of the Roman period. The exact size and structure of the feature can only be estimated due to the special limitations of the excavation. The feature was constructed on an elevated sandy bank bordered by the water of what was later to be the Rádl ditch on the north and probably also on the west. This could have provided water for the moat of the defence system on the south and also on the east. Perhaps the traces of these ditches can be seen on a map made at the beginning of the 19th century, where the branches of the ditch enclose a regular square shape. (Buda és Pest Alap és Vízhelyzeti

nyugati árkok. (4. kép) A későbbi rendszer, a betöltött árkok felett feltárt, szabályos elrendezést mutató nagyobb, többsoros cölöpkötegekből állhatott. Az objektum belső épületei a magasabb, homokos kiemelkedésen álltak. Ezeket azonban részben az eróziótól lepusztult, részben pedig a későbbi korok által elpusztított állapotban találtuk. Mind a védműrészlet, mindpedig a belső épületekként értékelhető nyomok, többnyire járószint alatti, szerkezeti elemek voltak. A későbbi korok beásásai, valamint a dunai áradások nyomot hagyó pusztításai következtében a kisebb talajelváltozást okozó építmények nyoma csak szórványosan maradt meg. Belőlük csak igen kevés leletanyag került elő. Mind a konstrukció mind pedig a leletanyag egyaránt rövid használati időre utalnak, mindkét periódus esetében. Datáló értékű leletanyag egyedül a későbbi cölöphelyek bemélyedt tetejére ráhullott faszenes, habarcsos, téglás omladékból került elő. (5. kép) Az omladék származása egyelőre bizonytalan, a leletanyag azonban az 1./2. század fordulójára, illetve az annál korábbi időszakra utal. Az objektum tudatos megszüntetésére és felszámolására utal az, hogy a szerkezeti – feltehetőleg fa -építőelemeknek csak a nyomát találtuk. A terü-

térképe / Basic and Hydraulic Map of Buda and Pest) Judging from the data we have, the defence system occupied a circa 30 m broad zone running east-west. (We have not yet reached its edge on the south.) The defence system estimated to be the earlier one, lay farther to the north. The ditches in trenches A6 and B6 which run east-west may belong to it. (Figure 4) The later system may have been composed of the regularly arranged rows of post clusters unearthed above the filled-in ditches. The inner buildings of the feature stood on the higher, sandy elevation. They were found in poorly preserved condition due partly to erosion and partly to building activities in later periods. Both the fragment of the defence system and the traces interpreted as internal buildings were mostly structural elements from beneath the floor level. As a consequence of later pits and the devastation of Danubian floods which could be observed, the traces of buildings built with slight alterations in the ground survived only sporadically. They contained very little find material. Both the structure and the lack of find material suggest a short use in both periods. Finds good for dating were found only in the destruction layer with charcoal, mortar and bricks fallen

4. kép: A megújított korarómai kori konstrukció a A6. és B6. szelvényekben (alaprész és metszet)

Figure 4: Renewed early Roman construction in trenches A6 and B6 (groundplan and section)

5. kép: Bronz tű madarat ábrázoló feje a korarómai objektumot fedő rétegből (E6-7. szelvény)

Figure 5: Bronze pin with a head in the form of a bird from the layer covering the Early Roman feature (E6-7. trenches)

let stratégiai jelentőségének változása, a limes kiépülése, illetve az ezzel összefüggésben átalakuló település-szerkezet az 1./2. század fordulóján, illetve a 2. század első évtizedében, jelenthetik azokat az okokat, amelyek a védművekkel körülvett objektum megszüntetéséhez vezettek.

A római kor későbbi fázisában (6. kép) (2-3. század), amikor a provinciászékhely, Aquincum település-szerkezetének végleges kontúrjai ki-

over the sunken tops of later post holes. (Figure 5) The origin of the destruction layer is uncertain as yet, the find material suggests a date from the turn of the 1st and 2nd centuries or even earlier. The conscious abandonment and elimination of the feature is suggested by the fact that only traces of the probably wooden structural building elements were found. The change in the strategic importance of the territory, the establishment of the limes and the consequent modification of the settlement structure at the turn of the 1st and 2nd centuries and in the first decades of the 2nd century may have been the causes that led to the abandonment of the feature encircled by a defence system.

The purpose of the territory changed when the final contours of the settlement structure of Aquincum, the capital of the province, became set in the later phases of the Roman period (2nd-3rd centuries). (Figure 6) Cemeteries were opened both east and west of the earlier feature encircled by a defence system. This was the time when the northern cemetery of the Military Town was established on its western side. This cemetery remained in use up until the last 3rd of the 4th century. East of the unearthed Filatorigát feature, on the eastern side of the earlier

alakultak, a terület rendeltetése átalakult. A korábbi, védművekkel körülvett objektumtól keletre és nyugatra egyaránt temető létesült. Ekkor nyitották meg a katonaváros északi temetőjét, a nyugati oldalon, amely egészen a 4. század utolsó harmadáig használatban volt. A most előkerült objektumtól keletre pedig, a már koráb-

6. kép: A 2-3. századi kőépület terrazzo padlójába vágott vízvezető csatorna

Figure 6: Water channel cutting through the terrazzo floor of a 2-3. century stone building

ban megépített vízvezeték keleti oldalán egy rövid használatú temetkezési hely létesült, melyet legkésőbb a 2. század végéig felszámoltak. A vízvezeték nyugati oldala mellett azonban egy kőépületet emeltek, amelynek maradványai a feltárás során előkerültek. A – feltételezőleg egy korábbi útrétegbe alapozott – kétperiódusú építmény kiterjedését sikerült meghatározni északi, déli és nyugati irányban, a jelenlegi kutatási terület keleti felén, mintegy 50 x 50 m-es területen. A megújított terrazzópadlóval, padlófűtéssel ellátott, csatornázott épület északi részén egy apszisos helyiség is helyet kapott. Az épület falait a

constructed aqueduct, a burial place of shorter duration was begun. It was abandoned by the end of the 2nd century at the latest. A stone building was raised, however, on the western side of the aqueduct. Its remains were revealed by the excavations. The foundation of the two period building was probably laid in earlier road layer. We were able to define its extent on the north, south and west in the eastern part of the excavation area over a surface of about 50 x 50 m. The building was furnished with a renewed terrazzo pavement, floor heating and sewers as well as a room with an apse which was added on the north. The walls of the build-

későbbi korokban kibányászták, az építőanyagot elhordták. Az épületből származó, viszonylag kevés, eredeti helyén meghagyott maradványt vastag köves omladék fedte. A kőépület alatti rétegek arról tanúskodnak – elsősorban az épület keleti részén –, hogy az építkezés előtt jelentős tereprendezést (feltöltés, kiegyenlítés, stb.) kellett az építőknek végezni. Talán nem állunk messze a valóságtól, ha egy nagyobb épületeggyüttes részének tartott építmény funkcióját, tekintettel annak elhelyezésére, infrastruktúrájára, valamint bizonyos alaprajzi adottságaira, fürdőként határozzuk meg. Az épület környékéről származó korábbi régészeti leletek (a közelből került elő a Silvanus-Silvanae relief (HAMPEL 1891, 70., VII. kép) valamint topográfiai adatok alapján elképzelhető, hogy a katonaváros és a polgárváros közötti területen, egy jelentősebb útkezeszteződés közelében álló épületeggyüttes, a fogadó, utiállomás és a fürdő funkcióját egyaránt betölthette.

A római kort követően az avarok késői csoportja (7-8. század) telepedett meg a területen. Félig földbemeélyített házaik, melyek közül mintegy tíznek a nyomát tártuk fel, körbevették a római kori kőépületet, ami arra utal, hogy annak romjai

ing were pulled down in a later period and the building material was taken away. The relatively poor remains of the building which stayed in an original position were covered by a thick ruin layer of rubble. The layers under the stone building demonstrate, especially in the eastern part of the building, that significant landscaping (filling and levelling) must have been carried out prior to the construction. Thus, perhaps it is correct to suggest from the position, the infrastructure and also from certain features of the groundplan that the construction, which can be regarded as a part of a larger building unit, functioned as a bath. The earlier archaeological finds from the area of the building – a Silvanus-Silvanae relief was found in the vicinity (HAMPEL 1891, 70., Figure VII) – and the topographic data imply that the building unit in the territory between the Military and the Civil Towns could have functioned as an inn, a station and a bath near a larger cross-roads.

After the Roman period, a late group of Avars (7th- 8th centuries) settled in the territory. Their semi-subterranean houses, of which traces of about ten were recovered, encircled the stone building of the Roman period. Thus, its traces must still have been visible on the ground

még látszottak a felszínen. Bár az avarok – megtartva korábbi nomád életmódjuk hagyományait – nem költöztek be a kőépületbe, azonban használták annak minden hasznosítható darabját. Ezért találkozhatunk valamennyi gödörház tűzhelyénél faragott kőemlékekkel, terrazzo- és vakolatdarabokkal, római kori kerámia- valamint téglatöredékekkel. A római kori épület közelsége bizonyára fontos telepítőtényező volt az avar település kialakulásában. A telepnyomokhoz legközelebb lévő későavar temetkezések délkeleti irányban alig néhány száz méterre kerültek elő korábban. (NAGY 1998, 39-40.)

A korai középkor szórványos beépítettségére utal két félig földbemélyített objektum a terület északnyugati részén. Mindkét objektum tüzelőhelyet is tartalmazott, melyek egyike archeometriai vizsgálata is az 1250 körüli évekre utaló eredményt hozott (Marton Péter vizsgálata 1997-ben, ELTE Geofizikai Intézet). A réteganyagban ezévből előkerült néhány kerámia töredék is utal a terület 13. századi használatára.

A terület keleti részén állt a 18. században a II. József által emelt selyemgombolyító, az ún. Filatórium egyik épülete, melynek kőanyaga – mint arra a kutatás során elvégzett geológiai vizsgálat fényt derített – a közelben lévő római kori vízvezeték

surface at that time. The Avars, following the traditions of their earlier nomadic way of life, did not move into the stone building, still used each utilizable piece of it. So we can find carved stone objects, terrazzo and plaster fragments, Roman pottery sherds and brick fragments in the ovens of all the semi-subterranean houses. The proximity of the Roman period building must have been an important factor in the establishment of the Avar settlement at this place. The late Avar burials closest to the settlement traces were found earlier only a few hundred metres to the southeast. (NAGY 1998, 39-40.)

Scattered habitation in early medieval times is evidenced by two semi-subterranean features in the northwestern part of the territory. Both features contained a fireplace. The archaeometric analysis of one of them yielded a date of about AD 1250 (Péter Marton's analysis in 1997, ELTE Institute of Geophysics). The few sherds found in this layer this year also suggest that this territory was in use in the 13th century.

The silk thread factory established by the emperor Joseph II in the 18th century, one of the buildings of the so-called Filatórium, stood in the eastern part of the territory. Its stone material came from the

elbontásából származik. (7. kép) Ennek az épületnek a nyomai ugyancsak láthatók a már fentebb említett, 1833-ból származó térképen.

A 19. századi Filatorigát töltésének anyaga is előkerült a terület keleti részén. A töltésben – miután az anyagot a közeli római kori temető területéről hozták (HAMPEL 1891, 51.) – sok ró-

7. kép: Az ún. Filatórium keleti zárófala, amely a római kori vízvezeték elbontott köveiből épült

Figure 7: The eastern end wall of the so-called Filatórium, which was built from the stones of the demolished Roman aqueduct

mai kori leletanyag, elsősorban kerámia és embercsont volt.

A feltárás eredményeinek alapján a mélygarázs építése a terrazzópadlós épület épen maradt részeit, valamint a 18. századi épületet nem sértheti. Alattuk a korábbi periódusok is megmaradnak. A terület többi részén pedig az építkezéshez kapcsolódóan lehetőségünk lesz további megfigyeléseket tenni.

Zsidi Paula

Irodalom/References:

HAMPEL 1891 – HAMPEL J., Az ún. Raktárréten lelt temető sírjai. Budapest Régiségei 3 (1891), 51-75.

demolished nearby Roman aqueduct as revealed by a geological analysis carried out during the excavations. (Figure 7) Traces of this building can also be seen in the earlier mentioned map from 1833.

The material of the fill of the Filatorium dam, constructed in the 19th century, was also found in the eastern part of the territory. The fill contained many finds from the Roman period, especially sherds and human bones, since the earth was transported here from the nearby Roman period cemetery. (HAMPEL 1891, 51.)

Estimated from the results of the excavations, the construction of a deep parking lot will not damage

NAGY 1993 – NAGY M., Óbuda a népvándorlás korban. Budapest Régiségei 30 (1993) 353- 395.

NAGY 1998 – NAGY, M., Awarzeitliche Gräberfelder im Stadtgebiet von Budapest. Monumenta Awarorum Archaeologica I. Budapest (1998)

ZSIDI 1998 – ZSIDI P., Római kori védműrendszer nyomai az aquincumi katonavárostól északra. Aquincumi füzetek 4 (1998) 65-71.

the intact parts of the building with a terrazzo pavement and the building from the 18th century. Even earlier periods may survive under them. In the other parts of the territory, we shall have opportunities during the construction work to carry out further observations.

Paula Zsidi

Kutatások a vízivárosi tábor és vicusának körzetében

(Budapest II. Bem József utca 3. – Feketesas utca 4., Hrsz.: 13507)

A Margithíd irodaház építésekor, a STRABAG Hungária Építő Rt. megbízásából végeztünk leletmentő ásatást az 1998 december és 1999 február közötti időszakban. (1. kép) Sajnos a munkák a már megkezdett építkezés leállításával kezdődtek és mindvégig azzal párhuzamosan folytak. Így a régészetiileg védett terület teljes feltárására nem kerülhetett sor, csak néhány ponton tudtuk az alapozási mélység alatti régészeti jelenségeket megfigyelni.

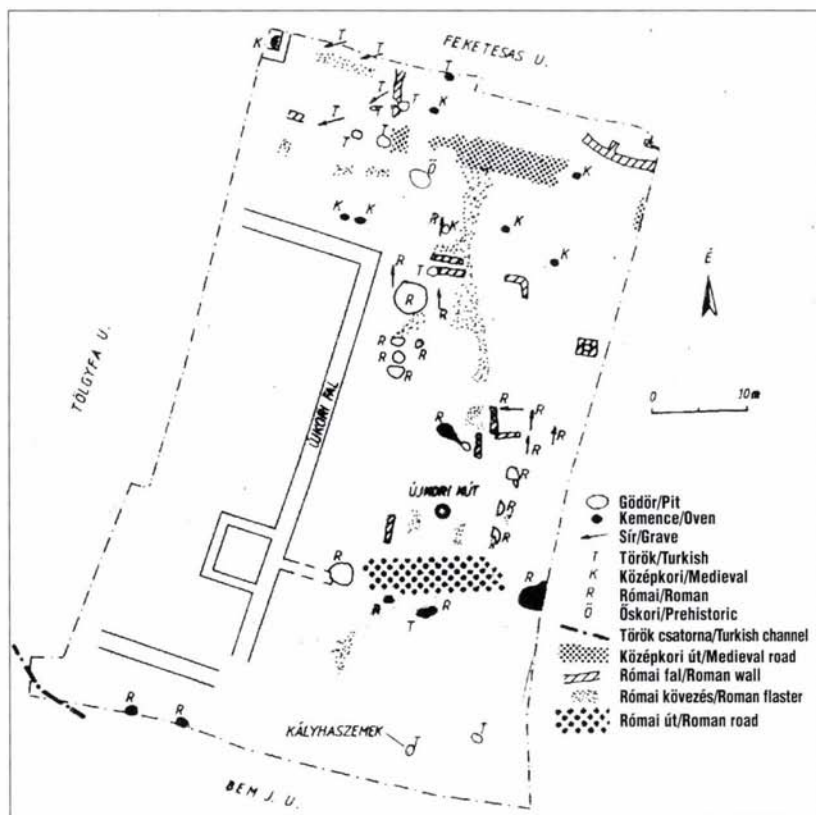
A római korban a terület jelentőségét egymással szorosan összefüggő két fő tényező határozta meg: a szóban forgó területtől délre elhelyezkedő 1. századi *ala* (lovasszázados) tábor (a Csalogány utca – Fő utca – Horváth utca által határolt terület) és a birodalmi határ mentén futó fő kereskedelmi- és hadi út (a Fő utca nyugati oldalán), mely a katonai táborokat összekötötte. A tábor polgári település, az ún. *vicus* övezte, melynek nyugati szélét a Horváth utcában előkerült római kemencék jelzik. A *limes* út mentén temető húzódott (Corvin tér, Császárfürdő).

Research in the Environs of the Víziváros Fort

(Budapest, District II, 3 Bem József Street – 4 Feketesas Street, Tln.: 13507)

We carried out rescue excavations at the request in of the STRABAG Hungária Építő Rt. in connection with the construction of the Margithíd office building between December 1998 and February 1999. (Figure 1) Regrettably, we had to start with the suspension of the construction work, and worked side by side with the ongoing operations to the end. Thus, we were not able to unearth the total territory under archaeological protection. Archaeological features could be observed under the foundation level at only a few spots.

Two closely related main factors defined the significance of the territory in the Roman period: the nearby *ala* (equestrian troop) fort in the 1st century (the territory bordered by the Csalogány–Fő–Horváth Streets) and the main trading and military road running along the *limes* or imperial border (western side of Fő Street), which connected the military forts. The fort was surrounded by a civilian settlement, the so-called *vicus*, the western bor-

1. kép: Helyszínrajz a különböző korú objektumokkal
 Figure 1: Plan of the site with features from various periods

A lakott terület 4. századi elnéptelenedését mutatják a feltárások során előkerült sírok, melyeket a korábban használt épületek romjai közé ástak be (például a Medve utcában). (H. Kérdő 1995)

A kutatott terület közvetlen környezetéről a következő római kori le-

der of which was marked by the Roman ovens found in Horváth Street. There was a cemetery along the limes road (Corvin square, Császár bath). The graves found during the excavations, dug between the ruins of earlier buildings, attest to the desolation of the

lőhelyek ismertek. A limes út és fürdő épület részletei a Királyfürdőtől északra (KABA 1963), épület- és járószintek a Medve utca 38-40-ből. (KOC SIS 1991) A limes útból kiágazó kelet-nyugati irányú út egy szakasza került feltárássra a Tölgyfa utca 24. számú telken. (MADARASSY 1992)

A leletmentés során a terület északnyugati negyedében húzott kutatóárkainkban 1. századi agyagfal omladékos réteget figyeltünk meg, felette későbbi periódus köves szintje került dokumentálásra. Az építési terület északkeleti sarkában, a markoló által kiszedett felületen egy íves falalpozás került napvilágra, északi oldalán támpillérrel. Sajnos a hozzá tartozó szinteket az újkori bolygatások elpusztították. Jellege alapján azonban valószínűsíthető, hogy római kori épület maradványaihoz tartoztak, melynek nagyobb része a mai Feketesas utca alá húzódik. A terület középső és keleti sávjában temető részlete került feltárássra. A feltárt hét sír kivétel nélkül csontvázas volt. (2. kép) Tájéolásuk egy kivételével észak-déli irányú volt. Többségük téglasír, de előkerült egyszerű gödørsír is. Némelyik gazdag melléklettel rendelkezett. (3. kép) Említésre méltó még egy különleges formájú csont amulett. A temető

formerly inhabited area in the 4th century (e.g. on Medve Street). (H. Kérdő 1995)

The following Roman sites are known from the direct vicinity of the surveyed area. Fragments of the limes road and a bath building north of the Király bath (KABA 1963) and building and floor levels from 38-40 Medve Street. (KOC SIS 1991) A stretch of the north-west running road forking off from the limes road was unearthed on lot 24 on Tölgyfa Street. (MADARASSY 1992)

We observed the ruin layer of a clay wall from the 1st century in the test trenches opened in the north-western quarter of the territory. It was overlain by a stony level from a later period. An arched wall foundation with a pillar on the northern side was uncovered by the excavator in the north-eastern corner of the construction area. Regrettably, the relevant layers were destroyed by modern disturbances. Its features suggest, nevertheless, that it belonged to a Roman period building, the larger part of which lies under Feketesas Street. A segment of a cemetery was unearthed in the central and eastern sections of the territory. All seven of the unearthed graves contained inhumation burials (Figure 2). All but one had a

2. kép: Későrómai sír
Figure 2: Late Roman grave

3. kép: Ékszerek a római sírokból
Figure 3: Jewellery from the Roman graves

kiterjedésének tisztázására nem volt módunk, mivel az alapozási síkkal a terület legnagyobb részén nem érték el ezt a mélységet. Egy felületen azonban megfigyelhető volt a sírok szabályos, soros elrendezése. Ettől délre feltárt kelet-nyu-

north-south orientation. Most of them were brick graves although we found a simple shaft grave as well. Some had rich grave-goods. (Figure 3) A bone amulet with a strange shape is also worth mentioning. We could not delineate the extent of the cemetery since the foundation level did not reach this depth over the larger part of the area. The regular row of the graves could be observed, nevertheless over a smaller surface. The road fragment unearthed south of it may mark the southern fringe of

the sector. In addition, a few pits and oven fragments could be recorded but neither their real extent nor their relationships to each other could be clarified.

The investigations confirmed that the territory was used in the Roman

gati irányú útrészlet talán a parcella déli szélét jelzi. A fentiekén kívül még néhány gödör és kemence részlet került dokumentálásra, de sajnos ezeknek sem teljes kiterjedését, sem összefüggéseit nem volt módunk tisztázni.

A kutatások igazolták, hogy a terület a római korban az 1-4. századig használatban volt. A rétegtani megfigyelések a környező telkeken várható további kutatásokhoz szolgáltattak fontos adatokat.

A területet a középkor folyamán már a 11. századtól lakták, és a Jenői rév mellé települt vásárhely (Gézavására) volt. A Felhévíz nevet a 12. század során kaphatta a hegy tövében fakadó melegvízű forrásokról.

A Bem József utca – Tölgyfa utca – Feketesas utca által határolt rész a település déli, szórványosan beépített része volt. Az Árpád-korra (szórvány kerámián és pénzen kívül) egy kelet-nyugati irányú, kisebb kövekkel kövezett út datálható, amelyet a 14. századig használhattak. (Az egyik, szintén kelet-nyugati irányú római kori útról feltételezhetjük, hogy még az Árpád-korban is használták. Ez az út az ásatási terület déli részén helyezkedett el, és a korai időszakban határ is lehetett a Víziváros és Felhévíz között).

A későközépkorból számos kemence és tüzelőhely (közülük az egyik ta-

period between the 1st and 4th centuries. The stratigraphic observations have furnished data for prospective surveys in the neighbouring lots.

The territory was inhabited in the Middle Ages since the 11th century as a market place (Gézavására) established by the ferry at Jenő. It got its name of Felhévíz in the 12th century from the thermal springs that well up by the foot of the hill.

The region bordered by Bem József – Tölgyfa – Feketesas Streets was the southern, scarcely inhabited part of the settlement. A smaller, east-west running road paved by small gravel, used until the 14th century, can be dated to the Árpadian Period in addition to some scattered pottery and coins. (It is possible that one of the also east-west running Roman roads was used even in the Árpadian Period. This road was found in the southern part of the excavation area and could also have served as the border between Víziváros and Felhévíz in the early period.)

Several medieval ovens and kilns (iron nails were mixed into the plastering of one of them), and also garbage pits were found in the northern half of the lot. Big ceramic fragments and the plastering from a 15th century stove made of

pasztásába vasszögeket keverték) valamint hulladékgyűjtő került elő a telek északi feléből. A terület északnyugati sarkában előkerült gödörbe az edénytöredékeken kívül egy 15. századi, mázatlan, szürke, tál alakú kályhaszemekből álló kályha nagy darabjait és tapasztását dobták ki. (4. kép) Ez a közelben álló, komolyabb lakóépületre utal. A telek déli fele egészen más képet mutat. Déli irányban a felszín természetesen lejt. Ez a rész a 14-15. század során szürke agyaggal beiszapolódott, feltöltődött 1-1,5 méter vastagságban. Ebből az időszakból ezen a részen objektum nem került elő.

A török hódoltság korai szakaszában mintegy 1 méter vastag feltöltés keletkezett. A feltöltésből származó legérdekesebb tárgyak egy mesterjegyes ónozott réz talpastál és egy feliratos kínai porcelán csésze. A terület déli részéről előkerült egy mázatlan, tál alakú és szintén mázatlan, hagyma alakú kályhaszemekből álló kályha kidobott maradványa, amely a 17. század első felére keltezhető.

Ebbe a feltöltésbe ásták bele a későbbi

unglazed, grey, dish-shaped tiles were thrown, together with pottery sherds, into the pit unearthed in the north-western corner of the area. (Figure 4) This implies the former existence of a significant building nearby. The southern part of the lot displays a totally different picture. The surface has a natural southward slope. This part was covered by loam in the 14th-15th centuries and was filled up to a thickness of 1 – 1.5 m. No feature was found here from this period.

The early phase of the Turkish occupation was marked by an about 1 m thick fill. The most interesting objects found in the fill were a leaded copper pedestalled bowl with

4. kép: Középkori kemence maradványa a beleásott 16. századi hulladékgyűjtővel

Figure 4: Remains of an Medieval oven with a 16th century refuse pit which was dug into it

törökkori objektumokat. Nagy méretű hulladékgyödrök, árkok részletei (amelyek Buda egyik ostromának fútóárkai lehettek) és hét nyugat-keleti tájolású, melléklet nélküli, koporsós sír került elő.

H. Kérdő Katalin – Kovács Eszter

Irodalom/References:

H. Kérdő 1995 – H. Kérdő K., A Víziváros római kori beépítettségének kutatása 1991-1994. Aquincumi füzetek 1 (1995) 15-22.

KABA 1963 – KABA M., Római kori épületmaradványok a Királyfürdőnél. Budapest Régiségei 20 (1963) 259-298.

KOCSIS 1991 – Régészeti Füzetek Ser. 1. 43 (1991) 23., 47/3

MADARASSY 1994 – Régészeti Füzetek Ser. 1. 46 (1994) 88., 121/10

the coppersmith's mark and an inscribed Chinese porcelain cup. The discarded fragments from a stove made of unglazed, dish-shaped tiles and those from another also made from unglazed, bulb-shaped tiles dated from the first half of the 17th century were found in the southern part of the area.

The later Turkish features were dug into this filling. Large garbage pits, fragments of trenches (probably the sap from one of the sieges of Buda) and seven west-east oriented coffin graves without grave-goods were found.

Katalin H. Kérdő – Eszter Kovács

Új katonai tábor nyomai Albertfalván

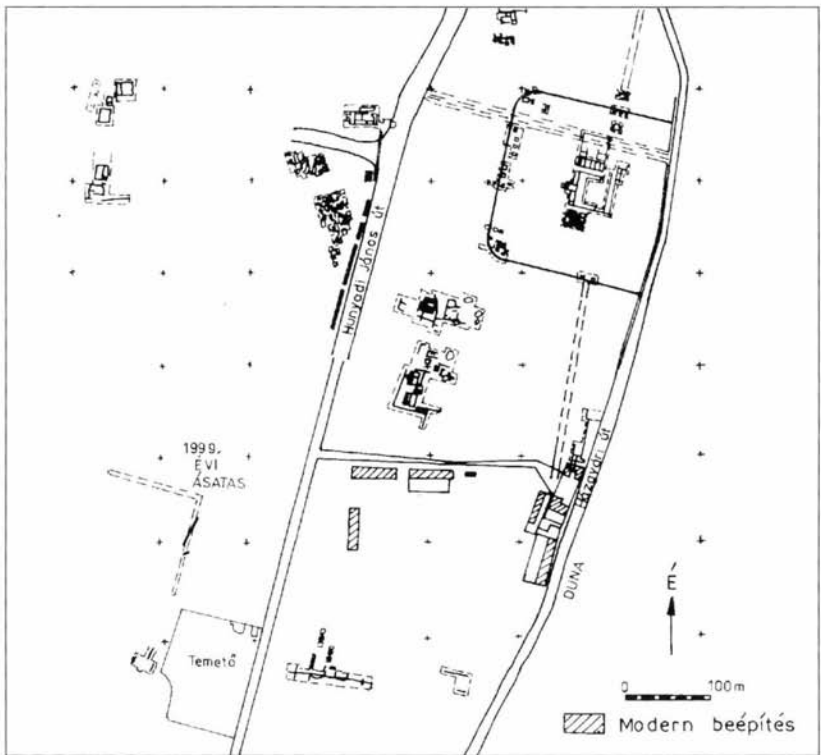
(Budapest, XI. ker., Hunyadi János út
és a vasútvonal között, Hrsz.: 43572)

A BTM Aquincumi Múzeuma 1999 szeptember 20 és december 3 között Albertfalván, a GRC-Hungária Kft. megbízásából a szondázó feltárást megkezdte a 43573 helyrajzi számú régészetiileg védett területen, mert ide egy nagy bevásárlóközpontot terveznek. Ez a munkaterület az albertfalvi *auxiliaris* tábortól délnyugatra körülbelül 250 méterre van. (1. kép) A korábbi kutatások alapján itt vártuk az 1-3. századi albertfalvi katonai tábort körülövező vicus déli maradványait. (SZIRMAI 1997, 527-529.) Erre utaltak még az 1954-ben és 1955-ben a Nagy Tibor által húzott árkok is a szóban forgó terület déli részén. Ezek az árkok régészeti jelenséget nem mutattak. Meg kell említeni még, hogy a munkaterületől körülbelül 500 méterre, nyugatra, a XXII. Leányka úti lakótelep építésénél Nagy Tibor egy nagyobb bronzkori telepét és három késő LT D korú edényégető kemencét talált. Az előkerült leletanyag alapján ezeket a kemencéket az időszámítás körüli évtizedekben használták. (NAGY 1971, 5.; NAGY 1973, 271.)

Traces of a New Military Fort at Albertfalva

(District XI Budapest, between
Hunyadi János Street and the railway
line, Tln.: 43572)

The Aquincum Museum of the Budapest History Museum started test excavations on lot no. 43573 in Albertfalva at the request of GRC-Hungária Kft. between September 20 and December 3, 1999 because of the intended construction of a large shopping centre in this territory. The place is about 250 m southwest of the auxiliary fort of Albertfalva. (Figure 1) Based on earlier research, we expected here the southern remains of the vicus encircling the military fort of Albertfalva in the AD 1st-3rd centuries. (SZIRMAI 1997, 527-529.) The same was implied by the trenches opened in the southern part of the territory by Tibor Nagy in 1954 and 1955. These trenches did not reveal archaeological features. It should also be added that about 500 m west of the territory, Tibor Nagy found a large Bronze Age settlement and three potter's kilns from the late LaTène D period during the construction of the housing estate on Leányka Street in the 22nd district. The kilns were used in the decades at the beginning of our

1. kép: Az ásatás helyszínrajza
 Figure 1: Plan of the excavations

A területen raszter módszerrel dolgoztunk, ezzel közel 1000 négyzetméter méretű felület kutatása történt meg. A munkaterületen szórványosan a római leletekkel együtt őskori, közélebről bronzkori anyag is előkerült. Az 1999 évi munkahely egy szakaszán két északkelet-délnyugat irányú vízcsatorna került elő. A felületek megfele-

lő korra is a megtalált leletek alapján. (NAGY 1971, 5.; NAGY 1973, 271.)

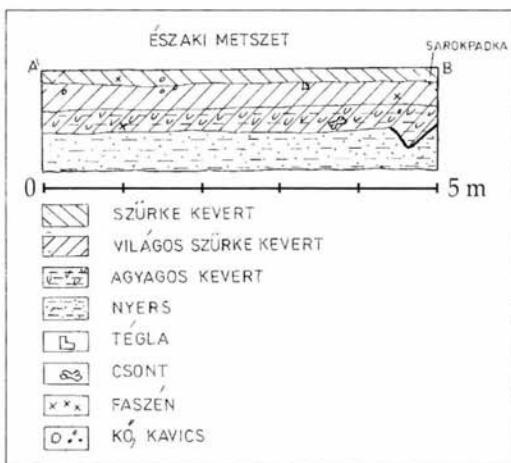
We used a grid system on the territory and uncovered a surface of about 1000 square metres. Some prehistoric, more exactly Bronze Age material, was also found in addition to the Roman finds.

Two northeast-southwest orient-

lő metszetei szerint a *fossák* eredeti indításai, beásásai, az árkok felső részei már nyomtalanul elpusztultak. Azonban, a vizesárkok alsó részeit közel 50 méter hosszan követtük északkelet-délnyugat irányban. Az árkok keleti fordulását is megfigyeltük a Duna irányába, a Hunyadi János út felé. A *fossák* a felületek nyugati metszetei alá is húzódnak. A két árok közötti agyaggerinc szélessége: 1,30 méter. A vizesárkok megmaradt alsó részei a mai felszíntől 70 centiméter mélyen jelentkeztek, az árkok átlagos mérhető szélessége 0,50-1,70 méter között van. A vizesárkok aljai V, szegletes és ívelt alakúak. (2., 3., 4., 7. kép) Ezeket az adatokat a helyszíni adottságok határozták meg. A *fossák* betöltése: barna agyagos homogén föld, a legalsó része már iszapos. A vizesárkok betöltéséből jellegzetes korhatározó lelet nem került elő. A keleti *fossa* alján és annak keleti oldalán többszörös átvágott cölöpök nyomai is jól láthatók. (8. kép) Ez utóbbi jelenségek is a palánkkonstrukció maradványait mutatják. A felületek rétegei között a sárga, agyagos föld jelenlétét is több ízben dokumentáltuk Ezek az adatok pedig a vizesárkok kidobott földjére is utalnak.

Itt kell megjegyezni, hogy egyetlen helyen maradt meg egy köves

ed ditches were found in a portion of the territory unearthed in 1999. According to the relevant sections, the beginnings, especially the digging of the *fossae* and the upper parts of the ditches, have perished without a trace. Still, the lower parts of the ditches could be followed along a length of 50 m in a north-east-southwest direction. We could also observe that the ditches turned eastward toward the Danube under Hunyadi János Street. The *fossae* extended under the western sections of these surfaces as well. The width of the clay ridge between the two ditches was 1.3 m. The surviving lower parts of the ditches appeared at a depth of 70 cm from below the present surface. The measurable average width of the ditches was between 0.5 and 1.7 m. The bottoms of the ditches were V-shaped, angular and arched. (Figures 2, 3, 4, 7) These features were defined by local conditions. The fill of the *fossae* was brown, clayey, homogeneous soil, loamy at the bottom. It did not contain any datable finds. On the bottom of the eastern *fossa* and on its eastern side traces of multiple cut posts could be discerned. (Figure 8) These latter phenomena also represent the remains of the plank construction. The existence of the yellow clayey soil could

2. kép: Az A/6 jelű felület északi metszete a nyugati fossa részletével
 Figure 2: The northern section of surface A/6 with a detail from the western fossa

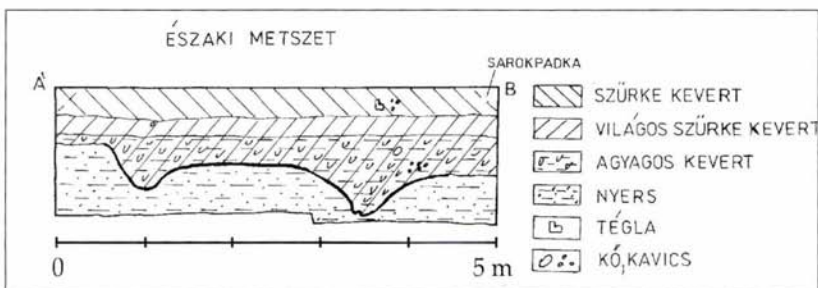
szint maradványa, a mai felszín alatt 30 centiméterre. Ez a szint egy úthoz tartozott – a keleti fossától keletre, a katonai objektum belső részén.

A keleti fossára később egy 2 méter átmérőjű kutat ástak, melynek

also be registered several times between the layers of the surfaces. These data also point to this yellow soil being the earth thrown out of the ditches.

It must be mentioned here that remains of a rubble level survived at only a single spot 30 cm beneath the present surface. This level belonged to a road, running east of the eastern fossa, in the inner part of the new fort.

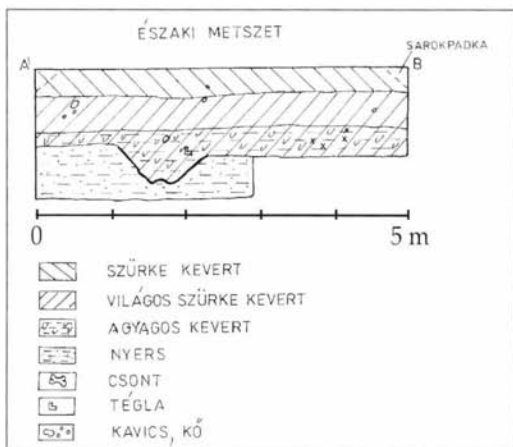
A well with a diameter of 2 m was later founded over the eastern fossa. Its inner wall was covered by wattle made of, on average, 60 cm long and 5 cm thick sticks. (HANSON 1990, 379-387.) Seven sticks survived from the wattle lining of the well (Figure 6) in a

3. kép: Az A/8 jelű felület északi metszete a vizesárok nyomaival
 Figure 3: The northern section of surface A/8 with the traces of ditch

belső falát 5 centiméter átmérőjű, átlagosan 60 centiméter hosszú karókból készített vesszőfonat borította. (HANSON 1990, 379-387.) A vesszőfonatos kútbélésből hét karó maradt (6. kép) meg csaknem ép állapotban, ezeket anyagvizsgálatra kiemeltük. A kút betöltése homogén, fekete agyagos föld, belőle említésre méltó lelet nem került elő. A kút betöltéséből talajmintát tettünk el iszapolásra. A kút vízszintje a mai felszíntől mérve

3,20 méteren jelentkezett. E szondázó munka kapcsán – ugyancsak későbbi – a fossáktól teljesen eltérő tájolású támpilléres épület 80 centiméter széles alapfal-maradványa is előkerült – csaknem a mai felszínen! (5. kép) Az épület többi része nyomtalanul elpusztult, szintje a mai felszínnél már magasabban lehetett. Az épületmaradvány közelében, a kevert szürke betöltésből Antoninus kori Drag. 31. típusú tál töredékeit emeltük ki. A szondázó munka során több kis kemence, tűzhely, égetőhely, nyomai is megmaradtak. A leletek közül említést érdemel a nagy mennyiségű állatcsont, a bronzból, ólomból és vasból készült

4. kép: Az A19 jelű felület északi metszete a keleti fossa maradványával

Figure 4: The northern section of surface A1) with remains of the eastern fossa

nearly intact condition. These were removed for analysis. The fill of the well was a homogenous, black, clayey earth, which did not yield any significant finds. We collected soil samples from the fill of the well for flotation. Water appeared in the well at the depth of 3.2 m from the present surface. The test excavations also unearthed the circa 80 cm broad foundation wall remains of a subsequently also pillared building right below the present surface. (Figure 5) The orientation of the building was totally different from that of the fossae. The rest of the building has perished since its floor level must have been higher than

5. kép: Támpilléres épület részlete
Figure 5: Detail of the pillared house

tárgyak és a különböző üvegedényekre utaló töredékek is.

1999-ben Albertfalván eddig ismeretlen, úgynevezett ideiglenes tábor nyugati védműveinek (*fossák*, út) közel 50 méter hosszú szakaszát lokalizáltuk. Ez a tábor rövid életű lehetett, a csapatok elhagyták azt, amikor már beköltözhetek az új, elkészült Duna parti, albertfalvi *auxiliaris* táborba. Az égetőhelyek és a kisebb kemencemaradványok az új tábor körülövező település (*vicus*) maradványaihoz tartoznak. A vesszőfonattal bélelt kút és a támpilléres épület az új tábornál későbbi periódus maradványait képviselik.

A szondázó ásás megkezdésével csaknem egy időben 1999 szeptemberében elkészült az Albertfalva

the present ground surface. Near the remains of the building, we found fragments from a Drag 31 bowl from the Antonine period in the mixed grey fill. Traces of several smaller ovens, hearths and kilns were uncovered during the test excavations although there were also empty surfaces.

These contained some scattered finds as well, but the associated features and levels have perished with-

6. kép: Kút bontás közben
Figure 6: The well during excavation

7. kép: Fossa maradványai (A/7 felület, déli metszet)
 Figure 7: Remains of a fossa (A/7 surface, southern section)

8. kép: Vizesárok részlete (A/9 felület, déli metszet)
 Figure 8: Detail of the ditch (A/9 surface, southern section)

– központ szabályozási terve (BFVT-Önkormányzat). Azonban a szondázó feltárás jelentős eredményei miatt a tervezett bevásárlóközponttal kapcsolatban az

out a trace. Among the fin material mention should be made of the large number of animal bones, bronze, lead and iron objects as well of some fragments suggesting various kinds of glass vessels.

We localised the approximately 50 m long stretch of the western defence system (*fossae*, road) from a so-far unknown, so-called temporary fort in Albertfalva in 1999. The fort must have functioned for only a short time. The troops left it when they were able to move into the new auxiliary fort in Albertfalva on the banks of the Danube. The kilns and the smaller

oven remains belonged to the settlement surrounding the new fort (*vicus*). The well lined with wattle and the pillared building represent a period later than the new fort.

egyeztetések folyamatosak. E tervezett bevásárlóközpont kapcsán várható – következő lépésként – hogy rövidesen sor kerülhet a következő fontos régészeti feladat megvalósítására Albertfalván: a védművek (*fossák*, utak, táborfal, tornyok, kapu) feltárással az új tábor méreteinek, alakjának meghatározására.

Szirmai Krisztina

Irodalom/References:

HANSON 1990 – W. S. HANSON, The Flavian auxiliary fort at Elginhaugh, Akten 14., Internationalen Limeskongresses 1986 in Carnuntum, Wien (1990) 379-387.

NAGY 1970 – NAGY T., Régészeti Füzetek Ser. 124. Budapest (1971) 5.

NAGY 1973 – NAGY T., Budapest Régiségei 23 (1973) 271.

SZIRMAI 1997 – SZIRMAI K., Excavation in the military vicus of Budapest/Albertfalva (1994), Roman Frontier Studies 1995. Oxbow Monograph 91. (1997) 527-529.

Nearly parallel to the start of the test excavations, the development project of Albertfalva centre (BFVT – Local Government) was conceived in September, 1999. Due to the significant results from the test excavations, however, negotiations are going on concerning the projected shopping centre. It is expected that before work begins on the projected shopping centre that the next important archaeological task can be soon carried out in Albertfalva, that is, the definition of the extent and the shape of the new fort through excavations of the defence system (*fossae*, roads, fort wall, towers, gate).

Krisztina Szirmai

Nagytétény-CAMPONA

(Budapest, XXII. ker., Szent Flórián tér,
Hrsz.: 232422)

1999 június 15-én tovább folytatódott Budapest XXII. kerületében, Nagytétényben a 12 hétig tartó ásátás, amely immár a 4. évadba lépett. Az ideji kutatásokkal, hasonlóképpen az elmúlt időszak feltárásaihoz, a régi ásátási eredmények és azok pontos helyszíneinek azonosítása mellett a közeljövőben kialakítandó Campona-Régészeti Park tervezéséhez szükséges adatokat kívántuk tovább bővíteni.

Az ideji feltárások során három szelvénycsoporttal az erőd keleti főkapuja, a *Porta principalis sinistra* körzetében, az erőd főútja, a *via principalis* és az erőd falat belülről követő út, a *via sagularis* kereszteződésében dolgoztunk. (1. kép) A negyedik szelvénycsoportot a keleti kapu patkó alakú elfalazás mögötti terület megismerésére nyitottuk.

A megjelölt területekre a nagymérvű bolygatottság volt a jellemző. Ismereteink szerint az 1930-as évek közepén Paulovics István, (PAULOVICS 1957) majd őt követve az 1950-es években Fülep Ferenc is dolgozott a keleti kapu feltárásán. (FÜLEP 1962) A fennmaradt, megőrződött dokumentáció szolgáltatott hiányos információ miatt szüksé-

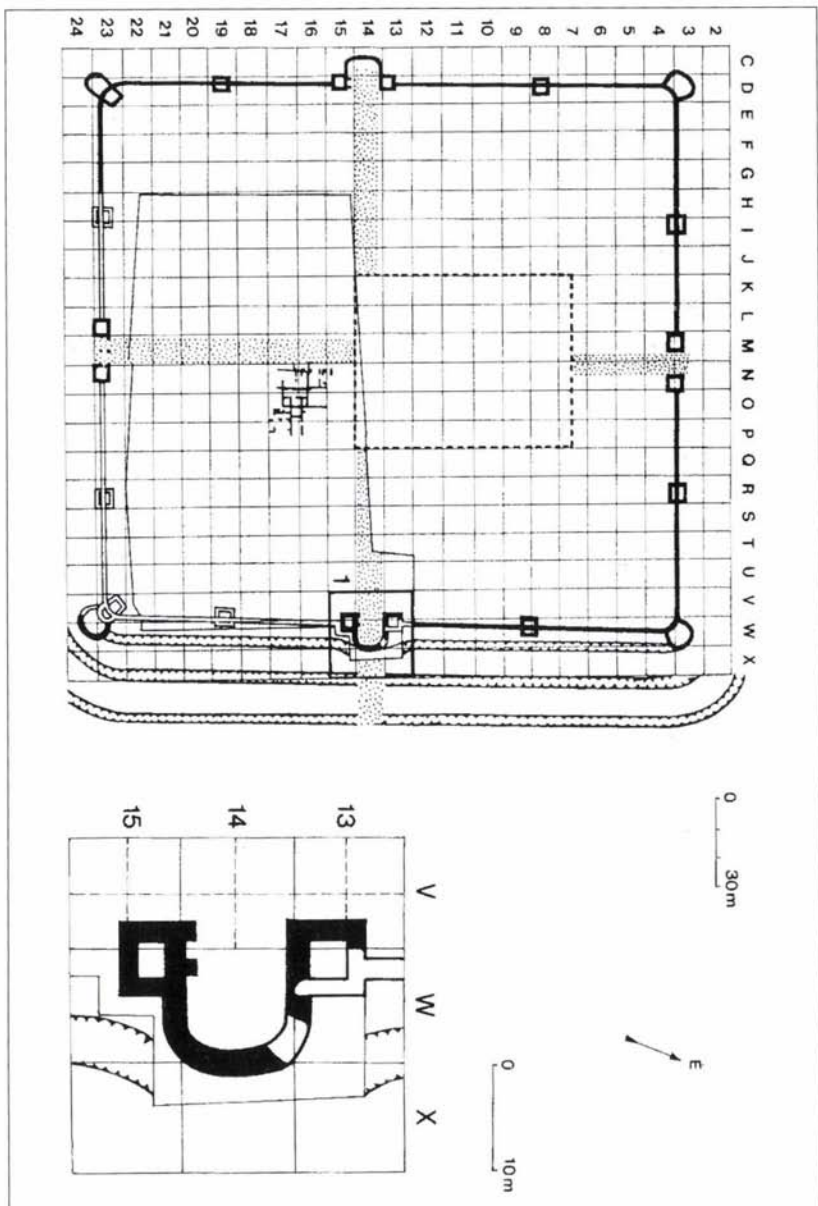
Nagytétény-CAMPONA

(Budapest, District XXII, St. Flórián Square, Tln.: 232422)

The fourth season of excavations in Nagytétény, 22nd district of Budapest, lasting on this occasion for 12 weeks, began on June 15, 1999. This year, similarly to former seasons, the goal was the authentication and the precise location of the old excavation results and also to add to the information necessary for the design of the projected Campona – Archaeological Park.

This year we set down three groups of trenches near the *Porta principalis sinistra*, the eastern main gate of the fort and at the crossing of the *via principalis*, the main road of the fort, and of the *via sagularis*, the road running along the inner side of the fort wall. (Figure 1) The fourth group of trenches was opened to learn about the territory behind the shoe-shaped wall of the eastern gate.

The designated areas can be characterised by extensive disturbance. As far as we know, István Paulovics excavated at the eastern gate in the middle of the 1930s. (PAULOVICS 1957) He was then followed by Ferenc Fülep in the 1950s. (FÜLEP 1962) Complementary and authenticating excavations were necessary

1. kép: Összkép a feltárásról
 Figure 1: Plan of the excavations

gessé vált a terület kiegészítő és hitelesítő feltárása.

A keleti kapu és szűkebb környezete az 1996-ban létrehozott, a pontos tájékozódást elősegítendő blokkrendszerünk szerint az észak-déli irányban a „V” és a „W”, kelet-nyugati irányú vonalon pedig a „13, 14, és a 15”-ös blokkok szelvényeibe esik.

Az 1998. év előkészítő munkálatait követve (KOCSIS 1998, 125.) tovább folytattuk a feltárást a V-13. blokk III. szelvényében, a keleti kapu északi tornya mögötti területen. Közvetlenül a mai felszín alatt már a 15-16. századi kerámiával keltezett épülettörmelékes réteg alatt 35-40 centiméter mélyen elértük a későrómai anyaggal datált réteget. A szelvényben a jelentős újkori bolygatás ellenére a 4. század végére keltezhető agyagfalú épület két helyiségét tártuk fel. A szelvény „b” szektorában kelet-nyugati irányú agyagfal déli oldalán egy kemencét tártunk fel, melynek szájnyílását élére állított kőlap-párral alakították ki. A kemence déli oldalán a 2. padlószint feltárása során egy púpos hátú csont fésű töredékei mellett későrómai kisbronzok, *chiara*, mázas és besímitott edények töredékeit találtuk. (2. kép)

Tovább folytattuk a keleti kapu északi átjárójába beépített újkori

because of the incomplete information furnished by the surviving and preserved documentation.

The eastern gate and its immediate environment can be found in the trenches of blocks “V” and “W” in a north-south direction and in those of blocks “13, 14 and 15” in an east-west direction according to the block system developed in 1996 to help pinpoint orientation.

Following the preparatory work in 1998 (KOCSIS 1998, 125.), we carried on with the excavations in trench III. of block V-13 in the area behind the northern tower of the eastern gate. We found the layers dated by late Roman pottery at a depth of 35-40 cm below a layer of building debris dated by pottery to the 15th-16th centuries, immediately under the present surface. Despite intensive modern disturbance, we unearthed two rooms from a clay-walled building dated from the end of the 4th century. We discovered an oven with a mouth constructed of a pair of stone slabs set on edge on the southern side of the east-west oriented clay wall in sector “b” of the trench. We found fragments of an arched-backed bone comb, late Roman bronze statuettes, a *chiara* and glazed and smoothed-in ceramics when we opened the 2nd floor level on the

2. kép: A kemence tűztere és kőlappal bélelt szájnyílása
 Figure 2: The kiln and the stone slab lining of the mouth of the oven

pince déli oldalán megmaradt felület feltárását a V-14. blokk III. szelvényében. (KOC SIS 1997, 84-85.) Úgy tűnik, hogy az itt még viszonylag épségben megőrződött rétegsort kaphatunk a kapu északi és részben déli átjárója mögötti *via principalis* szakaszának kutatásához. Az út felszínét még nem értük el, de a kapu 3. század végi elfalazását követő hasznosítására vonatkozólag annál több adatot kaptunk. Az 1970-es évek elején tervek születtek a kapu műemléki bemutatására, ezért a meglévő római falakat a kor színvonalán kiegészítették és a fal koronákat beton réteggel igyekeztek megvédeni. Feltehetőleg ekkor készítették azt a rézsút, aminek segítségével a szükséges építőanyagot a helyszínre hordhatták, de ekkor szedték

southern side of the oven. (Figure 2)

We continued the excavation of the remaining territory south of the modern cellar built into the northern opening of the eastern gate in trench III. of block V-14. (KOC SIS 1997, 84-85.) It seems that here there is a relatively intact layer series to help with

the investigation of the *via principalis* behind the northern and partly also the southern openings of the gate. We have not yet reached the surface of the road but have gained much information concerning the utilisation of the gate after its walling-in at the end of the 3rd century. Designs were conceived at the beginning of the 1970s for the presentation of the gate as a historic monument so the existing Roman walls were completed on the actual technical level and a layer of concrete was spread to protect the crown of the wall. Probably this was the time when the ramp was constructed on which the building material was transferred to the site, and also when the modern and the

ki a szelvény területére eső újkori és középkori rétegeket is. Ennek ellenére sikerült még azonosítanunk az újkori beásások mellett a középkori bolygatások alját és ezen a területen az első római földpadlóra omlott hamus, kormos pusztulási réteget is. Erről a padlóról egy 21 éremből álló kincslelet is napvilágra került. A vászon zacskóban tartott érmek az égés során összetapadtak, szétbontásukon jelenleg is dolgoznak. Kiértékelésükre a későbbiek folyamán visszatérünk. Még egy padlófelületre hullott égésréteget találtunk az előző alatt. Minkét padló megléte a kapuátjáró későbbi, nem az eredeti funkció szerinti hasznosításáról árulkodik. A leletanyag előzetes vizsgálata alapján elmondható, hogy a kapu, és közvetlen környezete az elfalazását követően lakó funkciót kapott. Ez a funkció a kísérő leletanyag tanúsága szerint még a 15. század első felében is megmaradt, csak ekkor bontják le a tornyok még álló falait és hasznosítják ismét az itt talált építőanyagot. (3. kép)

Hasonló eredményekre jutottunk a keleti kapu déli tornya mögötti terület feltárása során a V-15 blokk I., II., III. és IV. szelvényében. A déli átjáró mögötti területen találtuk meg 1998-ban az észak-déli csatornát és a két párhuzamosan futó ke-

medieval layers were removed in the area of the trench. Still we could identify, beside the modern disturbances, the bottom of the medieval pits and also the ashy, sooty devastation layer which had fallen over the first Roman dirt floor. A hoard find of 21 coins was also found on this floor. The coins, kept in a linen bag, stuck together in the course of burning and the restorers are still working on their separation. Later we shall return to their evaluation. We found yet another burnt layer fallen on a floor level under the previous one. The existence of both floors imply a later utilisation of the gateway different from its original function. It can be seen from the preliminary analysis of the material that the gate and its close vicinity was used as a residence after its walling in. This function existed, according to the find material, even in the first half of the 15th century, when the still standing walls of the towers were pulled down and the building material was re-utilised. (Figure 3)

We had similar results from the excavations of the area behind the southern tower of the eastern gate in trenches I, II, III and IV of block V-15. In 1998, we found the north-south running canal and the places

3. kép: A keleti kapu mögötti terület felárás közben
 Figure 3: The area behind the eastern gate during excavation

let-nyugati régi kutatóárkok helyét az I. szelvényben. (KOC SIS 1998, 124.) Az újkori, középkori bolygatások mellett megtaláltuk a két kutatóárkok közti földnyelv feltárása során a *via principalis* két rétegét. Az útfelületeket 10-15 centiméter vastag apró kavicsos letaposott, kemény föld alkotta. Az alsó útréteg humuszra települt. Felszíne azonos szinten volt, mint az első évben előkerült csatorna fedlapja. A nyugat felé emelkedő felületéről, a vastag föld feltöltésből egy ló koponya került elő. A 20-25 centiméter vastag agyagos földbetöltődésen alakult ki a második útréteg. (4. kép)

Ezen az útrétegen 35-40 centiméter vastag épülettörmelék pusztulási réteget találtunk, ahol több bélyeges téglát is feltártunk. Ennek a letaposott pusztulási rétegnek a te-

of the two parallel research trenches in trench I behind the southern opening. (KOC SIS 1998, 124.) Beside the modern and medieval disturbances, we found two layers from the *via principalis* during the excavation of the strip of land between the two trenches. The road

surfaces were composed of a 10-15 cm thick, hard trodden soil with small pebbles. The lower level of the road lay on humus. Its surface was at the same height as the lid of the gutter found the previous year. A horse skull was found in the thick soil fill on the surface slightly rising towards the west. The 2nd road level was deposited over the 20-25 cm thick clayey fill. (Figure 4)

We found a 35-40 cm thick devastation layer with building debris on this road level, which contained several stamped bricks. We unearthed the grave of an infant in a north-south oriented grave without grave-goods on top of the trodden devastation layer in sector "c" of trench I. We could not observe the spot of the grave, only the bones of the skull were in original posi-

tejéről az I. szelvény „c” szektorában egy melléklet nélküli észak-déli tájolású bolygatott csecsemő sírt tártunk fel. Sírfoltot nem észleltünk, a váznak csak a koponya csontja maradt a helyén. A feltehetőleg későközépkori sír gödrét a kapuzat bontási törmelékébe ásták egy keletnyugati irányú későközépkori, újkori fal északi oldalának tövébe.

Az észak-déli csatorna nyugati oldalán az I. szelvény „b” szektorában a legalsó útfelület alatti humuszos földben a csatorna építésével átvágott faszenes, hamus földbetöltésű beásást találtunk az egyik régi kutatóárok újbóli kitisztítása során. A humuszos rétegből szürke bepecsételt pannóniai edénytöredékeket tártunk fel, míg a beásásból egy kék, fehér szálból sodort üveg gyűrű került elő. Feltárásaink során ez a réteg és leletanyaga bizonyult a legkorábbi, eddig hitelesen nem dokumentált, feltehetőleg a palánk periódushoz tartozó anyagnak. (5. kép)

A déli torony mögötti terület a V-15. blokk III. szelvénye alá esik. Az 1998-as előkészítő munkák után az idén már római leletanyaggal kísért rétegekben az erődfallal párhuzamosan futó 45 centiméter széles agyagfalat és rá merőleges osztófalat találtunk a „b-d” szektorban. A falak agyagpadlót fogtak közre amit újkori beásások bolygattak. A padló

4. kép: A *via principalis* két rétege
Figure 4: The two layers of the *via principalis*

tion. The pit of the probably medieval grave was dug into the debris of the demolished gate at the foot of an east-west oriented late medieval or modern wall.

We found a pit with an ashy and charcoal fill, cut by the channel construction, in the humus earth under the lowermost road level on the western side of the north-south oriented channel in sector “b” of trench I during the repeated cleaning of an old research trench. We uncovered fragments of grey, stamped Pannonian sherds in the

5. kép: A *via principalis* alatti É-D-i csatorna és a korábbi beásás foltja.

Figure 5: The N-S channel under the *via principalis* and the findspot of the earlier pit

és a falak elbontása után két rétegben északnyugat felé lejtő vörösre égett rézsút tártunk fel. A feltárt részű az erőd falát támasztó földsánc maradványa volt, amit a későrómai időben elbontanak, hogy a biztonságosabbnak ítélt fal alatt hozzanak létre új szálláshelyeket. Az első és a második égésréteg között 20-30 centiméter vastag faszenes, tegulatörmelékes omladék helyezkedik el, ami kemény agyagos földfelszínre hullott. (6. kép) Ebből rétegből vas *umbo*, síküveg, töredék, nyolc érem, *terra sigillata* és vörös festésű kerá-

humus layer while a blue glass finger-ring twisted from a white thread was discovered in the pit. This layer and its find material proved to belong to the earliest, not yet authentically documented features of a probable timber fort period. (Figure 5)

The territory behind the southern tower was in the area of trench III. of block V-15. After the preparatory works in 1998, we excavated this year in layers with Roman find material. In sector "b-d" we unearthed a 45 cm wide clay wall running parallelly to the wall of the fort. The walls enclosed a clay floor, which was broken by modern pits. Having removed the walls and the floor, we found two layers of a red-burnt ramp sloping towards the northwest. The unearthed ramp was the remains of the earthen rampart buttressing the wall of the fort, which was pulled down in the late Roman period to give place to the new residential buildings under the wall, where they were considered to lie in greater safety. A 20-30 cm thick debris layer with charcoal and tegula fragments was found between the first and the second burnt layers, which fell over a hard clay ground surface. (Figure 6) This layer contained an iron *umbo*, frag-

mia töredékei kerültek elő. Az agyagfal földpadlójának szintjében a „c” szektorban a nyugati szelvényfal alá nyúló kemence maradványát is feltártuk. A *via sagularis* rétegeit itt még nem értük el. Az eddigi leletanyag és rétegsor a kapu elfalazását követő időszak bizonyítékai. (7. kép)

Az utolsó szelvénycsoport a W-14. blokk III. és IV. szelvénye a keleti kapu előterébe, a patkó alakú elfalazás belsejébe vezet bennünket, ahol a *via principalis* azonosításra húzott 1997-es kutatóárkunk alkalmával dolgoztunk elő-

6. kép: A "vallum", földsánc visszabontott maradványának be-
rétegződése.

Figure 6: The layers of the "vallum", the stratification of the
demolished earthen rampart

7. kép: Egy kemence tűztere a *via sagularis* felett

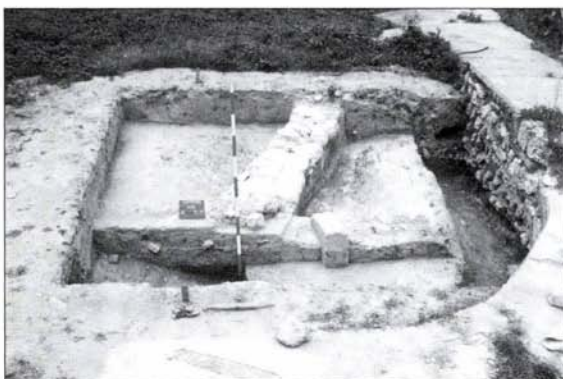
Figure 7: The firing space of an oven above the *via sagularis*

ments of plain glass, eight coins, fragments of Samian wares and red painted pottery. We also unearthed the fragments of an oven stretching under the western wall of the trench in sector "c" on the level of the dirt floor of the clay wall. We have not yet reached the layers of the *via sagularis* here. The find material and the layer series are evidence from the period following the walling-in of the gate. (Figure 7)

The last group of findings, trenches II

szőr. Akkor az út helyén árkot és hídszerkezet maradványait találtuk, most az árok kiterjedését kívántuk meghatározni.

Az elfalazás mögött a római rendszertől néhány fokkal eltérő észak-déli irányú sárga agyagba rakott fal alsó kősorát találtuk. A fal nyugati oldalán egy kelet felé lejtő agyagos föld felületű rézsút találtunk, ami fölött kizárólag 15-16. századi halvány-sárga karcolt mintájú, és festett, különböző típusú használati kerámia került elő. (8. kép) A rézsún 45-50 centiméter széles sávban 15-20 centiméter vastagságú barna, szerves anyag maradványt észleltünk. A rézsú bontása során már csak későrómai leletanyagot hoztunk napvilágra a több rétegben építési törmelékkel betöltött árok anyagából.

8. kép: A keleti kapu elfalazása mögötti keleti rézsű feltárás közben
Figure 8: The eastern ramp behind the wall of the eastern gate during excavation

and IV of block W-14, was located in the foreground of the eastern gate, inside the horse-shoe-shaped wall, where we first worked in 1997 in a trench opened to identify the *via principalis*. At that time, we found a trench and the remains of the bridge construction where the road was, and now we tried to define the extent of the ditch.

Behind the walls, we found the lower row of stones from a north-south oriented wall sunk into yellow clay, which diverted by a few degrees from the direction of Roman system. We discovered a ramp with a clayey soil surface sloping eastwards on the western side of the wall. The finds above it were all from the 15th-16th centuries: light yellow sherds with incised

Kocsis László

Irodalom/References:

FÜLEP 1962 – FÜLEP F., Nagytény, római tábor. Budapest Műemlékei II. Budapest (1962) 643–652.

KOCSIS 1997 – KOCSIS L., Nagytétény-Campona 1997 (Budapest XXII. kerület) Aquincumi füzetek 3 (1997) 79-88.

KOCSIS 1998 – KOCSIS L., Nagytétény-Campona 1998 (Budapest XXII. kerület) Aquincumi füzetek 5 (1999) 121-130.

PAULOVICS 1957 – JÁRDÁNYI - PAULOVICS I., Nagytétényi kutatások, Régészeti Füzetek 3 (1957)

patterns and painted household pottery of various types. (*Figure 8*) We observed the remains of some brown organic material in a thickness of 15-20 cm along a 45-50 cm broad band on the ramp. During the excavation of the ramp we found only Late Roman finds in the fill of the trench containing building debris in multiple layers.

László Kocsis

Az Aquincumi Múzeum kisebb leletmentései és szondázó jellegű feltárásai az 1999. évben

Budapest, I. ker., Corvin tér 1-3.
(Hrsz.: 14278)

A Budapesti Történeti Múzeum 1999 februárjától folyamatosan ellenőrizte az egykori Vörösmarty kertmozi területén (Budapest, I. ker., Bem rkp. 16-19.) végzett földkiemelését. A Magyar Építő Rt. által végzett alapozási munkák közben szórványosan az egész területen találtunk kora újkori és modern leletanyagot, összefüggő régészeti jelenségeket azonban, a munka jellege miatt nem állt módunkban megfigyelni. Március elején Végh András kutatóárkokat nyitott az átalakítás alatt álló Corvin tér 1-3. számú épülettömb egyik udvarán és pincéiben. Múzeumunk költségén végzett pár hetes szondázással a modern épület alatti középkori beépítettség nyomait kutatta. A Corvin tér 3-as számú épület pincéjének padlója alatt körülbelül egy méter mélyen tekintélyes mennyiségű római leletanyagot gyűjtöttünk mely a kutatóárok aljában jelentkező, összefüggő, köves (út ?) felületről került elő.

Hable Tibor

Test Excavations and Small-scale Rescue Operations of the Aquincum Museum in 1999

Budapest, District I, 1-3 Corvin Square (Tln.: 14278)

The Budapest History Museum has systematically supervised earth yielding in the territory of the former Vörösmarty open-air cinema (Budapest I, 16-19 Bem embankment) since February 1999. We found sporadic early and later Modern Period finds all over the area in the course of foundation work, which was carried out by the Magyar Építő Rt.. Due to the character of the work, however, we could not observe coherent archaeological features. András Végh opened test trenches at the beginning of March in a yard and in the cellars of the block of buildings under 1-3 Corvin Square, which was being reconstructed at that time. The purpose of the test excavations, lasting a few weeks and financed by our museum, was to find the traces of medieval constructions under the modern building. A considerably large Roman find material was collected about 1 m under the floor of the cellar of house 3 on Corvin Square, which

**Budapest, I. ker., Gyorskocsi utca
6. (Hrsz.: 14117)**

Az építkezést megelőző kutatásokat a végeztünk a VÁR-OTTHON Kft. megbízásából.

A feltárás során a következő római kori objektumok kerültek elő: egy északkelet-délnyugat irányú tört köves, földberakott fal alapozás, egy tüzelőhely maradványa, apró köves, sóderes járósínt, agyagos omladék réteg, továbbá egy sír töredéke, melynek nagy részét középkori és újkori beásásokkal pusztították el. A jelenleg rendelkezésünkre álló felület nem volt elegendő az előkerült római kori maradványok kiterjedésének és funkciójának tisztázására. További megfigyelésekre az építkezéssel egy időben lesz lehetőségünk. Az előkerült leletanyagból a római kori import kerámia (Észak itáliai és galliai terra sigillata edények töredékei) és néhány bronz tárgy méltó említésre.

A középkor időszakából kövezett járósíntek és nagy méretű gödrök feltárására került sor. Ez utóbbiak betöltéséből gazdag 15. századi leletanyag került elő. A középkori kutatásokat Végh András végezte.

H. Kérdő Katalin

lay on a coherent, stony (road?) surface at the bottom of the test trench.

Tibor Hable

**Budapest, District I, 6 Gyorskocsi
Street (Tln.: 14117)**

We carried out rescue excavations preceding constructions at the request of the VÁR-OTTHON Kft.

The following Roman features were found during the excavations: A northeast – southwest oriented wall foundation of broken stone laying in the ground, the remains of a kiln, a gravelly floor level with small broken stones, a clayey ruin layer and the fragment of a grave most of which was destroyed by medieval and modern pits. The surface designated for excavations was not sufficient to clarify the extent and the function of the Roman features. We will have more opportunity for observation at the time of the construction. Imported pottery from the Roman period (sherds of North Italian and Gallic Samian wares) and a few bronze objects deserve mention among the finds.

Stone-paved floor levels and large pits were unearthed from the Middle Ages. The fill of the latter contained a rich collection of 15th

**Budapest, II. ker., Tölgyfa utca 3. –
Henger utca 2. (Hrsz.: 13509)**

A telken a Margit Palace Kft. megbízásából szondázó kutatást végeztünk a rétegtani viszonyok tisztázására. A kijelölt kelet-nyugati irányú kutatóárok nyugati szakaszában a remíz alatti mélypincék a régészeti jelenségeket elpusztították. Az árok keleti részében szintén egy újkori épület alapjaira bukkantunk. Alatta azonban földbe rakott törtköves falakat tudtunk megfigyelni. Egy feltehetőleg ugyanehhez az épülethez tartozó falrészlet dokumentáltunk a kutatóárok középső szakaszának északi metszetében. Ez az épület lehetséges, hogy középkori, de korát, kiterjedését és funkcióját a későbbi kutatásoknak kell tisztázni. Dokumentálásra került még két középkori tüzelőhely és két köves járószint. A római korból objektum nem került elő, de kultúrreteg megfigyelhető volt. A középkori jelenségek a mai felszíntől 1,5-3 méter között vannak.

H. Kérdő Katalin – Kovács Eszter

Budapest, III. ker., Fő tér 1. (Zichy kastély) (Hrsz.: 18019)

Az óbudai Zichy kastély déli melléképületében felújítási munkák során

century find material. The excavation of the medieval features was conducted by András Végh.

Katalin H. Kérdő

Budapest, District II, 3 Tölgyfa Street – 2 Henger Street (Tln.: 13509)

We conducted test excavations at the request of the Margit Palace Kft. on this lot to clarify the stratigraphic sequence. The deep cellars under the tram terminal had destroyed the archaeological features in the western zone of the east-west oriented trench. We found the foundation of another modern building in the eastern part of the trench. Underneath, however, we could observe walls of broken stones laying on the ground. In the northern section of the middle part of the trench we could record a wall fragment probably from the same building. It could have been a medieval building, but further excavations are needed to precisely determine its age, extension and function. Furthermore, two medieval hearths and two floor levels from broken stones could be recorded. We could not find any features from the Roman period, although the culture

került sor leletmentésre. A terület a római kor szempontjából rendkívül figyelemre méltó, mivel mind a korai legiotábor védművei, mind a későrómai erőd beépítettsége ezen a helyen hozzáférhető a kutatás számára. Szilágyi János a déli melléképülettől keletre fekvő udvarrészben figyelt meg egy kelet-nyugati irányú védmű rendszert (táborfal – *fossa*), amelyet a korai legiotábor déli védműveként határozott meg. A Kassák Múzeumtól keletre pedig 1991-ben *fossa* és palánkrendszer nyomait figyelhettük meg. Nem volt azonban mód a különböző időben előkerült maradványok egy-máshoz való időbeli és topográfiai kapcsolatának vizsgálatára.

Az 1999. évi leletmentések azonban a felújítási munka adottságaiból következően elsősorban a barokk kastély épületkutatásában hoztak eredményt, amelyet Kárpáti Zoltán végzett. Az épületen belüli földmunka a római kori rétegeket ugyan elérte, de konkrét jelenség nem mutatkozott, az épület keleti falának külső oldalán lévő mélyítésben egy római kori téglasír nyomait lehetett megfigyelni. A rendelkezésre álló mély és szűk felületek további mélyítéséről lemondtunk, részben statikai okokból, részben azért, mert az adott pontokon topográfiailag nem volt jelentős eredmény várható.

Németh Margit

bearing layers were present. The medieval features lay 1.5 – 3 m below the present surface.

Katalin H. Kérdő – Eszter Kovács

Budapest, District III, 1 Fő Square (Zichy palace) (Tln.: 18019)

Rescue excavations were initiated on occasion of reconstruction work in the southern outbuilding of the Zichy palace in Óbuda. The territory is very important from the point of view of the Roman period, since both the defence system of the early legionary fortress and the buildings of the late Roman fort are available here for study. János Szilágyi observed an east-west oriented defence system (fort wall – *fossa*) in the yard east of the southern outbuilding, which he identified as the southern defence system of the early legionary fortress. East of the Kassák Museum we could observe traces of this *fossa* and the plank structure of the early legionary fortress in 1991. We had no opportunity, however, to analyse the topographic and chronological connections of the remains unearthed at various times.

The rescue excavations in 1999 brought results, ensuing from the

Budapest, III. ker., Kórház utca 6-12. (Hrsz.: 18062-18065/1)

A Budapesti Történeti Múzeum 1992-ben a teljes feltárást elvégezte a telken a STATERA Kft. (ma Globe 3 Kft.) megbízásából. A régészeti munkák során az aquincumi 2-3. századi legiotábor *via praetoriájától* délre, a harmadik és a negyedik kaszárnya maradványai kerültek elő a szóban forgó területen. (SZIRMAI 1998, 235-238.)

1999. decemberében megindultak a tervezett irodaház földmunkái. A gépi munkák átvágták a *via praetoriától* délre húzódó kaszárnyákhoz tartozó észak-déli irányú, 50 centiméter széles, földberakott alapfal maradványokat. Ezek a falszakaszok a felszíntől mérve 2 méter mélyen jelentkeztek. Az átvágott falak közti távolság: 3,50 méter. A falakat, a fekete, bolygatatlan földre alapozták, a hozzátartozó szintek még az újkori építkezések során pusztultak el. A *via praetoriától* délre újabb szintmaradványokat is dokumentáltuk Af. 105,25-105,30 méter között. Mindezekon kívül egy kelet-nyugati irányú, földberakott falszakasz részlete is napvilágra került, a felszíntől mérve – 1,75 méter mélységben, a munkaterület keleti részén.

character of the reconstruction works, related to research on the baroque palace itself, which was carried out by Zoltán Kárpáti. The earthwork within the building extended down to Roman period layers although no concrete features appeared. Only traces of a Roman brick grave could be observed in the pit outside the eastern wall of the building. We abandoned further deepening of the available deep and narrow areas partly for static causes and partly because no significant results could be expected in the given topographic areas.

Margit Németh

Budapest, District III, 6-12 Kórház Street (Tln.: 18062-18065/1)

The Budapest History Museum carried out the overall excavation of these lots in 1992 at the request of the STATERA Kft. (now: Globe 3 Kft.). The remains of the 2nd and 3rd centuries, third and the fourth barracks were found south of the *via praetoria* of the legionary fortress of Aquincum during archaeological excavations in this area. (SZIRMAI 1998, 235-238.)

The earth moving work for the projected office building started in

A földmunkák során leletanyag nem került elő.

Szirmai Krisztina

Irodalom/References:

SZIRMAI 1998 – SZIRMAI K., Plans and Facts concerning the Barrack-blocks of the Aquincum Legionary Fortress. Aquincum Nostrum II. (1998)

Budapest, III. ker., Szentendrei út 101-115. (volt Házgyár) (Hrsz.: 19360, 19361)

A polgárvárosból déli irányban, a katonaváros felé vezető út keleti oldalát szegélyező temető területén, az Auchan áruház építkezését megelőzően szondázó feltárássra került sor, november hónapban. A kelet – nyugati irányban húzott, mintegy 5 méter széles és 60 méter hosszú árok a területen 1997-ben végzett szondázó feltárástól (ZSIDI 1998, 72-78.) délre feküdt. A feltárással megerősítette a korábbi szondák eredményét. A római kori út nyomvonalát követő homokos kiemelkedésen tovább folytatódtak a kétperiódusú temető sírjai. Valamennyi – periódustól függetlenül – kirabolt volt, így a 6 sír mellékletet gyakorlatilag

December, 1999. The mechanical work cut through a north-south oriented, 50 cm broad foundation wall remains sunk into the ground and belonging to the barracks south of the *via praetoria*. These wall sections appeared 2 m beneath the modern surface. The distance between the cut through walls was 3.5 m. The wall foundations had been laid on the black, undisturbed earth. The connected floor levels were destroyed by modern constructions. New floor level remains could also be recorded south of the *via praetoria* between 105.25 and 105.30 m a.s.l. In addition, a section of an east-west oriented wall lying on the ground was found at a depth of 1.75 m from the modern surface in the eastern part of the construction area. No find material was recovered during the earth moving work.

Krisztina Szirmai

Budapest, District III, 101-115 Szentendrei Road (the territory of the former Házgyár) (Tln.: 19360, 19361)

Test excavations were conducted in November preceding the construction of the Auchan department store in the area of the cemetery along the

nem tartalmazott. Igen változatos volt azonban a temetkezési rítus. Hamvasztásos temetkezés, szarkofág, egyszerű földsír, téglasír, kőládásír és belül vakolt „sírkamra” is előfordult. A mintegy 30 méter széles kiemelkedés nyugat felé enyhébben, kelet felé azonban igen erősen lejtett. A keleti lejtés indulásánál a sírokat észak-déli irányú, kétrétegű kieszedett fal zárta le.

Az Auchan által építkezés céljára igénybe vett terület keleti részén is húztunk mintegy nyolc szondát. Ezek azonban az építkezés várható mélységéig újkori, salakos feltöltést mutattak, s 4 méteres mélységnél pedig a talajvíz tette lehetetlenné a kutatást.

Zsidi Paula

Irodalom/References:

ZSIDI 1998 – ZSIDI P., Kutatások az aquincumi polgárváros déli előterében (Research in the southern outskirts of the Aquincum Civil Town) Aquincumi füzetek 4 (1998) 72-78.

Budapest, III. ker., Záhony utca
(Hrsz.: 19358/2)

Ez év őszén megkezdődött az új múzeumépület I/A ütemének építkezése. Az alapozás során, az

eastern side of the road leading to the military fort south of the Civil Town. The circa 5 m broad and 60 m long east-west oriented trench lay south of the test excavation conducted in the same region in 1997 (ZSIDI 1998, 72-78.). The excavation supported results from the earlier test excavations. The graves from the two period cemetery continued over the sandy elevation following the path of the Roman period road. All of them, independent of period, had been robbed, so the 6 graves contained practically no finds. The burial rite, however was very varied. We found cremation burials, sarcophagi, simple shaft graves, brick graves, stone caskets, and also “burial chambers” plastered on the inside. The circa 30 m broad elevation sloped slightly to the west but very steeply towards the east. At the base of the eastern slope, the graves were enclosed by a north-south running demolished wall in two layers.

We also opened about eight test trenches in the eastern part of the territory to be used for the construction of the Auchan store. These, however, contained modern slag fill to the estimated depth of the proposed construction, while ground water hindered further work at a depth of 4 m.

Paula Zsidi

előzetes feltárás alkalmával előkerült későrómai kori sírcsoport (ZSIDI 1999, 77-83.) egy újabb sírját tártuk fel. A kövekből összeállított, téglával fedett sírban egy dél-északi irányítású, melléklet nélküli, bolygatatlan váz feküdt. Miután az alapozás során további sírok nem jelentkeztek, – ami a megelőző feltárás eredményeképpen várható is volt, – az előkerült sírt a sírcsoport keleti lezárásaként értékelhetjük.

Ugyancsak az új múzeumépület építéséhez kapcsolódóan végzett közműfektetések során, a Záhony utca és a Szentendrei út kereszteződésénél római kori omladékréteg tetejére bukkantunk. A követ, terrazzót, téglát tartalmazó rétegben feltűnően sok volt a patics, ami valószínűleg a közeli ún. „Schütz vendéglő melletti” faze-kasműhely közelségét jelzi. Az elkövetkezendő évben, az Auchan áruház építéséhez kapcsolódó útépitési munkák lehetőséget adnak ezen a területen a részletesebb kutatásra is.

Zsidi Paula

Irodalom/References:

ZSIDI 1999 – ZSIDI P., Későrómai kori temetkezési hely az aquincumi

Budapest, District III, Záhony Street (Tln.: 19358/2)

The I/A phase of the construction of the new museum building started in the autumn of this year. During the course of the foundation work, we unearthed the next grave from the late Roman group of graves found during the preliminary excavations (ZSIDI 1999, 77-83.). The grave, made of stones and covered with brick, contained an undisturbed skeleton oriented south-north without any gravegoods. Following the results of the preliminary excavations, no more graves were found during the digging of the museum foundation pit. Thus, this grave was considered to be the eastern closing grave of the group.

Public utilities were also laid in connection with the construction of the new museum building. Here we found the top of a ruin layer from the Roman period where Záhony Street and Szentendrei Road crossed. The layer containing rubble, terrazzo and bricks contained a conspicuously large number of daub fragments, which probably indicated the proximity of the nearby so-called potters' workshop "at the Schütz inn". In subsequent years, the road construction works connected to the con-

polgárváros déli városfalán kívül. (A Late Roman Period burial site outside the southern wall of the Aquincum Civil Town) Aquincumi füzetek 5 (1999) 77-83.

**Budapest, III. ker., Szentendrei út
133-135. előtt (Hrsz.: 19343/7)**

A Szentendrei út keleti szélénél, néhány méterre a Múzeum romkertjétől kábelt fektettek. A munka folyamán a járda szintjétől mérve körülbelül 90 centiméter mélységű, 50 centiméternyi árkot ástak. A kitermelt földet és az árok falát megfigyeltük. A Szentendrei út 133. előtt 60 centiméternyi mélységben, 5 méteres hosszúságú bolygatatlan római kori talajrétegeket láttunk, amelyekből közép-galliai gyártmányú *terra sigillata* töredék, helyben készült házi kerámia edény, füstölő tál töredékei és padlótégla kerültek ki. Néhány órás leletmentésre volt lehetőségünk. A terület tisztítását követően az árok alján római út burkolóköveit figyeltük meg. Feltűnő jelenség volt, hogy vörösre égett agyag és több nagy paticsrög alkotta az út feltöltésének réteget.

Bugán Adél

struction of the Auchan department store should provide opportunities to survey the area archaeologically in a more detailed manner.

Paula Zsidi

**Budapest, District III, in front of
133-135 Szentendrei Road (Tln.:
19343/7)**

Cable was laid a few metres from the ruin area surrounding the Museum on the eastern side of Szentendrei Road. A trench, approximately 90 cm deep from the surface of the footpath and 50 cm wide, was opened. We surveyed the removed earth and the walls of the trench. A 5 m long undisturbed soil layer from the Roman period was observed at a depth of 60 cm in front of 133 Szentendrei Road. This layer contained Central Gallic Samian wares, local household pottery, fragments of a smoking vessel and floor tiles. We needed only a few hours to complete rescue excavations. Following the cleaning of the surface, we could observe pavement stones from a Roman road on the bottom of the trench. It was striking that the fill from the road consisted of red-burnt clay and several large lumps of daub.

Adél Bugán

**Budapest, III. ker., Graphisoft Park
(volt Gázgyár) (Hrsz. 19333)**

Aquincum polgárvárosától keletre, a Duna partján, a Graphisoft Rt. építési telkén új épület alapozási árkának mélyítését figyeltük meg. A területről az utóbbi évtizedekben a homokos, löszös talajt jórész kitermelték és a helyét ipari salakkal töltötték meg. Az északi metszetfalban eredeti rétegződést láttunk, amelyben római kori leletek, régészeti jelenségek nem voltak, ezért feltételezzük, hogy a talaj a Dunának azóta lerakódott hordaléka és a folyam partja időszámításunk első évszázadaiban a városhoz néhány méterrel közelebb húzódott.

Bugán Adél

**Budapest, District III, Graphisoft
Park (the territory of the former
Gázgyár) (Tln.: 19333)**

We could monitor the digging of the foundation pit of a new building on the lot of the Graphisoft Rt. on the Danube bank, east of the Civil Town of Aquincum. Most of the sandy, loessy earth had already been removed from the area during the last decades to be replaced by industrial slag. We could observe the original stratigraphic sequence in the northern section, but this contained neither Roman period finds nor archaeological features, so we supposed that the soil had been deposited by the Danube since that time, and that the river bank lay a few metres closer to the town in the first centuries AD.

Adél Bugán

Az 1999. évi feltárások közreműködői

Babos Károly (ELTE) – növényhatározás (fa)
Börzsei Tamás (BTM Aquincumi Múzeum) – szerződéses ásatási technikus
Bugán Adél (BTM Aquincumi Múzeum) – szerződéses régész
Csajághy Miklós (BTM) – műszaki vezető
Dálnoki Orsolya (ELTE Régészet Tsz.) – archeobotanikai adatszolgáltatás
Deák Mária (BTM Aquincumi Múzeum) – műszaki ügyintéző
Endrődi Anna (BTM Ős- és Népvándorláskori Osztály) – régész
Fazekas Csaba (BTM Aquincumi Múzeum) – szerződéses ásatási technikus
Fux György – történész hallgató
Füleky György (Gödöllő, Agrártudományi Egyetem) – talajtán
Gryneus András (ELTE Régészet Tsz.) – dendrokronológiai adatszolg.
Havas Zoltán (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatási technikus
Hegyi Ferenc (BTM Ős- és Népvándorláskori Osztály) – fotós
H. Kérdő Katalin (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
Hofmann József (BTM Ős- és Népvándorláskori Osztály) – régész
Horváth Zoltán (BTM Aquincumi Múzeum) – videó
Kafka Károly (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatási technikus
Kalász Nándor – történész hallgató
Kardos László – ásatási technikus
Kárpáti Zoltán (BTM Középkori Osztály) – régész
Kocsis László (Magyar Nemzeti Múzeum) – ásatásvezető régész
Komjáthy Péter (BTM Aquincumi Múzeum) – fotós
Kovács Borosi Ágnes (Magyar Nemzeti Múzeum) – régész
Kovács Erika (Magyar Nemzeti Múzeum) – ásatási technikus

Participants in the excavations in 1999

Károly Babos (ELTE) – botanical identification (wood)
Tamás Börzsei (BTM Aquincum Museum) – contract excavation assistant
Adél Bugán (BTM Aquincum Museum) – contract archaeologist
Miklós Csajághy (BTM) – technical director
Orsolya Dálnoki (ELTE) – archaeobotanical data
Mária Deák (BTM Aquincum Museum) – technical manager
Anna Endrődi (BTM) – archaeologist
Csaba Fazekas (BTM Aquincum Museum) – contract excavation assistant
György Fux – history student
György Füleky (Gödöllő, University of Agrarian Studies) – pedology
András Gryneus (ELTE) – dendrochronological data
Zoltán Havas (BTM Aquincum Museum) – excavation assistant
Ferenc Hegyi (BTM Dept. of Prehistory and Protohistory) – photographer
Katalin H. Kérdő (BTM Aquincum Museum) – archaeologist, field director
József Hofmann (BTM) – archaeologist
Zoltán Horváth (BTM Aquincum Museum) – video operator
Károly Kafka (BTM Aquincum Museum) – excavation assistant
Nándor Kalász – history student
László Kardos – excavation assistant
Zoltán Kárpáti (BTM Dept. of Medieval Archaeology) – medieval archaeologist
László Kocsis (Hungarian National Museum) – archaeologist
Péter Komjáthy (BTM Aquincum Museum) – photographer
Ágnes Kovács Borosi (Hungarian National Museum) – archaeologist
Erika Kovács (Hungarian National Museum) – excavation assistant
Eszter Kovács (BTM Dept. of Prehistory and Protohistory) – archaeologist

- Kovács Eszter (BTM Középkori Osztály) – régész
- Kovács Tibor (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatási technikus
- Láng Orsolya (ELTE) – régészhallgató
- Lassányi Gábor (ELTE) – régészhallgató
- Málik Éva (BTM Aquincumi Múzeum) – rajzoló
- Madarassy Orsolya (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
- Márton András (ELTE) – régészhallgató
- Nagy Levente (ELTE) – régészhallgató
- Németh Margit (BTM Aquincumi Múzeum) – régész, területi felelős
- Oláh Beatrix (BTM Aquincumi Múzeum) – restaurálás, leletanyag előkészítés
- Pásztókai Szeőke Judit (ELTE) – régészhallgató
- R. Facsády Annamária (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
- Schweitzer Ferenc (MTA Földrajztudományi Intézet) – geomorfológia
- Szabó Ádám (Magyar Nemzeti Múzeum) – régész
- Szentirmai Katalin (BTM Aquincumi Múzeum) – videó
- Szirmai Krisztina (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
- Szu Gabriella (BTM Aquincumi Múzeum) – szerződéses ásatási technikus
- Tézer Zita (ELTE) – régészhallgató
- Toma Istvánné (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatási technikus, rajzoló
- Újvári Gábor (BTM Restaurátor Osztály) – restaurátor
- Vámos Péter (ELTE) – régészhallgató
- Vándor Andrásné (BTM Ős- és Népvándorláskori Osztály) – geodéta
- Vindus Melinda (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatási technikus
- Zsidi Paula (BTM Aquincumi Múzeum) – ásatásvezető régész, területi felelős
- A göteborgi egyetem diákjai
- Tibor Kovács (BTM Aquincum Museum) – excavation assistant
- Orsolya Láng (ELTE) – archaeology student
- Gábor Lassányi (ELTE) – archaeology student
- Éva Málik (BTM Aquincum Museum) – technical drawing
- Orsolya Madarassy (BTM Aquincum Museum) – archaeologist, field director
- András Márton (ELTE) – student of archaeology
- Levente Nagy (ELTE) – student of archaeology
- Margit Németh (BTM Aquincum Museum) – archaeologist, field director
- Beatrix Oláh (BTM Aquincum Museum) – restoration, find material preparation
- Judit Szeőke Pásztókai (ELTE) – archaeology student
- Annamária R. Facsády (BTM Aquincum Museum) – archaeologist, field director
- Ferenc Schweitzer (MTA Institute of Geography) – geomorphology
- Ádám Szabó (Hungarian National Museum) – archaeologist
- Katalin Szentirmai (BTM Aquincum Museum) – video operator
- Krisztina Szirmai (BTM Aquincum Museum) – archaeologist, field director
- Gabriella Szu (BTM Aquincum Museum) – contract excavation assistant
- Zita Tézer (ELTE) – archaeology student
- Mrs. István Toma (BTM Aquincum Museum) – excavation assistant
- Gábor Újvári (BTM Restoration Department) – restorer
- Péter Vámos (ELTE) – archaeology student
- Mrs. András Vándor (BTM Department of Prehistory and Protohistory) – surveyor
- Melinda Vindus (BTM Aquincum Museum) – excavation assistant
- Paula Zsidi (BTM Aquincum Museum) – archeologist-in-chief, field director
- Gottenburg University students

Az 1999. évi feltárások megbízói és támogatói

ALFILA Budapest Kft.
Budapest, Daróci utca 1-3. H-1113
(Budapest, Fényes Adolf utca 6-8.)

AUCHAN Magyarország
Budaörs, Sport utca 2-4. H-2040
(Budapest, III. ker., Szentendrei út 101-115.)

BAUMAX Magyarország Rt.
Budapest, Soroksári út 86. H-1095
(Budapest, III. ker., Filatorigát)

BERTÉP Kft.
Budapest, Lajos utca 154-156. H-1036
(Budapest, III. ker., San Marco utca 32.)

BETÉRŐ A SEKRESTYÉSHEZ Étterem
Budapest, XXII. ker., Szabadság utca 1. H-1225
(Budapest, XXII. ker., Nagytétény)

BUDAFOK-TÉTÉNY Budapest XXII. kerület
Önkormányzata
(Budapest, XXII. ker., Nagytétény)

FENEBERG-ÚJLAK Tervező Kft.
Budapest, III. ker., Bécsi út 136. H-1300
(Budapest, III. ker., Farkastorki út, Bécsi út,
Váradi utca)

FISCHER-BAU Kft.
Nyergesújfalu, Munkácsy liget 37. H-2536
(Budapest, III. ker., Bécsi út 189.)

GRC Hungária Kft.
Budapest, XIII. ker., Radnóti Miklós utca 40.
H-1137
(Budapest, XI. ker., Albertfalva)

HAUER István, HAUER Istvánné
Budapest, Bécsi út 129.
(Budapest, III. ker., Bécsi út 127.)

KOMPOZIT Kft.
Győr, Liszt Ferenc utca 18. H-7064
(Budapest, III. ker., San Marco utca 17.)

MAGNUM Hungaria Invest Kft.
Budapest, Ady Endre utca 28. H-1191
(Budapest, III. ker., Farkastorki út, Bécsi út,
Váradi utca)

Employers and patrons of the 1999 excavations

Magyar Nemzeti Múzeum
Budapest, VIII. ker., Múzeum körút 14/16. H-
1088
(Budapest, XXII. ker., Nagytétény)

MARGIT PALACE Kft.
Budaörs, Puskás Tivadar utca 11. H-2040
(Budapest, II. ker., Tölgyfa utca 3. – Henger
utca 2.)

MÖBINTER Kft.
Budapest, Bajcsy Zsilinszky út 5. H-1065
(Budapest, III. ker., Föld utca 54.)

OPUS Építő Kft.
Budapest, Benkő utca 44.
(Budapest, III. ker., Lajos utca 118-120.)

PROFORM Rt.
Budapest, Galagonya utca 5. H-1036
(Budapest, III. ker., Lajos utca 74.; Budapest,
III. ker., Bécsi út 52.)

PROPSZT Szerkezetépítő Kft.
Budapest, Zápor utca 4. H-1035
(Budapest, III. ker., Pacsirtamező utca 19. –
Dévai Bíró Mátyás tér 25-26.)

ROTBURGER sörfőzde
Pilisvörösvár, Szabadság utca 22.
(Budapest, XXII. ker., Nagytétény)

SBI Hungary Kft.
Budapest, Lisznyai utca 15. H-1016
(Budapest, III. ker., Bécsi út 48-50.)

STRABAG Hungária Építő Rt.
Budapest, Daróci út 30. H-1113
(Budapest, II. ker., Bem József utca 3. –
Feketesas utca 4.)

TOLNAI Kereskedelmi Kft.
Budapest, Mátyás Király út 24. H-1039
(Budapest, III. ker., Kolosy tér 4.)

VÁR-OTTHON Kft.
Budapest, Szőlőskert köz 9. H-1033
(Budapest, I. ker. Gyorskocsi utca 6.)

Az Aquincumi Múzeum munkatársainak 1999-ben megjelent publikációi

Publications by the employees of the Aquincum Museum in 1999

(Összeállította: *Hanny Erzsébet és dr. Schwarcz Katalin*)

(Compiled by: *Erzsébet Hanny and dr. Katalin Schwarcz*)

Aquincumi füzetek 5 – Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban (Excavations and rescue work at the Aquincum Museum in 1998) / szerk. ZSIDI Paula; ford. Alice M. Choyke; rajz Málík Éva, Major János, Vándor Andrásné; fotó Komjáthy Péter, Hegyi Ferenc, A. Horváth Zoltán – Bp.: BTM, 1999. – 153 p.: ill.; 20 cm. – (Aquincumi füzetek, ISSN 4 1219–4919, ISSN 4 1219 9427 ; 5.)

A kiadvány magyar és angol nyelvű

Kaiserzeitliche Porträts in Aquincum: Katalog der Ausstellung. : (6. Internationales Kolloquium über Probleme des Provinzialrömischen Kunstschaffens: 11–15. Mai 1999 Budapest–Aquincum) / Text; SZIRMAI, Krisztina; Fotos Bence Képesy, Péter Komjáthy; Zeichnung Éva Málík. – [Bp.] : Historisches Museum der Stadt Budapest, 1999. – 82 p.: ill.; 24 cm. ISBN 963 7096 85 5

Vezető az Aquincumi Múzeum Kőtárában / NÉMETH Margit ; [fotó Molnár Ilona, Komjáthy Péter, Sugár Lajos]. – Bp.: BTM, 1999. – 74 p.: ill.; 24 cm. Az 1971 évi vezető átdolgozott kiadása. ISBN 963 7096 83 3

BERTIN Patrice

- Előzetes jelentés a Bécsi úti temető déli részletének feltárájáról III. (Preliminary report on the excavations in the southern sections of the Bécsi Road cemetery, III).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. p. 26–36.

BUGÁN Adél

- Bp., III. ker. Kiscelli utca – San Marco utca sarok (Corner of Kiscelli and San Marco Streets, District III, Budapest).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. – p. 136-138.

CHOYKE Alice

- Choyke Alice, Bartosiewicz László: Bronze Age animal keeping in Western Hungary.
In: Archaeology of the Bronze Age and Iron Age–Environmental Archaeology–Archaeological Parks: Proceedings of the International Archaeological Conference, Százhalombatta, 3–7 October, 1996. / Eds. E. Jerem, I. Poroszlai. (Archaeolingua. Series Maior; 9.) – Bp. 1999., p. 239–249.
- Camelid bone implement from Incarracay, Cochabamba Valley, Bolivia.
In The Chacaras of War. An Inka site estate in the Cochabamba Valley, Bolivia. / Eds. J. Gyarmati, A. Varga. – Bp. Museum of Ethnography, 1999.; p. 111–113.

- The Human-Animal Relationship at Roman Aquincum: An Archaeozoological Perspective. In: *Otium*. – 5-6. sz. (1998), p. 1-22.
- The Worked Bone and Antler Finds from the Middle Bronze Age Late Vátya Culture Site of Soroksár-Várhegy. (Appendix) In: *Communications Archaeologicae Hungariae* ISSN 0231-133X. – (1999), p. 32-33.
- The Worked Bone Research Group (WBRG) magyarországi 2. találkozásjáról In: *Múzeumi Hírlevél* ISSN 1217-8209. – 20. évf. 10. sz. (1999. okt.), p. 272-273. (English on pp. 285-286)

CSONTOS Katalin

- The First Museum of the Capital, the Museum of Aquincum. In: *Birth of a Metropolis : Tanulmányok Budapest Múltjából* [ISSN 0238-55-97] – 27. k. (1998) [1999], p. 94-97.
- Megemlékezés Nagy Lajosról. In: *Budapest Régiségei* ISSN 0133-1892.-32.k. (1998) [1999], p.99-105.

FACSÁDY Annamária

- Feltárás az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában II. (Excavations in the southeastern area of the Aquincum Military Town. II). In: *Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban.* – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. – p. 65-76.
- Kőbe vésett családi fotók. In: *Élet és Tudomány* – 54. évf. 39. sz. (1999), p. 1222-1224.
- Leletmentés az ún. Bécsi úti temető északi részén. (Rescue excavations in the northern section of the so-called Bécsi Street Cemetery). In: *Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban.* – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. – p. 95-98.
- A numizmatika jelentősége a római ékszerkutatásban (The significance of numismatics in the study of Roman jewellery). In: *Numizmatika és társtudományok III. Nyíregyháza, 1999.* – p. 117-126.
- A rejtélyes fekete borostyán. Római kori gagát ékszerek. In: *Élet és Tudomány* – 54. évf. 45. sz. (1999), p. 1424-1426.
- Újabb temetőrészlet feltárása Budaújlak déli részén. (New excavations at the cemetery in the southern section of Budaújlak). In: *Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban.* – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. – p. 20-25.

HABLE Tibor

- Bp., III. ker. Kecse utca 7. (Bp., District III, 7 Kecse Street). In: *Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban.* – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. – p. 132-134.
- A Corvin téri ásatás legújabb eredményei-1998. (The latest results from the Corvin square excavations-1998). In: *Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban.* – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. p. 109-120.

- Elrejtett bőségszaruk Aquincumból.
In: Népszabadság: Budapest mell. – (1999. szept. 15.),
- Nem mindennapi lelet a katonai amfiteátrum közelében. (An unusual find from the proximity of the Military amphitheater).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. p. 37–49.

KABA Melinda

- Az aquincumi orgona.
In: Budapest Régiségei ISSN 0133-1892.-32.k. (1998) [1999], p.77-83.
- Az aquincumi orgona és az 1994-ben Budapesten rendezett nemzetközi szimpozium.
In: Budapest Régiségei ISSN 0133-1892.-32.k. (1998) [1999], p. 143-149.

Kérdő Katalin, H.

- Bp., III. ker. Óbudai (Hajógyári)- sziget (Óbuda Hajógyár (Shipyard) Island, District III, Budapest).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. – p. 138-141..

MADARASSY Orsolya

- Bp., III. ker. Lajos utca 118. – Fényes Adolf utca 6-8. (118 Lajos Street, District III, Budapest).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. – p. 134-136.
- Canabae legionis II adiutricis.
In: Pannoniai kutatások: A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai. (Bölcske 1998. október 7.). – Szekszárd: Wosinszky Mór Múzeum, 1999. – p. 69-75.
- A településszerkezet kutatása az aquincumi katonaváros déli részén. (Investigating the settlement structure in the southern section of the Aquincum Military Town).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. – p.50-56.
- Újabb eredmények a katonaváros nyugati szélének kutatásában. (Recent results of research along the western edge of the Military Town).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. – (Aquincumi füzetek, 5.) – Bp.: BTM, 1999. – p. 57-64.

NÉMETH Margit

- Nagy Lajos és az aquincumi tábor kutatás.
In: Budapest Régiségei ISSN 0133-1892.-32.k. (1998) [1999], p. 45-51.
- A rákospataki híd és az aquincumi Dunaszakasz védelmének kérdései.
In: Pannoniai kutatások: A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai. (Bölcske 1998. október 7.). – Szekszárd: Wosinszky Mór Múzeum, 1999. – p. 141-159.
- Vezető az Aquincumi Múzeum Kötárában. – Bp.: BTM, 1999. – 74 p.: ill. ; 24 cm. Az 1971 évi vezető átdolgozott kiadása. ISBN 963 7096 83 3

PÓCZY Klára

- Hajnóczy Gyula emlékezete.
In: Budapest Régiségei ISSN 0133-1892.-32.k. (1998) [1999], p. 365-369.
- Healing Deities.
In: Religions and Cults in Pannonia: Exhibition at Székesfehérvár, Csók István Gallery: 15 May-30 Sept. 1996.(A Szent István Király Múzeum Közleményei A. sor.; 33.) - Székesfehérvár, 1998. - p. 33-36.
- Iuppiter Optimus Maximus Teutanus.
In: Religions and Cults in Pannonia: Exhibition at Székesfehérvár, Csók István Gallery: 15 May-30 Sept. 1996.(A Szent István Király Múzeum Közleményei A. sor.; 33.) - Székesfehérvár, 1998. - p. 29-32.
- Iuppiter Optimus Maximus Teutanus Aquincumban.
In: Pannoniai kutatások: A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai. (Bölcske 1998. október 7.). - Szekszárd: Wosinszky Mór Múzeum, 1999. - p. 201-225
- Nagy Lajos Pannónia művészetéről.
In: Budapest Régiségei ISSN 0133-1892.-32.k. (1998)[1999], p. 53-59.
- A pannóniai későcsászárkori múmiatemetkezések néhány tanulsága.
In: Budapest Régiségei ISSN 0133-1892.-32.k. (1998) [1999], p. 59-77.

SENTIRMAI Katalin, Kővágóné

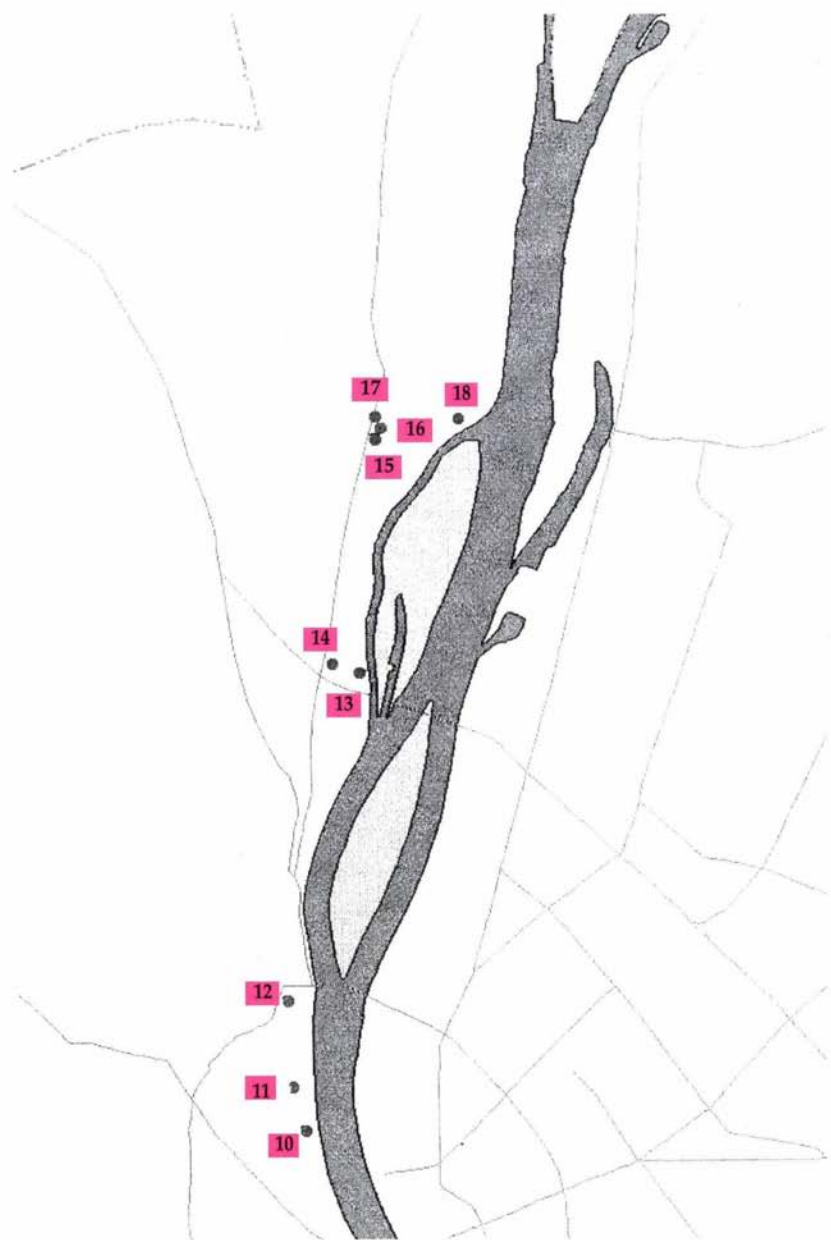
- Digitalizált régészet (Digital archaeology).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. - (Aquincumi füzetek, 5.) - Bp.: BTM, 1999. - p. 14-19.

SZIRMAI Krisztina

- Albertfalva vicus (1994, 1996) Előzetes beszámoló.
In: Pannoniai kutatások: A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai. (Bölcske 1998. október 7.). - Szekszárd: Wosinszky Mór Múzeum, 1999. - p. 225-241.
- Bp., III. ker. Búvár utca - Folyamőr utca (Búvár Street - Folyamőr Street, District III, Budapest).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. - (Aquincumi füzetek, 5.) - Bp.: BTM, 1999.
- Kaiserzeitliche Porträts in Aquincum: Katalog der Ausstellung. / Text; - -. [Bp.]: Historisches Museum der Stadt Budapest, 1999. - 82 p.: ill. ; 24 cm.
- Koracsászárkori bronzemlékek Aquincumból.
In: Budapest Régiségei ISSN 0133-1892.-32.k. (1998) [1999], p. 149-157.
- Nagy Tibor tudományos tevékenységének bibliográfiája.
In: Budapest Régiségei ISSN 0133-1892.-32.k. (1998) [1999], p. 371-378.
- A new Find from the Military Vicus of Budapest/Albertfalva.
In: Roman Frontier Studies 17. 1997 [1999], p. 691-697.
- Új mozaikpalók az aquincumi katonaváros északi részén.
In: Budapest Régiségei ISSN 0133-1892.-32.k. (1998) [1999], p. 157-165.

ZSIDI Paula

- 100 éve született Nagy Lajos. (Lajos Nagy. Vor einem Jahrhundert geboren)
In: Budapest Régiségei ISSN 0133-1892.-32.k. (1998) [1999], p. 21-27.
- Az aquincumi tűzoltók kollégiuma és a tűzoltószékház.
In: Budapest Régiségei ISSN 0133-1892.-32.k. (1998) [1999], p 91-99.
- Barbarian Influences in Aquincum, Capital of Pannonia Inferior.
In: Roman Frontier Studies, Proceedings of the XVIIth International Congress of Roman Frontier Studies. Ed. N. Gudea. Zaláu (1999) p. 867-878.
- Későrómai kori temetkezési hely az aquincumi polgárváros déli városfalán kívül. (A Late Roman Period burial site outside the southern wall of the Aquincum Civil Town).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. - (Aquincumi füzetek, 5.) - Bp.: BTM, 1999. -p. 77-83.
- Hidfőállás az aquincumi polgárváros és katonaváros között.
In: Pannoniai kutatások: A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai. (Bölcske 1998. október 7.). - Szekszárd: Wosinszky Mór Múzeum, 1999. - p. 257-274.
- Római kori villagazdaság részlete az aquincumi katonaváros és polgárváros között. (Details of a Roman Period villa farm situated between the Aquincum Military and Civil Towns).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. - (Aquincumi füzetek, 5.) - Bp.: BTM, 1999. - p. 99-108.
- A római kori partépítés nyomai a Duna polgárvárosi szakaszán. (Research along the Danube Bank near the Aquincum Civil Town).
In: Aquincum: A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai és leletmentései 1998-ban. - (Aquincumi füzetek, 5.) - Bp.: BTM, 1999. - p. 84-94.
- Balla M., Balázs L.: Spread of Mortaria Types in Municipium Aquincum (Óbuda, Hungary).
Journal of Archaeological Science 26. (1999) p. 997-1001.

D M

POMPEIENSIS
EX FIDELI
IN AEMILIA
PROMISSI